

Мүтәллап
ҚАНҒОЖИН

Өмірім
менің

Жазайын мына сөзді Мүтәллапқа,
Тараған абройы шартарапқа.
Ағашы ат байлайтын Солтүстіктің
Тапсырдым сені, қалқам, жеті аруаққа.

Таусылмас бар тілегім, бар алғысым
Әр кашан жетіп жүрсін саған құсым.
Ризамын осы сөзім білдіре алса
Сен деген аға жүрек жоралғысын.

10. 08. 92 ж. Гафу.
Қызылжар.

Риза

Мүтәллап оқушы қауымға көптеген танымалы акын. Оның алғашқы жинағын жұрт жылы қабылдағаны мәлім.

Мүтәллап өлеңдері өзінің жылылығымен, ойлылығымен көңіл аударды. Әсіресе қуанарлық жәйт—жас ақында азаматтық үн басым. Дала жөнінде, даланың жайсаң жанды адамдары жөнінде барынша тебіренеді. Өз шығармасында өлеңнің бар қаруын толық пайдалануға ұмтылады. Төңөулері қонымды, тілі шұрайлы.

М. Мухоматов

УВАЖАЕМЫЙ МУТАЛАП! И ТЕБЕ ОДНОМУ ИЗ ПЕРМНОГИХ ЖИВУЩИХ СРЕДИ СВОИХ ГЕРОЕВ СТУКНУЛО 50. ЭТО ВОЗРАСТ ТВОРЧЕСКОЙ ЗРЕЛОСТИ. ЖЕЛАЮ ТЕБЕ В ЭТОМ ВОЗРАСТЕ ТВОРИТЬ ЕЩЕ ЛУЧШЕ! С ПРИВЕТОМ ОЛЖАС СУЛЕЙМЕНОВ.

Олжас Сулейменов

Мүтәллап
КАНҒОЖИН

Әңгімелерім

ПЕТРОПАВЛА
1997 ж.

Ақынның өлеңі — өмірі

Сіздердің назарларыңызға ұсынып отырған осы өлеңдер жинағының авторы өзіміздің жерлесіміз Мүтәллап Мұхамәдиұлы Қанғожин. Мағжандай алыпты, Сәбит пен Ғабиттей сөз зергерлерін дүниеге әкелген шағын ғана облысымыз тума дарыннан ешуақыт ада болып көрген емес. Мүтәллап Қанғожиннің отыз жылдан аса шығармашылық өмірі осы ақиқатты дәлелдегендей.

Мүтәллап 1937 жылы Ленин ауданындағы Қараағаш ауылында дүниеге келген екен. Бұл ауыл ақ қайыңды ормандар арасына орналасқан. Ақынның өзінің алғашқы өлеңдер жинағына «Ақ қайыңдар аралы» деп ат қоюы да осыдан болар. Жалпы, біздің өмірдің табиғаты екі жол сөзді ұйқастыра білмейтін адамды да ақын еткендей: әсем, сұлу, дархан. Сол табиғат алақаны аялап өсірген Мүтәллаптың жүрегінде поэзия сазы ерте дүсір қакканы сөзсіз.

Оны қоршаған табиғаты дархан болса да, Мүтәллап бұла болып өспеді. Олай өсуге қысаң заман, қатысез жылдар ерік бермеді. Әкесі Мұхамәди болашақ ақынның алты жасында өмірден өтті. Есейген жалғыз ағасы Мүбәрак қан соғыста қаза тапты. Шешесі Бәтіш кіші баласын тісімен тістелеп жүріп ержеткізді. Әкесіз қалған жетімдікке оның сәби шағымен тұспа-тұс келген соғыс зұлматын қосыңыз. Қысқасы, Мүтәллап есін білер-білместе ешкімді есіркемес қатал кезеңнің жүздеген, мындаған өз құралшылары тап болған барлық қиындығы мен қасіретін бастан кешіріп өсті.

Менің бұл сөздерімнің басты дәлелі — ақынның өз өлеңдері. Прозаны қару еткен жазушылардың дені артына өздерінің өмірбаяндық еңбектерін қалдырған екен. Сәбит Мұқановтың «Өмір мектебі» атты трилогиясы, Ғабит ағамыздың «Көз көргені», Ғабиден Мұстафиннің «Сарыбаласы». Ал ақындар арасында: Менің өмірім осылай өтіп еді», — деп өмірбаянын жазып қалдырғандары некен-саяқ қана. Менің найымдауымша, мұның негізгі себебі — ақынның бар өмірбаяны, өмірде көрген — түйгені, күйініші мен сүйініші оның өлеңдерінде түгелдей дерлік өрнек табады. Егер осы сөзім шындыққа сайса, Мүтәллаптың өлеңдері — оның өмірі, өмірбаяны дер едім.

Ол өлеңге ерте мектеп қабырғасынан әуес болды. Әсіресе, Смирновтағы қазақ орта мектебінде оқыған екі жыл ішінде ол поэзияға шынымен ден қоя бастады. (Өкінішке орай, ол мектеп өзге де көптеген қазақ мектептерінің көңілсіз тағдырын кұшып, жабылып қалды). «Сол мектепте жүргенде қа-

зақ тілі мен әдебиетінен сабақ берген Әли Мұсаханов деген ағамыз менің көңілімдегі өлең бұлағының әлі жабулы жатқан көзін ашқандай болып еді», — деп есіне алады Әли ағаны М. Қангожин

Мүгәллап төрт өлеңдер жинағының авторы: «Ақ қайыңдар аралы» (1969), «Қызылжар» (1974), Көкспрай шалғын» (1979), «Айдың-шалқар» (1986). Міне осы жинақтардың қайсысын алып оқысаңыз да немесе бәрін қосып оқысаңыз да, менің жоғарыда айтып өткен «акынның өмірі — өлеңі» деген тұжырымыма еріксіз қол қоясыз. Мүгәллап өлеңдерінің ішінде ойдан шығарылған оқиға да, көрініс те, адамдар да, аспаннан алынған жалған сезім мен түйсік те жоқ. Бәрі де оның өз өмірінен ойып алынған.

Қазір ғой біз бәріміз туған тілдің жанашыры болып алдық. Кез келген жерде: «Тілімізді қорлағанын ұлтымызды қорлағаның!» — деп қызылқеңірдек болып жатамыз. Өйткені оны айтуға бізге еркідік берілді, ештеңеден қорықпаймыз. Ал бұрын ше? Айта алар ма едік осыны?! Әй, қайдам! Ал Мүгәллап болса бұл ойды сонау алпысыншы жылдары айтқан екен:

— Тілім бар — менің ақыл—ожданым бар,
Тілім бар — жүрек жылытқан өз қаным бар.
Өз тілім тербетеді, тебірентеді,
Тіліме тіл тигізсеңдер,
Қорладындар!

Тап сол кезде осыны осылай деп айту үшін көзсіз ерлік керек демей-ақ қойың, бірақ нағыз ұлтжанды жүрек қажет болғаны сөзсіз!

Мүгәллап өлеңдерінің басты өзегі туған жері десем артық айтпаспын деп ойлаймын: «Өскен жер», «Туған жер», «Қараағаш», «Төркелді», «Нөгербек», «Жолдыөзек», «Балықтым», «Жолдыөзектің ақ таңы», «Әуілдек», тағысын тағылар. Осы өлеңдердің аттары-ақ акын өскен өңірді көз алдына айқын елестеткендей. Ал ауылдастары үшін бұл өлеңдер олардың өз өмірбаяндары іспеттес.

Туған жердің шар тарабын
Бар ма ыстық көрмейтін жан, — деп
бастаған ақын: Осы жерден бойыма күш-әл тарап,
Үйренгенмін ауырлықты арқалап.
Осы жерде өксіп, мауқым басқамын,
Осы жерден көрінеді шар тарап!

—деп бар болмысымен өзі өскен өңірден кіндігі үзілмей келе жатқанын паш етеді. Паш етіп қана қоймайды, мойындайды,

да. Өйткені ол өзінің ақындығымен Қараағашына, Жолды-өзегіне, Балықтысына, Есіліне парыздар.

Жоғарыда айтып өткендей ақынның балалық шағы соғыс жылдарымен тұспа-тұс келді. Сол соғыста туған ағасы шәһит болды. Әкесі де сол тұста ауырып дүниеден өтті. Сондықтан ақын шығармашылығында соғыс тақырыбының да қомақты орын алуы өмір заңдылығынан туындайды. «Соғыс десе дір етеді, жүрегім», «Солдат қабірі», «Он жетіде едің», «Жаралы жауынгер», «Қол диірмен», «Сарғыш хат», «Соғыс жылы болатын», «Қырық жыл қырғын біткелі», «Жеңіс күнді еске алсам», осы аталған өлендер тақырыптарынан-ақ көрініп тұрғандай, ақын жүрегінде соғыс табы ақтық демі біткенше өшпейтін із қалдырған. Сондықтан да оның

Әлі талай аналар боздағым деп,
Күңірентер даланы боздақ үн көп
Көз жасына көмілген ауылдарды

Ұмтылғамын құшақтай жаздағым кеп! — деп айтуы бәрімізге де түсінікті болса керек. Бұл тек Мүтәллаптың ғана емес, соғыс қасіреті шарпыған барлық жүректердің айтар сөзі.

Мүтәллап Қанғожин алғашқы еңбек жолын өз ауылында трактордың тіркеушісі болып бастаған екен. Сосын мұғалім, комсомол қызметкері. Қазақ Мемлекеттік университетінің журналистика факультетін сырттан оқып бітірген. 1966 жылы облыстық телестудияға қатардағы редактор болып келген екен. Содан бері осы ұжымда отыз жылдай табан аудармастан қызмет етіп келеді: аға редактор, бас редактор телехабарлар директоры, қазір бірінші басшы. Қазақстан Жазушылар Одағының, Журналистер Одағының мүшесі. 1989 жылы Журналистер Одағының сыйлығына да ие болған. Одан ертеректе «КСРО телевидениесі мен радиосының озаты» атағы берілген. Осыдан бірер жыл бұрын «Қазақстанға еңбегі сіңген мәдениет қызметкері» атанды. Осының бәрі оның мәдениет пен журналистика саласында сіңірген елеулі еңбегінің де адал бағасы іспеттес.

Жігіт ағасы болған шағында Мүкең қаламынан шыққан мынандай бір ауыз өлең бар:

Арулар кейде қарайды-ау
Көзімен арбай,
Тесіліп...
Қаңыраған кеудем — сарайда
Ойнақтар бір тай шешіліп.

Тегінде, бұл жастық шағын, албырт кезін қиғысы келмеген ақын көңілінен шыққан ынтызар жолдар болар. Бірақ қалай айтса да Мүтәллаптың өзін тұғырдан түскендей сезінбейтіні ашық.

Екіндіге аума,
Тас төбедегі, оу жарық күн,
Әу баста сенен құштарлық отын алыппын
Кеудемде менін
Көкпарым толас таппасын,
Жеңуім үшін от сезім керек,

Соны ұқтым!—дейді ақын «Көкпар» деген өлеңінде. Десе дегендей, ол әлі де өзінің өмір көкпарында жүргендігін сезініп, кеудесіндегі от сезімінің сөнбеуін қалайды. Оның сөнбесіне оқырмандары сенеді. Сеніп қана қоймайды, одан әлі де сол сезімнен жаралған жаңа жырлар күтеді.

Кеше ғана дүниеден өткен қазақтың біртума ақыны Ғафу Қайырбеков Мүтәллап інісіне арнап бірер ауыз өлең жазып қалдырған екен:

Жазайын мына сөзді Мүтәллапқа,
Тараған абыройы шартарапқа,
Ағашы ат байлайтын Солтүстіктің
Тапсырдым сені, қалқам, жеті аруаққа!

Оқырман, сіз қолыңызға алып отырған осы жинақ—ақын ағасы «Солтүстіктің ат байлар ағашына» тенеген Мүтәллап Қанғожинмен жыр белесінде кездесуіңіздің басы емес екені қаншалықты ақиқат болса, соңы да емес екені соншалықты шындық. Соған шүбәсіз сеніңіз!

Мәлік МҰҚАНОВ

САРЫАРҚАМ — ОРДАМ

О, менің кербез керілген шабытты шалқар, бай далам,
Өзім туған босағам, қасиетіңнен айналам.

Кіндігімді кескенде, топырағыңа қан тамған,
Құдіретті жер самалын сіміріп келем әр таңнан.

Міндеттімін далама, борыш көп өтер мен бүгін,
Алып келе жатырмын көл-көсір оның кеңдігін.

Алдымда алып сен жатсаң, көкжиектерге қол артып,
Мен үшін ұлы мәртебе, бәрінен де сол артық.

Төсінде жүрсем, төбемде асқақтап қетер аспан да,
Бұлбұл болуға әзірмін, қойнауың шуақ шашқанда.

ЕЙ ТУҒАН ЖЕР

Ей, туған жері
Өзіне ұқсап жүремін деп қашанда,
Құшағымды, көкірегімді өмірге кең ашам да,
Көріңдер деп айқай салам бар дауыспен жанымды,
Шуылдаған орғаным мен күлімдеген таңымды!
Қызықтаңдар, ей тіршілік, кеудемдегі ақ гүлді,
Қызыл гүлді, сары гүлді, жанып тұрған ақ күнді..
Ей, туған жер, адамдарға берсем деймін барымды,
Жемісімді, жеңісімді, мөлдіреген арымды!
Тынымсыз боп жаратылған жүректегі дауылды,
Толlassыз боп төгілетін өлеңімді — жауынды!
Ей, көріңдер бәрің тегіс жұлдыздарды жанымнан,
Жарқылдаған алаулы отты, күшті алапат қанымнан!
Мені қалай дел-сал етсін бойкүйездік тап-тап басып,
Асау қаным өзендей-ақ арнасынан жатты асып!
Содан ба екен еңбекшілмін, о алып жер, өзіңдеймін,
Қол жұмыстан босамайтын көктемдегі кезіңдеймін!

ОТАНЫМ

Отан десем, ойыма оралады өскен жер,
Қайын-талдың кекілін сипай майда ескен жел...
Тақырда асық атысып, талай дауды шешкен жер,
Балақ түріп балықты балдырларын кешкен көл.

Көз алдымда көлбсндеп, қой күзеткен шақтар тұр,
Қошқар мініп сайысып, шаңға бөгіп жатқан қыр..
Көкіректен төгіліп бала сезім жыр болып,
Бақытымды ең алғаш жер еді ғой тапқан бұл...

Отан десем, көңілді елеңдетер ауыл да,
Балақ түріп шабатын құйған жазғы жауын да..
Құрт-майларын алдыға жайып салар қауым да,
Кетіп бара жататын қыздар кешкі сауынға...

Отан десем есіме шалдар келер сөйлескен,
Отан оты сөнбесін, аман болсын ел дескен!
Отан десем, есіме сәби түсер шуылдақ,
Жігіт түсер есіме қыр төсінде белдескен.

Отан десем, есіме келеді алып қырат-қыр,
Қырат қырда қаптаған еңбек еткен трактор,
Отан десем, есіме түсер бәрі қалыспай,
Жүрегіме құйылып жылы-жылы шуақ бір...

Сен болмасаң Отаным, өмірде ұлың болмас та!
Өзің жайлы жыр басқа, өзің жайлы ән басқа!
Сүйсем мәңгі ұлы Отан..
Және іштей тілеймін, —
Дүниеде еш адам Отансыз боп қалмасқа!

ӘЛЕМДЕ ОРЫНЫ БАР, БІРІ АЛЫПТЫҢ

Ежелден тағдыр бізге нәсіп етті,
Қорлықты, бодандықты, қасіретті.
Сталин сойқанынан көрген зұлмат
Бар сұмдық, бар қырғыннан асып өтті.

Оны айтсам сөз жетпейді, тіл кесіліп,
Тіпті де шықпайды екен үн есіліп.
Көзімнен қанды жасым сорғалайды,
Домбыра боздауымен бір көсіліп.

Солқылдап өзімді-өзім тоқтата алмай,
Сыймаймын әлемге осы әсте тардай.
Кей-кейде өзіме-өзім тоқтау айтам,
Тәуелсіз елміз ғой деп аты дардай.

Көңілге сол медеу боп қуанамын,
Кеудемді айқара ашып құп аламын.
Жетерміз арманға да, кейін тастап,
Батпанды қиындықтың бұралаңын.

Үрей менден, шошынып тіл қатпаған,
Адамды диірмендей ұнтақтаған.
Заман-ай, сонша қаһар болармысың,
Жалының сыртқа теуіп бұлтақтаған.

Заман-заман деімін де күрсінемін,
Түнек түтеп тұрыпты күнсіз елім.
Сар далада иткен бөрі мүжіп,
Аштық қырған қазақтың қу сүйегін.

Ұлттың гүлі өртенді не бір асыл,
Қыршынынан қиылды не қыласың.
Қазақ өзін жалмады жалмауыз боп—
Бауырын, ағайынын, тұрғыласың.

Жын болды ма білмеймін, аң болды ма,
Сығыр көзі жасаурап қан толды ма?
Өз ішінен жау іздеп, жағаласты,
Есі кетіп, бастары даң болды ма?

Табы қалған қолында бұғалықтың,
Басынан не өтпеген бұ халықтың,
Сорлы деуге ауызым бармай-ақ тұр,
Әлемде орыны бар, бірі алыптың.

ТӨРЕКЕЛДІ

Армысың, ата мекенім,
Аршалы, қайың, құба тал?!
Шаттықты маған әпердің
Өмірлік бойға қуат-әл...

Самалға шешем тербеткен
Құндақтап мені шуаққа.
Қойнында өскен терекпін
Жапырақ жайып жан-жаққа.

Желпініп жасыл желекпен,
Көлінде қуың ән сапты.
Қара құр нуың күзеткен
Думаның сенің аңсатты...

Байқамай бұрын жүріппін,
Жайнаған жасыл жаннатты.
Тулатып қаның жүректің,
Көңілдің құсын сайраттың.

ЖОЛДЫӨЗЕКТІҢ АҚ ТАҢЫ

Жолдыөзектің ақ таңы атады жай,
Қимай-қимай даламды батады Ай.
Өрілмеген шашылып, сусылдаған
Толқын шашын тарақтап жатады сай.

Естілмейді мылтықтың шаңқылы да,
Жаралы қоныр қаздың қаңқылы да.
Біздің жақта інген де боздамайды
Аспан толып аққудың саңқылына.

Қой үстіне бозторғай жұмыртқалап,
Сүт пісірім таңменен ымырт тарап.
Дала, дала, тосады күнге жүзін
Сарыарқа саумалынан бір ұрттап ап.

Біздің жақта сәбилер жыламайды
Шайқалмайды, шаңырақ құламайды.
Қырқаларда қырмызы гүл өссін деп,
Көлсеңкелер далаға сұламайды.

НӨГЕРБЕК*

О, «Нөгербек», мен сенің тамшы каның,
Майысып жаңа ер жеткен тал—шынарын.
Нәр татып, жұпар жұтып таза ауаннан
Ластықтан жанымды аршығанмын.

Шаттықтан шарап ішіп мастанбаймын,
Қайғыдан қара түнек жасқанбаймын.
Тірлікте бәрі дағы керек тегі,
Бәріне де кеудемді ашқам дәйім.

Сүйемін ұшқырлықты қарлығашша,
Сермеймін құлашымды арғымақша.
Сүйсінсін серпініме дос қуанып,
Дұшпаным басын иіп, шағым айтса.

Алшандайтын қиындық қорысынан,
Арканың мен кәдімгі бөрісі нән.
Дегенменен біреуге көз алартып
Маған жат жұла тарту ырысынан.

Қорғаушым, қолдаушым да — адалдығым,
Белгісі адалдықтың — адамдығым.
Кешірім ешқашан да жасама сен,
Туған ел, сезілсе сәл жамандығым.

Албырттық артқа тастап балалықты,
Сыйлапты уақыт маған ағалықты.
Қайсармын, қайыспаймын, қаймықпаймын
Елім соққан құрыштан тағам мықты.

Қазықтай жерге еңсем де бел — ортамнан,
Түсірмен өмір жүгін жон арқамнан.
О, елім, қиыныңа жұмса мені,
Түлекпін өз қойыныңда қанаттанған.

*Жер аты

БАЛЫҚТЫМ, МЕНІҢ БАЛЫҚТЫМ!

Тұңғиық аспан көгіндей,
Шалқыған шаттық көңілдей,
Ботаның мөлдір көзіндей
Балықтым, менің Балықтым.

Аққудың сайрап сұңқылдап,
Үйрегін ұшқан сымпылдап,
Балығың ойнап бұлтылдап
Балықтым, менің Балықтым.

Құмында сенің ақ қайрақ
Ойындар қуған атойлап,
Балалық іздер тұр сайрап,
Балықтым, менің Балықтым.

Айдының сенің айналы
Мөлдірліктің айғағы,
Бола бер дәйім жайдары,
Балықтым, менің Балықтым.

Жүзімнен сипап желің де,
Балығың ауда тебінді,
Тербейсің қалай сезімді,
Балықтым, менің Балықтым.

Сырларын жұтқан талайдың,
Сыбызғы үнді ақ айдын,
Құштары ма едің ағайдың?
Балықтым, менің Балықтым.

Ойларды қозғап сан қилы,
Шағала қиял шалқиды.
Бұзбасын асыл антымды,
Балықтым, менің Балықтым!

ҚАРААҒАШ

Қараағаш — туған жер ауылым,
Қараағаш — дархан ел — қауымым.
Таң болып қалар ең бір көрсен,
Көкшенің тетелес бауырын.

Көк белес, нулы орман жан-жағы,
Ол қашан кемелге толғалы.
Төсінен ақ жамбы шашылған,
Шіркіннің базар-ау, бар маңы.

Самалы сергітіп жаныңды,
Ойнатад жүректе қаныңды.
Шырқап-ақ кетесің көктемгі
Көңілге қоныстап таң үні.

Жағаңа келдім мен тандатып,
Алайын құмарды талдатып,
Күміскөл, айбындым, аяулым,
Суыңа қойған ба бал қатып!

Күміскөл, ақ бұлтпен арбасқан,
Жазбаған жырымсың — зор дастан.
Жағаңнан ән шертіп өтіпті
Әнші Ақан, сері Ақан талмастан.

Жан-жағын думан ғып әндетіп
Өтіпті ол ойы ояу, жан мертік.
Құлагер қу басын құшақтап,
Аққу, қаз, тырнанды жаршы етіп.

Ақанша алысқа қарадым,
Құмарта сіміріп таң әнін.
Кетемін қиялмен ілгері,
Қызықтап елімнің ғажабын.

ҮЙІМЕ

Кішкентай менің осы үйім —
Сәулетті сарай, кең жайлым.
Ертеңге отын тасимын.
Өршітіп нелер кенже ойдың.

Қадалып талай Айға анау,
Сырластым тәтті қиялмен.
Көңілім — көрік, ой — алау,
Желпиді бөркін қиялдың.

Мүлгіген үнсіз қабырға,
Бөлмеге тұнған тыныштық.
Сезімді шертіп сонарлы
Жүректен туды жыр ыстық...

Қуаныш, қайғы кесесін,
Толтыра іштім осында.
Ғажайып түннің нешесін.
Өткіздім жардың қасында.

О, үйім, менің — отаным,
Қойнында құт бар — мол бақыт.
Өмірдің алтын оттарын
Лаулатам сенде әр уақыт.

АҚ ҚАЙЫҢДАР АРАЛЫ

Ерке Есіл Арқа — аруы сылдыр қаққан,
Тентектік мінезі бар тезге батқан.
Ақ төсін таңғы арайға аймалатып.
Меруерт күлкісімен қырды оятқан.

Қу қонып, ну жиектеп жағалауын,
Қаз-қатар қаулай өскен бала қайын.
Жалт беріп өте шығад шәйі шалқар
Көтеріп күміс оқа орамалын.

Ежелден елеңдетіп ел құлағын,
Шертеді нәзік күйін домбыраның.
Ұзаққа ұзатылған жас арудай.
Ойнайды ерке желмен орғып ағын.

Ақ қайың атырабы — оқалы орман
Бойына бауыр басып бабам қонған.
Кереге — уық жонып құба талдан
Алысқа көз жүгіртіп ойға шомған.

Қатпарлы қия тасты белден басып,
Жер тонын жібіткелі жолдар ашып,
Шөлдеген жан-жануар сені көріп,
Бас қойды дала кезген іздеп нәсіп.

Жасырып ішке түйген сырларың көп,
Жағаңнан керуен көшкен қырларға өрлеп.
Жарыңнан төне қарап мен де тұрмын,
Көне күн шежіресін тыңдаймын деп.

Тасыңа жанып талай тай тұяғын,
Жүіректер шапқан, тігіп қос құлағын.
Дүрлікес арыстан жал толқындарың
Шапқын ба, тосын шыққан деп қаламын.

Киіпсің кезінде, рас, мұздан қаптал,
Жойқын күш тұншықтырып, десе: «таптал»
Жұлындай омыртқаның ішіндегі,
Тіршілік өзегі боп таңды ақтар.

Тербетіп бойындағы тіршілікті,
Ағының алға асулап өршініпті.
Жағаңнан ер Қосайлар жауын қуып
Құлшынып қызыл жарға ту тігіпті.

Ақ қайың — үкілі орман жайған қанат,
Сынсиды жыр тартқандай айдан ғажап.
Жүректей тынбай сокқан тар кеудеде
Тулайды бура толқын жардан құлап.

Ежелден ел жайлайды қос қанатын,
Жағалай ұялы орман құс қонатын!
Жағада жалғасады жаңғырықтар
Той-думан!.. Бәйгеге жұрт қосқан атып.

Әң мен күй ақ қайындар аралында
Ұшқан құс, жүгірген аң, маралын да.
Балғадай балықшының қарын үзіп,
Шоршиды жібек аудан алабұға.

«Алқаағаш», «Аралағаш», — ашпақ орман,
Ырғалған айнымайды ақ маралдан
Аралы ақ қайындар менің жұртым
Қойнында туған талай аптап — арман.

Ақ жалды арнасынан—құлан қашып,
Уақыт зымырайды қылын басып,
Сырласып-сыбырласып ерке Есілмен
Толқынға жүрегімді жүрмін ашып!

ЕСІЛ БОЙЫНДА

Жамырап өрген қозыдай
Алдымнан шықты толқының
Жырым ба ең жүрген жазылмай
Көтеріп қырға қолтығын.

Мен де бір құсың ұянда.
Баса алмай жүрген аптығып.
Құя бер қуат құмарға,
Өзің боп ән-күй — шаттығым.

Орғисың өрге ойнақтап,
Жаңғыртып жар мен жазықты.
Ала алмай нәріңді оймақтап,
Болып та жүрмін жазықты.

Қүмістей үнің сылдырап,
Тынымсыз әнге саласың,
Белінді нәзік мың бұрап,
Күлімдеп ағып барасың.

Айнала қоршап ақ толқын
Көбігін шашты жарға аппак.
Жаңағы шыққан тәп-тәтті ән.
Кетіп те қалды-ау, аулақтап.

Ойланып қап ем сол бір сәт —
Балалық кетті өзіңмен.
Бала боп тұру емес шарт,
Мәрттігім қалсын өзіммен.

Қызылжар, 27 март.

ӘУПІЛДЕК

Қызықтап Балықтының әупілдегін,
Мен талай қайталадым, әупілдедім...
Күніне неше қабат тыңдасам да,
Құбылып естілетін әр күндегі үн.

Тыңдаушы ем демім тартып тына қалып,
Жаныма сарқылмас бір бұлақ алып...
Қиналды-ау айдын көлді көтере алмай,
Деп кейде толғанушы ем жылап анық...

Көл көркін қызғанғандай мың табалап,
Бір қаскөй күмпілдетіп су сабалап,
Ал кейде көлдің бетін, қамыс ішін,
Жаңғыртып тұратындай ит абалап.

Сыбанып ақ білегін, түріп балтыр,
Кір соқан келіншек пе суда жалтыр?-
Жағада жалғызсырап өскен қайың,
Даусына әупілдектің әлі таң құр.

Мен де таң, мен де тұрғам қайран болып,
Көкейге сансыз балғын ойлар қонып...
Зор үнді әупілдікті алып қой деп,
Іздеуші ем қамыс көлді бойлай шолып.

Тағы да қарап тұрмын өріңе кеп,
Балықтым, әупілдегің көрінер деп.
Сағындым даусыңды титтей құсым,
Өзге үннен жеке-дара өрілер көк...

Әупілдек ұқсамайды Тауысыңа,
Еш құстың дауысы келмес дауысыңа.
Көл сәні ол, көл үшін тек дара туған,
Даралық әсемдіктің туысы ма?!

«ӨРНЕК» АУЫЛЫНДАҒЫ ЖАРТАСТЫ КӨРГЕНДЕ

Ауылдың алды жақпар тас,
Міз бақпай қалған мелшініп.
Қалапты ірге қатарлас,
Осынау тасты ел сүйіп.

Қалайша сырын ақтармас,
Елпілдеп келген ұланға ол.
Қадалып қалдым қақпай қас.
Төсінен ұшар қырандай.

Жақындап келдім тұсына,
Жарына тұрдым сүйеніп.
Сүйсіне қарап сұстыға,
Сырларын ұқтым киелік...

Жылқышы ма әлде аязда
Күрпікке малы омбығып —
Жылкыдан тартып жаны аза,
Жартас боп қалған домбығып?

Тұлпарын байлап ақырға,
Буырқанған төстеп күш—
Қорғаны болған батырға ел
Қойды ма әлде ескерткіш.

Соқты екен қанша дауылдар,
Шырғалап шынды осынау
Жеңісін тойлап қауымдар,
Қонды екен қанша қосындар?

Махаббат деген мықты ғой,
Ажалды жеңген алпауыт!
Жүрегін тосып шықты ғой,
Батырын елі қарсы алып

Ғасырлар шөккен, ел бекіп,
Бұ да бір жердің шоқтығы.
Қелемін мен де желдетіп,
Ұсынып жырдың шоқ гүлін.

Межесі биік мергеннің,
Жауға атқан оғын жебеден.
Қарт батыр, саған қол бердім,
Арнайы іздеп кеп едім!

Тұлғалы екен тұрысың,
Бойында бұққан қайрат бар.
Кеңейіп бүгін тынысың.
Кейпің бар талай таңды ақтар.

ҚАРААҒАШҚА

Қараағашқа «жабысқан»
Әлі қаңқу көп сен.
Онда өмірмен табысқам
Одан ыстық жоқ мекен.

Туған үйім, ауылым,
Алтын ұям — «Қараағаш»
Оның қарын, дауылын
Қарсы алам шығып жалаңаш!

АУЫЛДЫ САҒЫНУ

Ауылымды сағындым... ауылымды,
Ауылдағы тентектеу бауырымды.
Ойнақтаған құлынның қоңырауы
Күмбірлей ме, естимін қоңыр үнді.

Көкей күйін пернеге кондыратын.
Күмбірлетіп қара шал домбырасын,
Тәтті әуен бойды алып балқытатын,
Бабамның еске салып мол мұрасын.

Шайға отырар мезгілі бар ауылдың.
Естіледі ызыңы самауырдың,
Күрең шайдың нісі бұрқыраған
Танауымды қытықтар... жанауым мұң.

Соқыр теке ойнайды балалар да,
Балалықты іздеген таба алар ма?!
Қызыл кеште қызарып өзілдейді,
Жеңгейлер құрыш тұлға ағаларға.

Шошалада ұйлығын түтін көшкен,
Шешем ет ыстап жүр кеше кештен.
Бір омыртқа саған деп арнайы ілді,
Сүрдің нісі келеді желмен ескен.

Кеудемде жыр боп сезім ағылғанда,
Шырағы сағыныштың жағылғанда,
Тартып кеткім келеді-ау ауылыма,
Ауылымды өлердей сағынғанда...
Сағынғанда...

ӨСКЕН ЖЕР

Неткен көркем еді шіркін, бұл аймақ,
Оның маған әр бұрышы ұнайды-ақ.
Жұпар иісті балаусалы жонына
Жата кеткім келеді ылғи мың аунап.
Жетегіне жебеу болып неше ойдың,
Осы жерде етек жиып, есейдім.
Кей кездерде көл басынан кеш қайтып,
Іренжіткен үрейін ап шешейдің.
Осы жерде жыр қуалап, күй ұққам,
Балауса шақ қызығына құныққам.
Алғаш рет жүрегімді тербеген
Әлі есімде сәулем айтқан сүйікті ән.
Үйренгенмін ауырлықты арқалап.
Осы жерде бойыма күш — әл тарап,
Осы жерде өксіп, мауқым басқамын,
Осы жерден көрінеді шар-тарап!

АУЫЛДЫ ЕСКЕ ТҮСІРДІҢ

Теміртаска.

Босағамды аттағанда-ақ анқылдап,
Көзіме оттай басыласың жарқылдап.
Науша шағым елес бере бастайды.
Көк айдынға қаздар қонып қаңқылдап,

Айхай айдың! Көкалалы көктемім,
Көңілде күн, төккен нұрын көкте күн.
Сен әкелдің қайран туған жерімнің
Аунап асыр салған мамық көктерін.

Ой қуалап, ауыл ішін ақтаймын.
Қалай ғана ағайынға соқпаймын,
Шеттегі үйдің терезесі алдында
Өзім еккен қол бұлғайды ақ қайың.

Мектептегі өз үнімді тыңдар ма ем,
Көз алдымнан өтіп жатыр гүл дәурен.
Әлі тұр-ау дөң басында сары бала,
Сынық-сынық шаңғыларын бұлдаумен,

Жүгіріп жүр көрмей ана тынымын.
Көкірегіне басып хатын ұлының.
Оқып берші, —дейді әркімге, — майданнан
Ораламын деп жазыпты, құлыным.

Босағамнан енгенде сен жымыып,
Ауыл көшіп келгендеймін жиылып.
Жүрегімді елжіретіп жылы ағын,
Сезімдердің талшығына құйылып.

Сыбырлама көк талдар, көк теректер,
Сатырлатпа, қанатты көкте кептер.
Абалама қотанда көк төбеттер.
Жер—бесікте дән бөбек қалғып жатыр.

Зымыран жел, жүгірме, суылдама,
Бал арасы тынымда, дуылдама.
Құрақ біткен көлдегі шуылдама.
Жер—бесікте дән бөбек қалғып жатыр.

Тыным алсын, әзірге ол құндағында,
Сосын дүрлер, торқалы тында, мұнда
Дәулет әнін келеді тыңдағым да
Төсіз—сгін тербеліп тұрғаныңда.

АЗАТ БАТЫР

—Жау қуып бара жатыр малымызды,
Батыр-ау, талапай қып барымызды.
Сұсты қол тоқтар емес, тайпауға бар
Қылыштап, судай шашып қанымызды.

Зор дауыс жалынғандай болып шыққан,
Ауылды дүрліктірді күзекте ыққан.
Азатты аласұртты әлгі дауыс
Секілді өңменіне қанжар сұққан.

Жарқыраған көзінен жалын шашып,
Көкірегін ызаның зілі басып.
Қылышын ала салып, көйлекшең-ақ
Атқа қонды, көрген бе ол жаудан сасып.

Қаны тасып, кеудеде жүрек тулап,
Құлағында алапат дауыл шулап.
Атына емес, мінгендей ашуына
Жауға шапты — қауыпдай басын турап.

Намыс деген кетеді ашындырып,
Әлде қайдан күш бере тасындырып.
Сертті шақта келеді-ау адамға ол.
Алмау үшін дұшпанды басындырып...

Намыс, намыс батырды ашындырған,
Жауға тиді ол қырғандай жасыл қырдан.
Ойран салды дұшпанға өзге ерлер де,
Жаңа ғана Азат кеп басын құрған.

Атпайды енді бұл жерде қорғалап таң,
Жүрмейді енді үреймен жорғалап жан.
Шайқастан соң тыныстап тұрды батыр.
Тілімденген денеден сорғалап қан.

Тау — төбенің басында жалғыз қалып,
Сүйеніп тұр найзаға нағыз алып.
Таудың атын қойыпты Азат — тау деп,
Азатты ар, намыс деп елі танып.

ЖАЛГЫЗ ТАУ БАУРАЙЫНДА

Аңыз — баллада

Құлпырып жалғыз таудың төңірегі,
Қарақат, жидек, шие төгіледі.
Өрмелеп жотасына қарағайлар,
Қайың—тал алқасына өріледі.

Сыңғырлап жөнеледі тастан құлап,
Ақ бұлақ орман ішін аққан құлап.
Нәп-нәзік саз ойнайды, күйі толғайды,
Тау іші ән базары жатқан дулап.

Жалғыз тау Алатаумен таласпайды,
Көк тіреп ақ бұлттардан әрі аспайды.
Көкшенің теріскейі бір сілемі
Арқаның алқасы онсыз жараспайды.

Жалғыз тау сар далада тұрған бекем,
Ақ жүзін самалменен жуған екен,
Га-гакку сырлы сазды арман құсы,
Адамдар тамсануға туған мекен.

Адамдар шаттануға канат қағып,
Ән өрген домбырамен қабатталып.
Күмбір үн сыңғыр әнмен самғай берген,
Тау шыңын орай ұшып тағатты алып.

Аспанның бір бөлішегі сынып шөккен,
Көкшіл тау жапан түзге сырын төккен.
Бұл тауды ән тауы деп атайды ел,
Аққудай ұшыратын жырын көкке.

Қыс-қыстау, жазда—жайлау бар ауылға.
Жалғыз тау, ата-мекен қарауылға,
Бұл елде бесіктегі бөбек те әнші,
Бір себеп әнші тау боп таралуға.

* * *

Шілденің маужыраған күні қандай,
Сайрауық сап түрлі құс сайрағандай.
Гимнін Сарыарканың шырқап, жырлап,
Ағады Қамсақты өзен үні талмай.

Сағым қандай жүгірген, сағым қандай,
Кең далادا көп керуен сабылғандай!
Қойын жайып бір қырда жатыр бала,
Бал дәуреннің базарын сағынғандай.

Қиялдайды ол, тау жақтан көзін алмай,
Батыр болып, бай болып, өзін алдай.
Қалғып кетті ол жантайып жатқан қалпы,
Бір оқиға күткендей төзім қалмай.

Тау мұнартып, бұлт басып төңіректі,
Аласартқан секілді зеңгір көкті.
Жалғыз таудан қария түсіп келіп,
Балаға қырда жатқан әмір етті.

— Қойшы бала, түрегел, бабаң келді,
Мекендеген Жалғыз тау, Жаман көлді.
Байдың қойын баққанмен бақ қонбайды,
Ән айт, балам, сүйсінтер тамам елді!

Елді серпілт, мұңына тұншықпасын,
Тірлігі көңіліңнен бір шықпасын.
Өлі дене, өлексе жан емеспіз.
Деп жүректер жай тауып, тыныш қалсын.

Армандасын жүректер сырлы бақты,
Сұлулықты, пәктікті, жыр бұлақты.
Келешекке қарасын үмітпен ел.
Олардың шат-күлкісін сыңғырап тұр.

Ән айтуға тиссең аңыратып,
Құйқылжытып, құбылтып, жамыратып.
Әр дәуірдің болады өз әншісі,
Әйтпесе, қырды аламыз қаңыратып.

Сен дәуірдің болашақ бұлбұлысын,
Сені бұлбұл демеген тіл құрысын!
Жарқырап тұр маңдайың, өнерпазым,
Қанатты әннің қазақта дүлдүлісін.

—Жок, жок, ата, мен тіпті ән айтпаймын,
Әуеніммен ешкімді қуантпаймын.
Қой қайырап шәй— шөйлап дауысым бар,
Әншілікпен сізді еш жұбатпаймын.

Мұның рас, әйтеуір, қой бақпаймын,
Байға онымен бәрібір мен жақпаймын.
Жалшы болып дүниеге келіпін бе?
Күні-түні қиылып ой ақтаймын.

Еліміз боп мақтапар есімімен,
Даңқы асқан тоғайлы Есіліңмен.
Халқымның жүрегіне ұялаған
Қаз дауыс, қалқыған ән, есіл үнмен.

Ақын бар бұл өңірде саңқылдаған,
Күйші бар кеудеде күй аңқылдаған.
Мені ақын, әнші десе бәрі күлер
Ат тағар «ақымақ» деп халқым маған.

Кімсіз деп те мен сізден сұрағам жоқ,
Қорқып сізден көзімді бұлағам жоқ.
Мейлі тәңір, сәусегей, көріп кел бол,
Алдыңызға жығылып құлағам жоқ,
Мен сізден әншілікті сұрағам жоқ.

Күмістей сақал — шашын жалбыратып,
Шал тұрды қос пінін салбыратып.
Қабағын түйіп алды жауар бұлттай,
Дауылдап кетердей бір шаң боратып.

— Тарт мына домбыраны, тентек бала,
Манадап айтқандарың тәлкек қана!
Өнерде әр адамның өз орны бар,
Өр мінсз өнерпазда бар тек қана!

Араладым жиһанның төрт бұрышын,
Сендей бала көргем жоқ, өрт — тынысың.
Ызыңдаған ынжық ән мазамды алды,
Қаптап кетер шыбындай, тарт, құрысы!

Шал қолынан алғанын домбыраны,
Сезбей бала алдына қондырады.
Жауырыны бүлкілдеп, бойы мұздап,
Домбыраның шегін ол мол бұрады.

Жанарынан қызыл от тамшылаған,
Тұғырдағы қырандай аңсыраған.
Делебесін қоздырып, сілкінгендей,
Түлеп кетті кішкентай әнші адам.

Безектемей қос ішек аңырады,
Аңырады га-галап ән ырғағы.
Ұялы аққу аспанда ойнағандай,
Шанақтан төгілді әуен, жамырады.

Бала да домбыраға қосты даусын,
Сұқылдап аққу әуен асты тау-шың.
Бұлт тарап, жайнады әлем, жасарғандай,
Ән кернеп Арқа аспанын ашты да шың.

«Әу» дегенде-ақ алқымы кеуіп — ісіп,
Ән—ырғақ көмекейді теуіп ұшып.
Заңғарларға жөнелді ән ұшқыр қанат.
Жалғыз таудың жақпарын өбіп құшып.

Құбылып бала айтқан ән өрістесін,
Тамсанып, тау да естіп ән періштесін.
Таңданды ауыл-аймақ! Қас сұлуды
Сұлу емес, деп қалай теріс десін.

—Япырау, петкен әуен тамылжыған
Көңілдің кірін жуган, дағын жуган.
Жүректің түкпірінен өрілген үн
Сұқтанып талайларды ол сағындырған.

Мұндай ән естімеген көптен бері—
Сауықшыл қазағымның көк пен жері.
Құтулі ел, осы әуенмен келетіндей
Келмеген жасыл қанат көктемдері.

Қып-қызыл гүлге дала тұнып қалған,
Жел сәтке ызың—күйсіз тынып талған.
Боз торғай, бөденелер даладағы,
Ауызға мықтап тұрып құлып салған.

Әніне өзі салған балқып бала,
Төгілтті, басқа әуенді шалқып жаңа.
Тыз етті жауырыны... ән жоғалды...
Ұйқыдан түрекелді қорқып бала.

Қойы өріп кетіпті даланы ақтап,
Қамшы үйірді балаға бай жалақтап.
Қой іздеген жалшылар сабылумен,
Қырға шауып барады құр далақтап.

Шал да жоқ, домбыра жоқ қолындағы,
Мұрша жоқ жинақтауға ойын тағы.
Бай сабады баланы... зарлап қашты ол
Қан сорғалап жарадан жонындағы.

* * *

Үкілі Ыбырайды ел біледі,
Қазақтың бұлбұлы еді, ел гүлі еді.
Данаға әлем қолын соққан талай,
Менің де арнаған бір белгім еді.

ЗАУАЛ

Жұрт жоқтап қапыда өткен қайран атты,
Әр жақта ел бұлбұлы сайрап жатты.
Ішегі домбыраның сыңсып жылап,
Әншілер «Құлагерге» байбайлатты.

І. Жансүгіров.

Ел қайтты мұң арқалап Ерейменнен,
Мастанып Батыраш жүр мерейге енген.
Ер Ақан еңіреді де жүріп кетті,
Қоштасып керейдегі кедейлермен.

Дана адам — еркетайы Сырымбеттің
Келеді жуып жасы нұрын беттің.
Сарыарқа сап-сары ала нұрға батты.
Сұм тағдыр бақытына қырын кеп тым.

Бөрі де апанында бұғып қалып,
Шөп шалмай, су да ішпей бұғы қанып.
Қызғыш құс нәрестедей шырылдайды,
Күндіз-түн шаршау білмей жағы талып.

Даланы мұң жайлаған, зар жайлаған,
Төсінде алас-күлес жын қайнаған.
Желбіреп зұлымдықтың қара туы,
Шындықты шығармастай шырмаулаған.

Өктемдік, дөкірлікті Арқадағы
Күркіреп айтумен бұлт тарқамады.
Астағы ат өлімін, Ақан мұңын,
Толассыз сыңсытуда қалқа-дағы.

Ат па еді, Батыраштан ажал тапқан?
Ат па еді, бар жүректі қан жылатқан?
Ат па еді, өлімімен дүниені
Тірі өлік халге әкеліп қаңсыратқан?

Құлагер дүлдүл еді қазақ үшін,
Талайлар әлі жыр ғып жазары шын.
Тұлпары Сарыарқаның, сыр даланың.
Танытқан өлгенде де аза күшін.

Егіліп жел жылады, ел де боздап,
Тұлпардың өлімі — ақ жанды қозғап.
Жоктаған шығар бұлай қазақ халқы
Өткенде дүниеден не бір боздақ.

Қан тұнған жанарына жалмауыз жан
Батыраш қарғыс алды бар қауымнан.
Ұшқан құс, жүгірген аң — бәрі кекті,
Бәрі өш, айнымайды ол қас жауынан.

Астан соң өтті талай алуан күндер,
Мұң езген зерделі елде қалған сұлдер.
Күңіреніп Ақан салған зарға батып,
Күрмесіп тұрғандай бір шешен тілдер.

Батыраш Құлагердің қаны жүктеп,
Бәйгісін қан аралас алған бүктеп.
Тасынып «ерлігіне» жатты ол үйде
Сабадан сар қымызды ішіп күнтен.

Бал қымыз маужыратып, бойын алып,
Ештеңе келтірген жоқ ойыша анық.
Мысық мұрт, теке сақал Батырашты,
Тәп-тәтті ұйқы кетті қойнына алып...

ТҮС

Ышқына кісінеген жылқы дауысы
Естілді, келді ме бір апат— жаушы?
Желіні дертіп келген бие шығар,
— Қатын-ай, алдынан шық, тезден саушы.

Батыраш қатынына әмір беріп,
Түсінде отыр үйде дырау өріп.
Бір дүбір көп дүбір боп естілді анық
Жау шығар келген мың сан соңына еріп.

Шып састы, қорқып қалды, қалбалақтап,
Жабықтан қарады ол көзі алақтап.
Жау да емес, бие де емес, үй сыртында
—Құлагер, ойбай,— деді ол бір қарап қап.

Көзіне көзі түсіп бойы мұздап,
Жүзіне тасып шықты ашу сыздап.
— Япыр-ау, тірі ме еді, мынау доңыз,
Мен қалай өлтірмегем басып мыждап.

Десе де қалш-қалш етіп батырсымақ
Батыраш естен танды жатыр сұлап.
Құлагер басында тұр ес жиғанда,
Тіл бітіп, оған қойды ақыр сұрақ.

Жер тарпып, кісінеді, көзі жайнап,
— Сен неге мені соқтың, ызаң кайнап.
Неңді алдым маған балта сілтегендей
Өлтіре ала алдың ба, сорлы бейбақ?

Мен өлмен, өлтіремін сені таптап,
Еш пенде жыламайды сені жоқтап.
Сен сұрқай заманыңның бүйісісің.
Ініңнен шығып жүрген болғанда аштап.

Батыраш жатты есін жишай алмай,
Жын алмай, оның жанын құдай алмай.
Құлагер тарпыды оның маңдайынан,
Залымның қылығына шыдай алмай...

Батыраш ұйқысынан шошып тұрып,
Ербендеп қасындағы қатынды ұрып,
— Өлтірді, өлтірді, — деп қараңғы үйде
Қашып жүр, өкіріп жүр дымы құрып.

Батыраш соғылмаған зат қалмады,
Қираған дүние де жоқталмады.
Қатыны ойбайлап кеп жабысса да,
Үрейлі азғын оған тоқталмады.

Көгеріп басы-көзі, арандады,
Жаралы денеден қан тарамдады.
Ас-судың ішінде жүр басып-таптап,
Арам жан адал асты арамдады.

Есікті арқандаған баспен қойып,
Далаға шықты, иығын тақтай сойып.
Қан-жоса үсті-басы, алым-жұлым,
Жынданып кетті ол қырға кара жойып.

Елкілдеп, еңіреуге шамасы жоқ,
Қашпауға үрей қуған шарасы жоқ.
Бәрсандап бір құлайды, бір тұрады,
Сыздайды, күйдіреді — жарасы шок.

Сонынан қалмайтындай сойқан дүбір,
Алқынып, паналады ол ойпанды бір.
Дем бітіп, талмаусырап, терге бөккен,
Батыраш күбірлейді «илхамды» күр.

— Ух, өлдім,— деп шұқырға ол бұға берді
Көкейіне тек оның дұға енді.
Қараңғы түн қойынан толған Ай да
Бейшара жанға күліп шыға келді.

Жымындап жұлдыз біткен аспандағы
Байғұз да мазактаудан жасқанбады.
Бір кезде «Құлагер» деп жылқышының
Шырқаған қырда әні аспандады.

Зарлы әнде ашу, ыза қайнап тасып,
Көмейден төгіледі қабаттасып.
Жанынды шымырлатып, жүрек шымшып,
Қайралған кек туғандай айбат шашып.

Аспанға өрлей берді әуен қалқып,
Шырқаушы, тыңдаушы да бірдей балқып.
Боздақ ән Батырашқа жалындай боп.
Күйдірді жүрек—жанын оттай шарпып.

Қоярға жан таппады Батыраш шал,
Даттады ой менен қыр, адыр тас,тал.
Төгілтті ән, қой күзеткен қыз-келіншек,
Ол-дағы оқ боп тиіп жатыр, бас дал.

Көгерген бет-ауызы, көзі іскен,
Езуі жырым, сынып, тісі түскен.
Батыраш өзіне өзі ұқсамайды,
Мақұлық айырылған пішін—түстен.

Ақанның мұң-зарлы үні құлағын жеп,
Зор дүбір соңына ерген Құлагер боп,
Еңбектей үйіне еніп Батыраш шал,
Қан қатқан сақал - мұртын жұлады кеп.

Жолы тар зұлымдықтың әрі шолақ,
Берері: қорлық, үрей—бәрі сол-ақ.
Залымды көлеңкесі қуып жүрер,
Сезбеген әуелде оны кәрі шұнақ.

ОҚЖЕТПЕС

Оқжетпес,—деді ме екен, керме шық кесір керім,
Шыңға іліп орамалын ат!—деді есіл ерім.

Мысқыл ма, мазағы ма, әлде сол салмағы ма,
Өнерін ер жігіттің бір сынап қалмағы ма?

Тұрып ап асқақ шында қол бұлғап шақыратын,
Бақыт па... бұл орамал терең бе батыратын?!

Жігіттің жанын жаулап, жүрегін дуалаған,
Сикыр ма, жын ба шыңнан бақ құсын қуалаған.

Шіркін-ай, бір мергеннің жебесі дөп тиер ме?
Орамал төмен құлап, қыз жаны бір күйер ме?!

О, арман, қандай едің, жүректе отша өретін,
Кейде бір дәмеліге ұстатпай жалт беретін.

Үмітпен үздіккендер қас сұлу қалмақ қызға,
Риза жығылса да жалп етіп тайғақ мұзға.

Бөтағөз, оймақ ерін, нұрлы жүз албыраған,
Қыз тұрды жұрттан оқшау — етекте жамыраған.

Зуылдап тауық жүнді жебелер кезек ұшып,
Межеге жете алмастан жер қауып, құзар құшып.

Әр ауыл өз батырын қолтықтап, мазандаған,
Ақ сезім, ақ тілектер айтылып, азан-қазан.

«Аруақтап, «Аманжолдап» қиқулап шулаған көп,
«Ақ жол» деп ұрандаған қосылды дулаған топ.

Көңілге ой маржаны орамал тұр-ау салып,
Сықсиып үміт шамы, ал кейде жайнап жанып.

Бойға күш, жанға жалын құйғандай қанаттанып,
Кей батыр сенім құшып, көңілі тағат тауып.

Кезегін ала сала садағын шірөй тартып,
Қыран көз арда азамат жебені зуылдатып.

Оқжетпес басын иіп, орамал желбең етіп,
Сынық сап ербең етіп, сорғалап төмен кетіп.

Суарған намыспенен қайратқа алмасты оқ,
Жарқ етіп қызға сойқан, көрінді албасты боп.

Қыз аң-таң елде ес жоқ, дүрілдеп кеткен шалқып,
Қай ауыл, қай ұл екен, не керек сұрау да артық.

Оқжетпес өзі куә, бұл жайға әбден қанық,
Жігіттің қызға намыс бермей-ақ қалғаны анық.

Мұнартып, мұнарадай орнатқан арда жерге,
Оқжетпес — мәңгі ескерткіш Арқада намысты ерге.

АРАГУНДЕР — АРҒЫНДАР

Азия аспанын биікке көтеріп, атой сап, ұрандап,
Толассыз толқындар жайыла, көсілсе шығандап.

Соғында будақтап, бұрқаған шаңдақты сүйретіп,
Батысқа гүндер барады даланың жотасын күйретіп.

Тұлпарлар бауырына қыр-қырат, төбелер тығылып,
Дүние гундердің — жеңмпаз күштердің алдында жатты
үнеіз жығылып,

Токтаңдар, Арагун—Арғындар, бір сәтке бөгелгін,
Алдарың — қанды сел, сендерге қап-қара төнер түн.

Қаталаун қырғынын салмаңдар, әлемнің көз жасын
арқалап,
Өшті ел, кекті ел тастайды ертең-ақ Еуропа төрінде
жаңқалап.

Қан бөккен, зар шеккен адамдар тепкіге шыдамай
булығып,
Ашуын жасын ғып, тасқын ғып, жаныштар сендерді, ту
жығып.

Көз құрты түспесін әулие Римге, Арқаға, қайтындар,
бабалар,
Күлге орап кетпендер сәулеттің ордасын сендерге жаманат
жамалар.

Жібек жел еркелеп төсінде ойнаған Сарыарқа—гүл жұмақ,
Азынап, аңырап сендерсіз қанырап, тұр жылап.

Тәңірдің бишігі—найзасы үшкірлі болғанша Арғындар
Туған ел төрінде қызықтап, туған жер қойынында
қалғындар

ҚЫРЫҚ ЖЫЛҒЫ ҚАЛПЫНДА

Құлан иек таң атып,
Сәулесі әлсіз қалтырап.
Орман күміс жалатып
Қойған дейсің, — жалтырап

Қырық жылғы қалпында,
Жер аясы мен өскен.
Сиыр өріп салқында
Барады асып белестен.

Желбіреген ақ тұман
Қайындарды көлкелеп.
Жаңа оянып жатты маң
Ұйқысынан еркелеп.

Мөлдір шық шөпке тізіліп,
Жердің бетін жасырған.
Көктен түскен үзіліп,
Жұлдыздай қырда шашылған.

Таң нұры жерге қаулаған.
Тыныштық әнін төкті ме?!
Құлынын шыққа аунаған
Иіскелеп тұр көк бие.

Көктем бе еді, жаз ба еді есімде жоқ,
 Жамыраған гүл қырдың төсінде көп.
 Қаңқылдаған қаздар мен пырылдаған,
 Үйректер бауыр басқан Есілге кеп.

Ойдым-ойдым орманнан ақ қайыңды,
 Қоңыр салқын майда жел ақтарылды.
 Майда лепке жібектей жүзін тосып,
 Ғафу сәтке таң қылып аңтарылды.

Аңтарылып қарады ол төңірекке,
 Тамылжыған дүние мөлдіреп те.
 Алғаш оның көруі Жолдыөзекті,
 Аспаны асқак, көкжиегі кеңірек пе?

Аспан, аспан! Не деген биік аспан,
 Жасыл бел, жасыл дөңес киік асқан.
 Ақ қайындар — тұрпарлар күміс тұяқ,
 Қырға қарай мойынды иіп басқан.

Айналғаны кілемге көгалдың да,
 Ғаламат, сурет қой көз алдында.
 Мағжан — жыр Сарыарқада қорғасындай.
 Құйылды-ау, көмейіне ажалдың да.

Не деген құдірет жыр қанды ойнатқан,
 Көкірек — көзі ояу жанды ойлантқан.
 Дүбілтіп, дөңгелентіп сар даланы,
 Ақ таңның нұр буына күнді аунатқан.

ДОМБЫРА

Қу қарағай,
Тоқты шек.
Қолда тұрмай безектеп,
Тайпаңдаған оқта-тек,
Дауылдатқан жел өктеп,
Қызу қанды қазағым
Шәу-пәліге басыпты,
Күйдің тартып азабын».
Санын соғып жатыпты.
Аксақалдар желкілдеп,
Қызған қызыл өңеш боп,
Қалпағын ап слпілдеп,
Аспанға атқан желең топ.
Қу қарағай,
Тоқты шек.
Мұңын айтқан бабамның,
Зарын салған анамның,
Сазын шырқап бар әннің,
Жырын төккен даламның,
Сырын ашқан ғаламның,
Қу қарағай,
Тоқты шек.
Қолда тұрмай безектеп,
Жорғалап, шауып—кесектеп,
Күй нөсердей шелектеп,
Төгіліп те шашылып,
Теңіздей көңіл тасынып,
Аспанға айдай асылып,
Қу қарағай,
Тоқты шек...

БАЛБАЛ

Арақідік кездесер паң далада,
Балбал тас қайдан келген бұл қалаға?
Көзіндей бабалардың, мәрттігіндей,
Бір өзін жүретінбіз мыңға балап.

Тудырғап тас мүсінді қиялымен,
Тас дәуір адамдары-ай зиялы ма ең!
Қырымның қожасындай маңғазданған,
Балбал тас көз тартатын дуалы ма ең?

Миымнан талай ойдың ұшқыны өріп,
Мүсінге сондайдан ұштым, көріп.
Бойымды әлдеқандай сезім билеп,
Балбалды іштей тұрдым құшқым келіп.

Далама қайтып енді барамын ба?
Жоқ, мәңгі қалалық боп қаламын ба? —
Дейтіндей маған балбал нық жайғасқан
Ялтаның көрікті бір алаңында.

БИШІ АТ

Күйшінің домбырасы төкпелетіп,
Құйылтты әсем әуен жөппелетіп,
Қаз мойын, қамыс құлақ бір шұбар ат,
Тайпалып күймен билеп, етпелетіп.

Әсем күй асау да емес, арыны бар,
Күйініш, боздақ емес, сарыны зар.
Ойнақы сезімдерді сергітетін.
Жүректі шарпып қалар жалыны бар.

Күйшіден қандай бүкпе күй қалады,
Биші ат әуенменен ырғалады.
Елеуреп, елпендеген жануардың
Қасында сұлу әуен шырғалады.

Биші ат болмаған бір той қалманты,
Сері жұрт өнеріне тоя алманты.
Қайран ел Жолдыөзектің бір дөңіне
Сонда да атқа ескерткіш қоя алманты.

ҚҰДАЛЫҚТА

Ал, құда, шырқап жібер төкпелетіп,
Мына елді ала көрме өкпелетіп.
Тойда айтпаған ән-жырды қайда айтамын
Дауысың өрлесінші көкке жетіп.

Ән деген қуаныштың қанатындай,
Қауласын, самғай берсін және тынбай.
Қазактың «ләбіз» деген дәстүрі бар.
Білдіргін томсарумен жай отырмай.

Шаттықтың буыменен шалқып қаулап,
Тамырда, жүректе қан оттай лаулап.
Керімсал келіншектер-құдашалар
Арқан ұстап келіп тұр ән-жыр даулап.

Ал «құда, әу» деп жібер ең болмаса,
«Әу» демейтін қазақ жоқ көп зорласа.
Сом білек, сайтан ойын құдашалар.
Сүйреп кетер төбеңе бұлт торласа.

Лебізін шығармаған шынында түк,
Құданы сүйреп шықты қырындатып.
Құдашалар байғұсты жегіп алып,
Су тасып жүр шанамен сырылдатып.

Мәз болып бұл қызыққа жымындасқан,
Балалар шана толы шуылдасқан.
Тәкаббарлау болғанның той ішінде;
Құдашалар осылай буын басқан.

ЖІЛІК ҰРУ

Қыста соғым союшы еді ағайым,
Дүрілдетіп көршілерін, маңайын.
Сере қазы — семіздігі соғымның,
Таң қалдырған ауылдастың талайын.

Қысқы соғым — кішігірім той-думан,
Қашан елді ол қызығына тойдырған.
Ағылатын ауылдастар, туғандар
«Шеке беру» рәсіміне ой-қырдан.

Мұрт майланып, шалдар сөзге айналып,
Ақ әжелер отыратын жәйланып.
Ауылдастар қолындағы мүжуір
Сыбызғыға кеткендей де айналып.

Бара-бара көп бөлмелі үй ысып,
Қызық-думан жастар жаққа ойысып,
Жілікті де сындыруға сайланып,
Қыз-жігіттер өз-өздері сайысып.

Жілік еді толқытатын жүректі,
Өршітетін жанған қаудай тілекті.
Жастық шаққа қызбалық та жарасқан
Қыз-жігіттер түрінбей ме білекті:

Жілікке ғой, кететін құштарланып,
Мазасыз, кезектерін тосқан халық.
Бұлдағы бәйгеңізден бір кем емес,
Жел көңіл қазақ үшін тасқан анық.

Жалтылдап ақ білектер шам астында,
Бестінің жілігіне жанасты да.
Құрыштай, шебер қолдар өргізді-ау кеп
Өрлікті, ептілікті, жарысты да.

Жиналғандар ұрғанмен бір тынбастан,
Қолдан-қолға жілік көшті сынбастан.
Бақ шолпаны жанса екен деп тілейді ел
Осындайда жарқ етіп бір түнгі аспан.

...Бұла күшті жігіт пе, бұла күшті?!
Ел неге сонша бұған құрақ ұшты?!
Ұрғанда тас түйілген жалаңаш қол,
Жілік қаққа бөлініп бір-ақ ұшты.

Немқұрайды қалған бір жан жоқ мұнда,
Дүрледі жұрт: —бір дархан жүр от қанда.
Намысына тигендер сындырды,
Атаңның да жілігін бір соққанда!

.....

ҚЫЗЫЛЖАРЫМ

Қызылжарым,
Өзіңе арнап
Жазбауға өлең болмайды —
Көмейіме ән,
Көкірегіме
Жыр құсы кеп қонбайды.
Жастығымның
Жәрменкесі,
Жас дәуреннің ауасы,
Лүпіл қаққан
Жүрегімнің,
Көңілімің дауысы.
Тұңғыш рет
Еңбегімнің
Ләззатынан тұшытқан,
Алғаш рет
Махабатың
Шаттығынан ысып қан.
Бақытымның
Баспалдағын
Биіктеткен, өрлетіп,
Қалам бердің —
Қанат бердің
Қияндарға серметіп.
Қызылжарым
Үш арысың
Үш жұлдызың жарқылдап,

Нұр құятын,
Сыр құятын
Жолдыөзекке Санқылдап.
Ақ қайыңдар арасынан
Үш алыптың үнін естіп,
Қайталанбас,
Қуанышты сезім кештім.
Дулы күндер
Думан күндер,
Мәңгілікке есте жүр.
Дүлдүл Ғафу
Қауым — көпке
Төгілетін кесте — жыр,
Сәтті айлар,
Сәтті жылдар
Өмірдің бір белесі.
Сәттіліктер
Қызылжарым
Болсын бізде келесі.
Тәтті үміттен
Жұтып алып
Болашаққа қараймын.
Бүгіннен де,
Қызылжарым,
Ертеңгің ғой арайлы.

ҚЫЗЫЛЖАРДЫҢ МЕДІРЕСЕСІ

Қызылжардың медіресесі, мешіті,
Дегенді өзім көп ауыздан есіттім.
Олар қайда? Жерге сіңіп кеткен бе?
Бұл сауалды қоюға да кешіктім.
Өз-өзімнен үрейлендім, қорықтым,
Өзімді-өзім жедім, іштей торықтым.
Мешіт пенен медіресені атасам,
Мынау діншіл,—дейтіндерге жолықтым.
Сұқ саусағын шошаңдатып мен жаққа,
Нұсқағаны катерлі еді бейуақта.
Сұқ саусақтың ұшыменен сонау жыл
Есіл-сайда ұшқаны рас ел оққа.
Медіреседе әліппеміз жатталып,
Тарихымыз таңбаланған, хатталып.
Әл-Фараби баба үнін тыңдаушы ек,
Ғасырлардың тоң-томдарын ақтарып.
Айта алам ба деп онымен танықпын,
Жалайыр да дүлдүлі еді халықтың.
Ұлттығымды сол айтқанын ұмытып,
Бүгін тексіз, негізсіз боп қалыппын.
Елін тартқан мұраттарға жалындап,
Шәкірттерде талантты еді-ау дарынды-ақ.
Ақан әні, Мағжан жыры талпынған,
Медреседен кең әлемге дабылдап.
Өмір легін өткізсе де күйбеңмен
Қорқыт күйін қазақ мұнда үйренген.
Медреседен мектеп алған бар ұрпақ —

Арсыздықтан, бейбақтықтан жиренген.
Жаратылып қан мен жаңда қайнаған,
Медресемен өртенді тіл сайраған.
Белсендінің білегімен өткенді,
Дұрыс па өзі бүгін тұрып даулаған?
Дұрыс шығар тірліткен де өшкенді.
Дұрыс шығар жаңғыртқаным өткенді.
Тілім-пірім самға-дағы саңқылда,
Сары Арқаға оралған гүл көктемдей.
Шыпдық, дедік бірақ оны жасырып,
Мәні, сыры енді келеді ашылып.
Мектептерім Абай тілін ағытсын,
Шоқанымдай мәртебемді асырып.

ЖОЛДЫӨЗЕК

Жолдыөзек осы көлдері күміс шашатын,
Аққудың әні айдыннан әрі асатын..
Самалын саумал сіміре бергің келеді,
Мөп-мөлдір жұпар... көкірегінді ашатын..

Жолдыөзек осы...

Мотордың үні кернеген.

Тау-тау ғып дәнді жотасына артып,
терлеген...

Станок біткен зіркілдейді ылғи дамылсыз,
Темірден түйін түйгендей әсем зерменен.

Жолдыөзек осы!

Бай өзек осы!

Гүл өзек!

Бақыты елдің, жаннаты жердің, нұр өзек!
Адамдар қолдан жасаған ұжмақ, жерұйық!
Келіп көр, досым, қонақжайлығы бір бөлек!

Жолдыөзек осы,

Ашулы боран, қары бар,

Мамырда майса, долана. жасыл талы бар.

Бәрі бар онда...

Ақ мамық болып ілінген

Көгінде бұлты,

Лаулаған күні тағы бар!

Жолдыөзек осы Қызылжары бар әйгілі,

Акан мен Біржан жырлаған шаттық,
қайғыны!

Жолдыөзек осы жолыңыз түссе, досым-ау,
Тасынып жатқан мейірімі мен айбыны!

ТЫҢ ИГЕРУШІ

Тың жер менің Сарыаркам,
Алтын далам, туған жер.
Мен болғам жоқ самарқау,
Тыңға түрен салғанда ел.
Жеңіл болды дей алман,
Тың Тың игеру, бауырым.
Көрінген жастар тек алдай,
Шешкен істің ауырын.
Түтейтін боран, түтейтін —
Жер мен аспан астасып.
Қораны, үйді бітейтін,
Тыныштықпен қастасып.
Қамайтын құйын біздерді,
Көзімізді де аштырмай.
Құйрықпен сыйпап іздерді,
Ұлитын дауыл қасқырдай.
Артқа сап қыстың қыспағын,
Қуанушы едік көктем деп.
Келместей қырға қыс тағы,
Тұрардай мәңгі көкпеңбек.
Білсеңдер біздің жұмысты,
Жасырман, талай сорладық.
Жігерді, күшті ұлы істің
Жолына ғана арнадық.
Машиналарды сүйредік,
Батпақтан күндіз, түн демей.
Белшелеп суға да үйрендік.

Жеңілдікті есте іздемей.
Жеңіске қайрат, жігермен
Еңбекпен жеттік—жұбаныш.
Алғашқы астық тиелген
Қеруен де болған қуаныш.
Аңызак, кейде. аңызак
Шақырып тұрған аптапты.
Тілейтініміз жалғыз-ақ:
— Сел етші деуші ек алқапты.
Кей жылда жаңбыр шелектеп,
Жинатпайтын астықты.
Көтеріп жалды безектеп,
Желдеттік. Қара жастықты.
Айхай, дейтін жастық шақ
Тыңменен тұтас келіпті.
Тыңгермін деп мақтансақ,
Соның өзі де көрікті.
Ескі альбомды қолға алып,
Суреттерге қараймын.
Базарлы шаққа таң қалып,
Сәулелі күнді санаймын.
Көп болған екен ондай күн,
Менде де, құрдас жастардай.
Бұл күнде қанат қомдаймын
Жаңа бір ұлы іс бардай.

ҚАРЛЫ ТҮН

Жыл өтті міне тағы бір,
Тіршілік қуып мен келсем.
Жауған қар—көңіл ағы бұл,
Жанымды сезім мендеген...

Жауа бер, ақ қар, жауа бер,
Ұлпалар қонып кірпікке!
Жұлдыздай жайнап жана бер,
Жалтырап тау-тау күртікте.

Іздейін шатты күндерді,
Сан-саққа ойды жүгіртіп.
Жаңа жылғы түн келді
Ойларға терең жүгінтіп.

Қар жауып тұр, қар жауып,
Далама пәктік төгіліп.
Сырганақ. Шанам қалды ауып,
Күмп бердім қарға көміліп...

ЖАҢА ЖЫЛ КЕЛДІ

Жаңа Жыл, саған жан-жүрегімнен бар сәлем,
Тағатты сарқып жыл бойы сені аңсап ем.
Шалқиды бүгін шаттығым күйдей төгіліп,
Ыстық боп маған барша әлем!

Жаңа Жыл, қайран...

Болжаған жаңа уақытты.

Шашасың көктем аппақ қар-аппақ жақұтты.

Тәуелсіздіктің керуенін күнсе бикке.

Бастаған дүлдүл біздің ел бүгін бақытты!

Сылдырап көктем ағылып күміс аппақ қар,

Жылт та жылт дала шағады ғажап шақпақтар.

Қарлығаш канат шыршалар көкте сән түзеп,

Балабақшада балғындар айтар тақпақтар.

Лепірген көңіл ұяндығынды баққан ба,

Жүздерді балбұл мейірмен сүйіп ақ қар да.

Шаттанды жүрек!

Бақыт құстарын алға сап,

Қызылжарыма Жаңа Жыл келе жатқанда!

ҚАР КЕТКЕНДЕ

Қарды ерітіп, суды қуған дүрмекпен,
Тірі адамға келіп қалды гүл көктем.
Арқасы арса арық—тұрақ төрт түлік,
Трактор да шықты қырды дүрлеткен.
Сәскедегі күн күледі көңілді,
Қырат-қыр да алтын нұрға көмілді
Етек-жеңін жиып іске кіріскен,
Шаруа риза, ғажап!—дейді өмірді.
Жапырақ жайған ақ қайыңдар орманы
Бала ақынның орындалған арманы
Көктем жыры орман ішін жапғыртып,
Негербектің күйге тұнған бар маңы.
Тіршіліктің қуанышы көктемгі,
Ән боп қалқып, күй боп шалқып кеткен-ді
Көк керуендей көгілдір сең жеңкіліп,
Бір сәт Есіл арнасына кештелді...
Содан соң ол тасып берсін күркіреп,
Жоталы сең тасқындасын дүркіреп.
Жардан қарап: «Итжеккенге сәлем айт!» —
Деген қартта мұңды өкініш тұр түлеп.

Қызылжар.

12. IV. 93 ж.

КӨКТЕМ ҮНІ

Күркіреп бұлттар,
Күркіреп өзен долданып.
Сапырып самал,
Шалқиды теңіз толғанып.
Шуылдап орман,
Сыңсыған сәтте қамыстар,
Жез канат қыран
Саңқ етті бір сәт қомданып.
Естілмей жүрген
Дауыстар мың-мың ағылды,
Тұс-тұстан көкте
Көгершіндердей сабылды...
Тіршілік дауысы,
Өмірдің үні көктемде
Естіледі екен дабылды!

КӨКТЕМ, КӨКТЕМ

Көктем, көктем,
Келеді шашып нұрын
Әсемдіктің
Әлемге ашып сырын.
Жүректерді
Тербетіп сыбызғы әнмен,
Сезімдірдің
Қытықтап, басып қылын.

Көктем, көктем,
Жаңару көктемі бұл,
Ерлігімді
Жырлаған көкте бұлбұл.
Өрлігіме
Күлімдеп биікте күн,
Бай далама
Толассыз төкті нұр—гүл.

Алау көктем,
Дүрлетіп бар аймақты,
Күлдіріпті,
Гүлдентіп сырнай бақты.
Асыл көктем
Азаттық сарайынан,
Аққу болып
Қанатын сабай қақты.

Жасыл көктем
Жаралған сағыныштан,
Қуаныштан
Жүрегім алып-ұшқан.
Алатаудан
Самсаған көктемді бұл.—
Салтанатпен
Қарсы алып
Бағым құшқан.

Көктем, көктем!
Туым бол көтерілген,
Жеңісіме
Салют бол — оты өрілген.
Кеудесінде
Адамның жұлдыз боп жан,
Мәртебесін
Шаршама көтеруден.

КӨКЕМ КЕЛДІ

Тағы да көктем келді, көктем келді,
Құлпыртып, думандатып көк пен жерді.
Мен бүгін есіме алдым Варшава үшін
Көктемде көл-көсір қан төккендерді.

Көтеріп Жеңіс туын желбіретіп,
Көктем келді көңілді елжіретіп,
Аққудың сұңқылынан оянғандай,
Астында табанымның жер дір етіп.

Алғаш рет биыл күн күркіреді,
Қырдың қызыл гүлдері дүркіреді.
Бесті айғырдың үйірі үркіп еді,
Қарт жылқышы қобалжып «шіркін!»—деді.
«Е, жасаған,—деп кемпір күңкілдеді.

АУЫЛДАСТАРЫМА

Көрінбей кеттің демегін
Менің ауылдастарым.
Жебеуің мен демеуің
Қиянға қадам басқаным
Ауылдастар, ортаңнан
Ой өріп ұшқам, жыр қуып.
Сіміріп сәуле әр таңнан
Жаныма сыйқыр сыр құйып,
Өздеріңмен бір кешкен
Өмірдің жолына үнілем.
Шерулі, шулы сол көштің,
Суретін жазам түбі мен.
Шерулі көшті еске алам.
Өздеріңмен бастаған.
Көңілде жоқ та еш алаң,
Көкіректі ашып тастағам
Сезімдер, отты сезімдер,
Ұялап еді жүрекке
Қара емсендей төзімдер.
Бойыма біткен—тірекке.
Өмірді бейбіт бейнегүл,
Көп күткен үміт шын иді.
Өрт жылғы үрей кейде бір,
Түсімде ит боп ұлиды.
Бәрі де тұнып көзімде,
Санамнан кетпей үзіліп,
Сендерге деген сезімде
Қып-қызыл гүл тұр тізіліп.

АУЫЛ ТАҢЫ

Тұратын ерте
Шопандай сергек, жайдары,
Күн шықты ерке
Желбіреп алтын айдары.

Шашылып акық —
Құйылып сәуле ақ қарға.
Ілініп жақұт —
Қыраулы тылсым бақтарға.

Арудай аунап,
Ақ мамықтарда шаңқайып.
Керіліп, жайнап,
Ақ дала жатыр шалқайып.

Ауыл да аппақ,
Ақ бөрік киген үйлер де,
Түтіндер қаптап,
Самсаған көке күйлердей.

Биіктей ұшып,
Тіршілік сазы ауылдан.
Аспанды құшып,
Далама қайта ағылған!

ОРМАН ӘНІ

Арканың қысы, қазақтың қысы—ақ қабак,
Қалқыған орман—оранып алған ақ мамық.
Үф еткен желмен төгіліп кетер күмістей,
Даланы күйге кернемей қалай тоқтамақ?!

Мүлгіген қыстың сыры да маған танымал,
Онда бар әсем сұлулық адам табынар.
Онда да күй бар, орманнан аулақ кетсең де,
Көңілің шіркін, әуенін әркез сағынар.

ЭКСПРОМТ

Қойылып орман түнегі,
Жапалақ кезген түн еді.
Ұйыған тылсым тірлікті
Жаңғыртып біреу үреді.

Өліміңе де күледі,
Өлгеніңе де күледі.
Өлімтігіңнің үстінде
Қалықтап ертсе жүреді...

Шошыдым деуге арланып,
Ғаламат! — дейсің танданып.
Қасында кім жүр, білмейсің
Ит тірлікпен алданып.

Қызылжар.

14. 08. 92 ж.

ҚҰЙЫН

Қорқытпа мені түнеріп,
Қарыс жауып қабақты.
Бұлт жөңкілген үдеріп —
Жер кәдімгі абақты.

Көзге түртсе көрмейтін —
Тас қараңғы тас түнек.
Үрейге әсте ермейтін,
Қайратым бар тас түлек.

Екпіндете шапқылап,
Жолдағыңды жоймақсың.
Биіктен жерді атқылап,
Мені мерт қып қоймақсың.

Жайдың тасы қолыңда,
Бұлт қамшысы тағы бар.
Міне басым. Жолыңда
Күшің жетсе қағып ал.

Көрсетпеске тырыстың,
Ақ сәулелі аспанды.
Бекерге тек қырыстың,
Дедің-ау мен жасқанды.

Өзіңнен де тентек бар,
Өзіңнен де бар мықты
Қара жерден жентектер,
Лақтырғанмен не шықты.

Қара түтін, кара шаң,
Қою бұлтпен қолдасып.
Төңірекке қарасаң,
Жатқан майдан қандасып.

Жан ұшырып жылаған,
Сәбилердің зарлы үні.
Тамырымен құлаған,
Терек те әсем қайғылы.

Сәбилерді шошытпа,
Қайыңдарды құлатып.
Шортандарды шоршытпа,
Теңіздерді тулатып.

Шайқалмайтын селт етіп,
Қозғалмайтын қайсар бар.
Долдансаң сен, еліп етіп
Қайыспайтын жайсаңдар.

Сен өтесің шаңдатып,
Шөп біткенді жапырып.
Келе жатыр таң да атып
Ақ күмістер сапырып.

АПТАП

Аптап тұр маздана
Сағымын қалқытып.
Бозарған боз дала,
Шаңға аунап, шаң жұтып...

Моншадан шыққандай,
Қып-қызыл Күні жүзі.
Ыстықтан құтқармай
Гүлдерді қырмызы.

Қыраттар көлбеген,
Ұқсайды тандырға,
Дала тұр шөлдеген
Зар болып жаңбырға.

Құс ұшты қанатын
Жалынға шалдырып.
Үкісін боратып,
Қамыс тұр әл құрып...

Ыстық жел еседі,
Екпіндеп, жұтынып.
Ақша бұлт көшеді,
Кетем деп құтылып.

Тұз қабак түйіп тұр,
Құтпеген аптап бұл.
Айнала күйіп тұр,
Қыр төсін қақтап бір...

НАЙЗАҒАЙЛАР

Найзағайлар жарқылда да,
Күркіре,
Қара бұлттар қакырасын дүркіреп!
Бұлт бауырын сөгіп таста жайыцмен
Құйсын жаңбыр күні бойы сіркіреп.
Дала тойсын,
Дала бассын аптабын.
Балауса егін шығарсыншы қаптап үн.
Көкжиектен сыпыр қара қапталды,
Маңдайынан сүйіп қырдың ақ таңын.

ҚАРИЯЛАР

Сөйле-сөйлесін тек қариялар,
Қариялар—шалқыған дариялар.
Тебіренсе — қозғайды тереңдерді,
Шайқалтатын шындарды тағы да олар.
Арғымақтар шапқаңдай сатырлатып,
Құба жонның құм шаңын топырлатып
Түйдектете сөйлейді-ау, тәңіріңнің
Төбесінде жай оғын шатырлатып.

Қиып өттім алдынан,
Көшеде қарттың андамай.
Шу ете түсіп қалды маң,
Басыла қоймас лаңдамай.
Үлкеннің алдын кеспейтін
Әдеті бар-ды халықтың.
Дәстүрін әсте өшпейтін.
Бір сәт бұзып алыпшын.
Ойлағаным сол еді,
Лапылдап жанып үндер де
Әбестікті шенеді,
Суырылып тілдерде
Ризамын жерге снуге,
Естігенше ауыр сөз
Бармын үйден жеруге,
Дайынмын қалуға ауылсыз.
Шакырып мені қасына,
Шал құлақтан жұлса ғой.
Қан құйылып басыма,
Бейшара жан тынса ғой.
Дегенімше қарт тоқтап,
Көзімнен көзін алмады.
Менімен кімді түр шақтап?
Боздамай жан қалмады.
Жүгірсе ол таяқ ұмтылып,
Жонымды тосам, қашпаймын.
Ықынып не бұлқынып,
Ләм деп ауыз ашпаймын.
Ұрса-ұрса екен қарт мені,

Неге тастай қатып тұр?
Ел ашуы қорғасын
Жүрегіме батыпты.
Жетер енді, жараңдар,
Оқасы жоқ, бала ғой.
Жайларыңа тараңдар,
Сен де үйіңе бара ғой, —
Деді де қарт жөніне
Жүре берді аяндап.
Көзім түсіп өңіне,
Тұрып қалдыма аялдап.
Мейірім мен жылылық,
Қарт жүзінен төгіліп,
Тал бойыма жиылып,
Жүрегімде көміліп,
Бір қателік байқалса,
Мінезінде, ісінде,
Дүрлігетін ел қанша
Тезге салу үшін де.
Қайда қазір нарқасқа —
Ауылымның айбыны,
Өнеге болған әр жасқа
Ізгіліктің айдыны?

БӘЙГЕ

Ащы айқаймен «тарт» деген,
Қосыла ұшты жүйрік ат
Жата қалды шаң төмен,
Тұяқтан құйын бұрқырап.

Тізгінді тартса толғана,
Самғамай жүйрік тұрар ма.
Айызы қанып кең дала
Айтқандай алғыс бұларға.

Тіктей түскең көп тұяқ
Жеміріп жатты жер төсін.
Шаншылып көкке қос құлақ
Күржитіп алды желкесін.

Келеді бала шапқылап,
Қос қолдай тартып тізгінін.
Шабысы қызған тас тұяқ
Жұлып та жатты түз гүлін.

Үзіліп шығып тұманнан,
Келеді бір ат асыр сап.
Бұлттарды жарған қыраннан
Аумады бала осы сәт.

АСАУДЫ ҰСТАУ

Мал да болса бәрін де түгел біліп,
Бойына біткен ақыл, жігер қылық.
Көк бесті қырда жусап, түзде өретін,
Тимеген өмірінде жүген-кұрық.

Елеуреп, ергесіп, көзі жайнап,
Қайшылап құлақтарын ыза қайнап,
Көргенде қуғыншыны кұйынша ұшты
Кең дала пана болмай жүрген жайлап.

Қаусырған құшағына құмақ дала,
Ұстауға сеп болмады суат та ана.
Ызындап құлағында жел суылдап,
Соңында қалды шаңы шұбап қана.

Алайда қалыспады жігіт — тағы,
Ізін ол Көк бестінің суытпады.
Бестісін астындағы борбайлатып,
Асауға аласұрып жуықтады.

Қуғыншы сәйгүлігін сабылдырып,
Бестіні босатпады қабындырып.
Жалына іліккенде қарулы қол
Асауды алды күшке табындырып.

Қойған ба мына жігіт қаруын ап
Адымын жаза алмады адуын ат.
Өзінен зор шыққанын байқағанда,
Басына тасып шықты қан дуылдап.

Екпін жоқ жіберердей тауды бұзып,
Мамақан туламайды ат қаны қызып.
Мықтының алдында әлсіз мықшиятып,
Япыр-ай, табиғаттың заңы қызық!

КҮЙ

Сазды әуен шалқыганда, құйылғанда,
Бір жойқын ойнақ салар құйын қанда.
Ақтарған тылсым сырын тіршіліктің,
Бұл күйді тыңдаудан жан тивылған ба?!

Нөсер күй лақылдап кеп ақтарылып,
Сыбдырсыз тыңдағандай бақтар ұйып.
Күй тілі түсінікті кәрі-жасқа,
Шалқыса дейтін: қанат қақты ақпаяқ.

Күміс күй, сыбыр-сыбыр сыр айтасын,
Тебірентіп көңілдерді мұнайтасын.
Қамығып, қасірет құшып тыңдағанды
Күлдіріп, қуантасын, тыңайтасын.

Шықпаған ағын күймен шың да қалмай,
Шыыр боп құба жөнмен құм да шаялғай.
Бақытты болашақпен тілдеседі,
Адамдар кейде өздерін тыңдағандай.

Қаныма, жаныма да араласқан,
Күйді өзім тәңір деймін анау бастан.
Ол маған сыр айтады таңғажайып
Түнде ұйықтап жатқанымға қарамастан.

Жүректі қытықтайды, тербетеді,
Биікке арманымды өрлетеді.
Өз жаным өзімдікі болмай кейде
Қиянқы күй мені бір ер де етеді.

Заула күй кемеріңнен тасып, шалқып,
Жүгірген жылғаменен мыстай балқып.
Есіме түсірдің-ау жастығымды
Махаббат толқығында жүрген қалқып.

Ғашықтық отына: аяғаш күйгенімді,
Әкелдің көңіліме сүйгенімді.

Сұлуды көз алдымда көлеңдеткен
Айналдым, күдіретті күй көңілді.

Қос ішек баяу ғана қағылғанда,
Жанарда бір ақ сәуле жағылғанда.
Керме-нық дала жатты шыққа: оранып
Омырауға ақық, моншақ тағынғандай.

Сыбырлап: ақ қайыңның жапырағы,
Сыр тындап Жолдыөзектің атырабы —
Ақ гүлдер, қызыл гүлдер жайлаудағы
Көз тартып, қызықтырып шақырады.

Сөйле, күй, шешен сөзден жаңылсын да,
Күрмеліп тілі, тауы шағылсын да.
Сөзбенен жеткізе алмас сезім оты,
Домбыра: шанағында жағылсын да.

Қоңыр күй, сені естимін бар алаптан,
Желден де: орман кезіп бара жатқан.
Адамның сөзінен де, құс үнінен
Аңнан да қырда күшік аралатқан.

Естимін найзағайдан жарқылдаған,
Сазынды ақ бұлақтан сарқылмаған.
Тек қана: сенің үнің мылтықта жоқ.
Бей уақта, көл үстінде шаңқылдаған.

БӨРІБАЙ

(Аңыз)

Арқасын қаракердің қайыстырып,
Белін де қабырғасын майыстырып.
Көкжалды қанжығаға байлады ол
Қақ сойыл қағып өткен жаныштырып.

Шат сезім, шалқытып ән сорғалатып,
Тebініп атын аңшы жорғалатып,
Сонардан ауыл жата оралды ол
Айды да аспандағы қорғалатып.

Осы сәт дел-сал болып жатқанда аймақ
Суыт кеп түсіп жатты аттан жайлап.
Аңшыны қақпа алдында тосып алды,
Келіншек қос жанары оттай жайнап.

Еркелік, наздық та бар жарасатын,
Өзінен жоқ секілді жан асатын.
Сағыныш саналарды сары тап еткен
Қос құшақ арасынан тарасатын.

—Мен сенің орындадым тілегінді,
(Бөріні нұсқап жігіт, іле күлді)
Ұл күтем, ұлан күтем жаным, шыным,
Солай бір қуантсаңшы жүрегімді.

Айылын босатпастан қаракердің,
Шешпестен қанжығасын қазақы ердің,
Қасқырдың іреп тастап көкірегін,
Жүрегін жарына аңшы алып берді.

Қан жүрек қанжар шапқан күресінен
Әйелдің жаты алдында шігесінен.
Ол қазір бұлқынбайды, жұлқынбайды,
Бейхабар күресіңпен, тіресіңнен.

Мұқалып көрмеген күш-қайраты да,
Өр мінез, қаһарлы түс—айбаты да.
От жүрек — ет жүрек боп жатыр қан-қан,
Иленген саз болшыққа жайратыла.

Ол қазір жерік асы жас арудың,
Аңсары ауған аурудан босану мұң...
Бөрібай арлан жүрек, айыл жимас,
Бағына туған еді осы ауылдың...

ТІРІШІЛІК — МАЗАК

Көгілдір көктем
Көк толқын болып,
Жүгірді қырға.
Құшағын ашып,
Қияндардан дабылы асып,
шөптерге шықтан
Шырақтар тасып,
Қызғалдақтарды
Далама шашып.

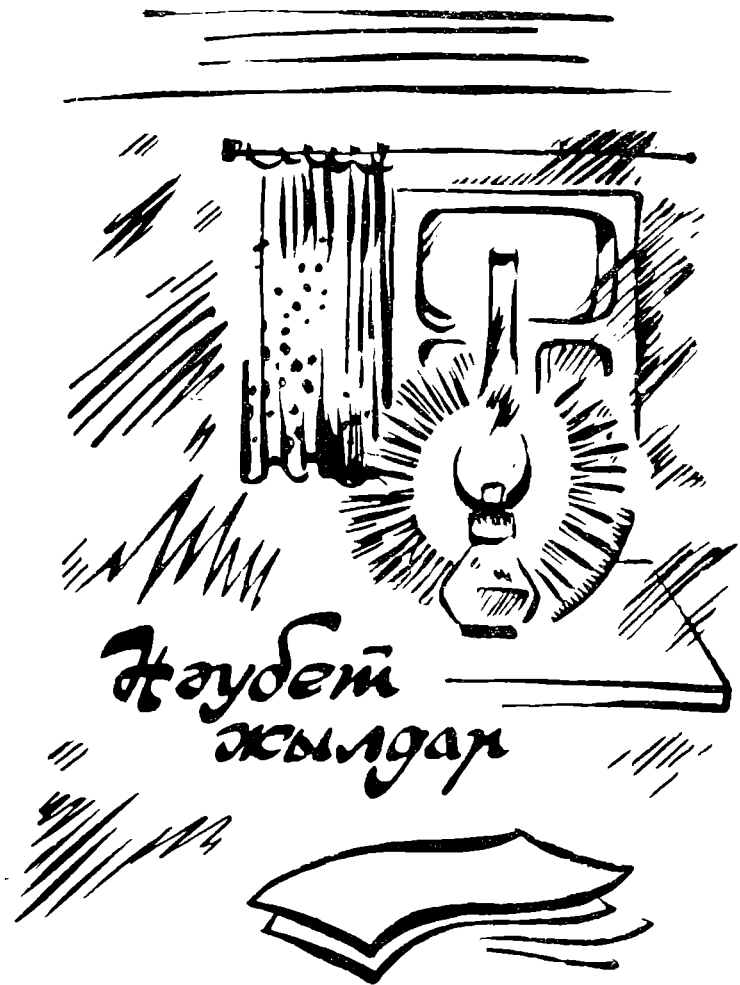
Нұрымен күннің,
Әні мен құстың.
Күбірлеседі ол
Сырласып гүлмен
Жаны сая тауып.
Қоңыраулы үнмен,
Саңқылдап жатыр
Қуаныш тілмен
Орман мен көлмен,
Мақпалды түнмен.

Түнгі көкте,
Жұлдыздар самсап,
Айна көлді
Әйміштеп, зерлеп,
Ай алтын найза
Толқынға сермен
Гимні түннің
Әлемді кернеп,
Тыныс ап дала
Жатыр-ау терлеп.

Шығыстан әне
Таң қылаң беріп
Қып-қызыл өзен
Ағылды көктен.
Далаға, тауға
Алаулар төккен,
Түнегін түннің
Жарқырап сөккен,
Дүние таңда
Сәулеге бөккен.

Көзімде тұнып,
Шыққан күн күліп,
Ойлаймын тағдыр
Қимағандарды
Адамға жарық
Сыйлағандарды.
Тіршілік көгін
Улағандарды.
Қең жиһанға
Сыймағандарды.

Жан қылын қозғап,
Жылаймын боздап,
Шырқаймын, Күнім,
Шыға бер маздап!
Тұра бер маздап
Тіршілік — мазак!

Ғұмырын ұлы елді басқаруға арнаған,
Уақыттың тынысы сияқты ең талмаған.
«Тәңірсің» сен деуге аузым бармаған,
Сұсыңнан қорқушы ем» ағаш құдайдан»
аумаған.

Ұстазым айтқан жоқ «құдай» — деп, кім
десем?

«Ай» десем — ренжіп, мәз күнге теңесем.
Ол—әкең, ол—бабаң, ол нағыз күн көсем
Онсыз дүние қараңғы, «ұқ!» — дейтін
білмесен.

Болмаса ол, құрдымға жұтылып тіршілік,
Көктем де келмейді, қайыңға бүр шығып.
Өрт жайлап даланы, аң мен құс түршігіп,
Қайғыға қамалад кәрі-жас күрсініп.

Қара аспан қақырап құлайды жерге кел,
Тартылып өзендер жүгірген елгезек.

Толады, тұнады, запыран — шерге өзек,

Ол өтсе өмірден, зар илсін ел біткен,

Мәңгіге шықтық деп, танылған.

елдіктен.

Айрылып бірліктен, шындалған ерліктен,
Басшымыз «әперген» ада боп теңдіктен,

...Тіріміз әлі біз, көз салдық алысқа,

Қомдадық қанатты, самғадық ғарышқа.

Шақырып дос түгіл, дұшпанды жарысқа.

Қалсақ сәл, ренжіп, қол соқтық табысқа.

...Жигули артында шыныға жабысқан

Суретте мұртты отыр жарылмай.

намыстан.

АШТЫҚ

(Апамның көргенінен)

Айдала. Аңызак.

Күн қақтаған тобылғы

Бұта біткен тамызық,

Лап етердей қабығы.

Ирек-ирек сүрлеу-із,

Өшіп, кейде табылып.

Ып-ыссы жел гүрлеуік

Боз далада шабынып.

Күйіп кеткен қияқ шөп,

Күйіп кеткен сырлы бақ.

Аптап, аштық қияс кеп,

Тіршілікті тындырмақ.

Тыңды аштықтан тіршілік,

Қойдай қазақ қырылып.

Күн қып-қызыл түршігіп,

Жүзі теріс бұрылып.

Ей, жарықтық, жарық күн.

Бар әлем, дүние тәңірі.

Қырды өлімге қарық қып,

Тастау ма еді әмірін?

Қыр қыдырған желге ұқсап,

Қазақ көшпелі ел еді.

Колхоз болып, жер құшты,

Арқада арлан желеді.

Қазақ деген момын ел,

Бар адамды дос көрген.

Қонаққа сый-бас берген.

Білдірмей бар-жоғын ол

Жорға мінген нұр толып,

Жер басқызбай аяққа.

Қарға адым жер мұң болып.

Тұр сүйеніп таяққа.
Кең жихан, кең дүниеде
Сүйеніші таяқ па?
Бұзылады екен күй неден?
Таяныш болмай қазаққа.
Тонаудан басқа қолдау жоқ,
— Қырылдық-ау, қырылдық.
Бәрі бос сөз, алдау боп,
Заманға қандай ұрындық!
Өкініші жоқ қарт өтсе,
Қызығын көрген өмірдің.
Жасындай қыршын жас өтсе.
Аянышы кетпес көңілдің.
Қарамайды аштық тигенде,
Шетінен елді жусатып.
Топалаң дейтін күйге енді,
Бөбекті, жасты қаусатып.
Өкімет қайда кеше біз,
Төсімізді ашып қарсы алған?
Сталин қайда неше біз,
Бабамыз деп жар салған?
Бәрі де үнсіз! Тыныштық!
Өліктер күшқан даладай
Қол созар кім бар ұлы іс қып? —
Кемсендеп қазақ баладай...
Тамшы да құрып кеткен бе?
Тамбайды жасы көзінен.
Ұғынарлық жоқ еш пенде,
Күбір де жыбыр сөзінен.
Таусылып дәурен, не шара
Күш қуат, ұсқын қашты анық.
Қисая кетті бишара,
Бір өлікті жастанып.

Ауыл аман, үй де аман,
Кетілген емес бұрышы
Құсы кеткен ұядан
Аумайды, әттең тұрысы.
Ит жүгіріп ауылда,
Ұшпайды қарға үстінен.
Сытырлап тамбай жуын да
Өлі тыныштық. Күшті ме ең?
Тыныштық қандай үрейлі,
Күл қауып қалған ошақтар.
Қаншықтар қайда? Үр, мейлі!
Тыныштыққа қарсы бол шоқпар!
Тірліктің белі күйреліп,
Сұрапыл тыныштық — мәңгілік.
Жан-жаққа аштық сүйрелеп,
Ел тозып, кетті мәңгіріп.
Қызылжар-Көкше-хан жолы,
Теңкиген өлік—өлексе.
Тіршіліктің бар-жоғын.
Тану қиын керексе.
Далада аптап, күн жалын.
Күйдіріп шөпті, жерді де.
Қазаққа құдай тұлданып,
Бұйыртпай қойды-ау көрді де!
Өліктер қырда шашылып,
Оты өшкен көздер ашылып,
Көкжикке анау ашығып,
Үмітпен қарайды асығып.
Талқыға қилы түссе де,
Ар биігін іздеген.
Тірліктің жібін үзсе де,
Үміттің жібін үзбеген.

Қайран бауырластарым,
Жұртыңды қайда тастадың?
Еліңді қайда бастадың?
Ел-жұрт көшіп қиянға,
Әшін, Томға, Үркітке
Симайтын іс қиялға,
Елден безу, үркіп те!
Бастары ісіп, іш кепкен.
Үрген қарын секілді.
Бойдан қайрат-күш кеткен,
Бақ сынауға ел бекінді.
Тірі қалса, тек, тірі...
Талғажаулық табылса.
Қахарлы еді көп түрі,
Алмасы жоқ жабылса.
Сібір, тайга ел-жұрттың
Көз көрмеген аймағы.
Аппак қарлы Якуттың,
Бұзылмаған қаймағы.
Сәлем Сібір, Үркітім,
Сәлем орыс, якутым.
Голощекин үркітті,
Қазағынның жоқ құты
Қалды бәрі. Мықтылық —
Арын бермей өңгеріп.
Ит жеккеннен шықты жұрт,
«Естігенді көз көріп».
Әр томардың түбінде,
Әр бұтаны саялап,
Жатқанға жел күбірле,
Зират стші аялап,
Торғайдай боп томнайып.
Мәңгі қалған бауырлар.
Еске түссең — ортайыш,
Көкірек жүгі ауырлар.

1930—31 жылдары Бейнетқор ауданына карасты ауылдардың малын тігерге тұяқ қоймай сыпырып алып, белсенділер Смирново станциясына әкеліп сояды. Сөйтіп, бір жаққа жөнелтеміз деп темір жол бойына үйеді. Күннің ыстығына шыдамаған қыруар ет иістене бастаған соң, үстіне керосин құйып, өртеп жіберген. Бұрынғы Бейнетқор, қазіргі Совет ауданы қарттарының әңгімесінен.

Бейнетқордың бар малын
Сойып тастап, от беріп.
Орындады ол арманын
Бір үлкен іс өткеріп,
Керосинмен лапылдап,
Лаулап тау ет аулақта,
Шоқ-шоқ жалын жалындап,
Ұшып жатыр жан-жаққа.
Жандыр! — деді, ол жақты,
Елдің малын тартып ап.
Жауыздыққа қол соқты,
Жауыз жүзі жарқырап.
Бір тайпа елдің бар малы
Жанып тұрды-ау күні-түн.
Қазақтың алда арманып,
Өмірден қиды үмітін.
Аш ауыл үстін кезген-ді
Ет иісі күйген, қоңырсып.
Көкірек хошын сезгенде,
Жан берді сәби ыңырсып.

САЛЫҚ

Төле! — дейсің салықты,
Қылкылдаудан айпымай.
Малдан қалған саулықты
Жуырда алдың, қайным-ай.
Жоқ тігерге тұяқ та,
Не үшін салық төлеймін?!
Құдайдан да ұят та,
Шіп-шикі қызыл кедеймін.
Қырып алар қызылы
Жоққой алты баланың
Көңіліңнің қыжылы
Зәріңдей-ау жаланың.
Жаяу қалды салқып,
Ағаңның жоқ керігі.
Қора тұр, әне, аңқып,
Мал екен ғой көрігі.
Не үшін салық төлейін,
Айтшы, ауылдың пысығы?
— Бас тартшы тек, көрейін,
Бар ғой ит пен мысығың.
Қысқарт қысыр сөзінді
Көшкін, — деді ол Әмірге.
Өз итің қапса өзіңді
Не дауа бар тәңірге?!

СОҢҒЫ ҚАЗАҚ МЕН БОЛАМ БА?!

Абай тілінде ойланатын,
Мағжанға ұқсап толғанатын,
Өз тілінде жазған атын,
Соңғы қазақ мен болам ба?!

Домбыраны күмбірлеткен
Сары жайлауды дүбірлеткен.
Қоңыр күйі көңіл ерткен,
Соңғы қазақмен болам ба?!

Әміренің әнін тындап,
Балқып шалқып жанын шындап.
Күрсінетін жүрек сыздап
Соңғы қазақ мен болам?!

Сағынамын қамқор анам,
Туған ауылым, тұлпар далам.
Деп аңырап, айқайлаған
Соңғы қазақ мен болам ба?!

Өз тілінде мұңын шаққан
Шаттық құшқан, күлім қаққан.
Арман, үміт шамын жаққан
Соңғы қазақ мен болам ба?!

Үнім шықпай кең ғаламға,
Тіл қызметін доғара ма?
Қазақы жүрек соға ала ма?
Мәңгүрт! Елдік жоғала ма?

Соғыстың зар-мұңынан уана алмай,
Өксігімді кеудеден куа да алмай,
- Сең—соққан балықтай боп келем әлі
Жабысқан басымда бір дуа бардай.

Есемді алған қасірет есемді жеп,
Еске түссе кетемін есенгіреп,
Қайда жүрсем соңымнан қалар емес
Соғыстың көлеңкесі кеселі көп.

Қырық жыл қыргын біткелі жер бетінде
Көне көз аз. Жас ұрпақ ер жетуде
Сол бір қанды сұмдықтың табы әлі бар.
Байқап тұрсаң өмірдің келбетінде.

Терезесін көңілдің талқан етіп,
Жүректі езген... соғыстың сойқаны өтіп.
Жеңіс күнге жетпеген кей қыршынның
Шаңырағы құлады қайқаң етіп.

Әлі талай аналар боздағым деп,
Күңірентер даланы боздақ үн көп.
Көз жасыңа көмілген ауылдарды,
Ұмтылғанмын құшақтай жаздағым кеп!..

СОҒЫС ДЕСЕ, ДІР ЕТЕДІ ЖҮРЕГІМ!

Соғыс, соғыс, қасіретінді көп көрдік,
Қазаны да, азаны да өткердік.
Қаршадайдан қабындырып өкпені,
Түзге шықтық қабымызды бөктеріп.

Тіршіліктің талдарына қармапып
Шаттықты іштей тек жеңіске арнадық.

Қайыс бишік...

Маймақ өгіз...

Соқа айдап,

Мехнатына алдық әбден арбалап...

Соғыс десе, дір етеді жүрегім,
Зардабынан әлі де әлсіз білгім.
Әке, ағасы оққа ұшқандар бар болса,
Мен де достар,
Сол жетімдер бірі сдім!

Суымапты үйден шығып кеткен із,
Келеді деп үміттіміз әкеміз.
О, уақыт, қандай жылдам жүрісің,
Әкесізбіз енді өзіміз әкеміз.

«Папа» десе өзімізді бөлеміз,
Елеңдейміз ағайынды скеүміз!
Суымапты үйден шығып кеткен із,
Келеді деп үміттіміз әкеміз.

Соғыс жылы болатын жалындаған,
Шаңырақ жоқ жалынға шалынбаған...
Тарылмаған көңіл жоқ, еңсе түсіп,
Ел үстінде мұң бұлты қалындаған.

Елдің шығып кеткендей есі мүлдем,
Күнде қайғы қарайды есігіңнен.
«Қара қағаз» келетін зар жылатып,
Кей үйдің ошақ отын өшірумен.

Біздің — дағы босаға қақыраған,
Қара қағаз... тап болдық ақыры оған,
Соңғы хабар ағайдан келіп жеткен —
Қайтейін, жүрегіме ең жақын ағам.

Үмітіміз зор, сенбейміз өлді деуге,
Қу топырақ ағайды көмді деуге.
Көңіл айтып келгенді таяқтайды
Байғұс апам, ызылы, шерлі кеуде.

Бұрышында кең үйдің қаңыраған.
Апам боздап түн бойы аңыраған...
Қораның төбесінде игте ұлиды,
Бере салған сезімді тәңірі оған.

Ұли берді ол ағамды жоқтағандай,
Жас баладай жылаған, тоқтай алмай.
Қайран ағай жаралы жанталасып,
Қиналды ма қаруын оқтай алмай?

Шүйілді ме ол жауына қаршығадай,
Кеңірдегін езді ме қан шығармай?
Жігіттерін бастады-ау шабуылға
Уралап, бойын жаза тал шынардай.

Жекпе-жек қаһарланып алысқанда,
Бүктеді ме жауын ол арыстандай?
Тулады ма жүрегі, оқ атқанда,
Автоматқа қос қолы қарысқанда?
Қарысты ма жау шептен өтпесін деп,
Қайран жерім қан жұтпай көктесін деп.
Ала құйын жанының түкпірінен
Ағытылды-ау зұлымға кек көшкін боп.
Нені ойлады? Кім білсін, кімді ойлады,
Түгін жұтып, шаң қапқан күнді ойлады?!
Апам жүрді-ау қылаусыз көңілінде,
Көктем сайын бүр жарған гүлді ойлады...
Сары итіммен жарысқан қырға қарай,
Қырға қарай соңыма бір қарамай, —
Көз алдына келтірді-ау ағай мені, —
Бой көтерген інім деп бір қарағай.
Елжіреді-ау жүрегі, елжіреді,
Жүрегінде ерлердің ел жүреді.
Айхай елім! — дегенде
Жалын атып
Тулады ма дүрсілдеп кең жүрегі?!
Қорғасын боп жауын ол атылды ма,
Тереңіне теңіздің батырды ма,
Жауды қуып бара ма, түнді түріп,
Елдің таңын сөйтіп ол атырды ма?
Үш күн ұлып ит—дағы қара жойды,
Қара жойды ол— толқытып барады ойды
Балалық-ай, табардай ағайды іздеп,
Баурай берді үміт пен нала бойды.

САРҒЫШ ХАТ

Оқ пен оттан аман қап,
Жеткен майдан шебінен,
Сарғыш хатты амалдап,
Ептеп ұстап шетінен.

Оқып тұрмын толғанып,
Оқып тұрмын елжіреп...
Қан майданда ол қалып,
Сағынышы келді деп.

Оқып тұрмын ағайдың
Жазған хатын шешеме.
— Есіңде ме ақ айдың
Су тұратын көшеге?!

Көктемдерде мен сонда
Жүргізуші ем «жел қайық».
Сен жекіріп келсең де,
Судан шықпай, «байланып».

Жүруші ем ғой, жүруші ем:
Белуардан малшынып.
Сен ұрысып, күлуші ең,
Қолыңда ойнап тал шыбық.

Жалқау ма едім кім білсін,
Есепке жоқ болдым ба,
Тәртіпті бол тым құрса,
Деп ұрысып салдың да...

Кейде сені мектепке,
Шақыратын мен үшін.
— Не айтамыз бұл тентекке,
Ұқпас білім мәнісін?!

...Кешір, апа, баланды,
Кешірсін, түсінем...
Сағындым ғой даламды,
Өзің—дағы түсіме ең.

Автоматқа сүйеніп,
Кейде тыныс алғанда,
Жүрсін түске жиі еніп,
Айналып бір арманға.

Басталды атыс. Қап майдан
Өлім—өмір белдескен.
Жауды соғып маңдайдан,
Ерлер мұнда ел дескен.

Жаным ана, ұлың да,
Емес қазір боз өкпе
Қас дұшпанды бұрын да,
Тепкіледім өзекке!

Ел үшін оқ боратып
Шырқап Жеңіс ұлы әнін,
Елді жаудан тазартып,
Жетер әлі-ақ ұланың!

САҒЫНЫШ

— Солдат!

— Солдат!

— Келе жатыр бір солдат!

Ойын тынды. Қыр үстінде тұр шандақ.

Кеудемде үміт тасыды-ай кеп,

Теңіз боп!

«Ағам шығар келе жатқан мені іздеп?!»

Ұшып келем қасқа жолды бетке алып,

Қан майданға, ол осы жолмен кетті анық!

Осы жолмен оралады деуші едім,

О, алақай!

Қандай мықты бұл сенім!

Зырлап келем,

Шеңгел, тасқа қарамай,

Тек қалмаса болды аяғым жарамай!

Алға ұмтылдым,

Алып-ұшып жүрегім,

«Келе жатқан ағам... ағам... білемін!»

Құшағына кірем барып, мен білсем.

Сағыныштың өртін солай сөндірсем.

Енді қашан,

Енді қашан жетермін?

Бір байқасам жылап келеді екенмін...

Көз алдымда сағымменен ырғала,

Әлденеше,

Әлденеше, тұр қара.

Әлденешеу...

Әлденешеу бұл қарғ
Енді міне,
Жалғыз ғана...
Тұр дара!
Жо-жок!
Басқа жан екен мен көрмеген,
Құшақ жайып тұра қапты ол деген!
— Ағам қайда? — дедім оған,
Састым ба,
Ұмтылмадым,
Құшағынан қаштым да:
— Қан майданда ағайымды қалдырып,
Елге жалғыз келген кімсің қаңғырып?—
Сол кегіммен қарап қаппын
Жалғыз-ақ көз!
Ежірейді өзіме.
Қарсы алдымда жалғыз көзді тұр құдай,
Енді қайттым?!
Енді қайттым, сұмдық-ай!
Кеберсіген еріндері дірілдеп,
Құшақ жайды ол әлсіз ғана күлімдеп.
—Келеді ағаң...
Келіп қалар күні ертең.
Мен де ағаңмын... құшағыма кір, еркем...
...Қайран солдат!
Түсінбеппін... Обал-ақ!
Жалғыз көзден тұрды жасы домалап!

ҚОС ҚАРЛЫҒАШ

Шешек атқан, шерулі өмірде бұл,
Өзекті өртер өкініш көңілде жүр.
Қыршын кеткен аганың, қалыңдығы-ау,
Екеуіңді көрсем ғой өңімде бір!

...Қол ұстасып жүргенге ағайыммен,
Тамашалап қызықтап қарайын мен.
Еріп келем томпандап сондарынан,
Ән әуелеп кеткенде талай үнмен.

Түсім екен көргенім, өңімде емес,
Бала екенмін, бір жақсы көзімде елес.
Қос қарлығаш секілді екеуіңді
Көре алмаймын, қайтейін, өңімде еш.

БІР ҮЗІМ НАН ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

Білмеймін қайдан келген, қашан келген?
Көрмеген жап-жас жігіт осы елдеп.
Кездесті үй алдында, қыс ішінде
— Әй, бала, жүйрік, — деді сені желдеп.

— Жүгірші жалаң аяқ үйді айналып,
Нан берем, зырла, көпе, көр де ойланып.
Деп жігіт қапшығынан таба нан ап,
Басымнан асыра ұстап тұр жайланып.

Мен тұрмын нанға қарап, жігітке де
Нан көру осы сәтте үміт пе еді?!
Төбемде күн жарқырап, нұрын құйып,
Басыма бақыт қонды-ау күліп тегі.

Соғыс жыл да іш кешкен қарамықтан,
Нан дәмін үлкен түгіл бала ұмытқан.
Алдай ма, мына жігіт қалжыңдай ма?
Ондай ойдан да аулақпын балалықтан.

— Берсең бе?!— дедім мен көзім жайпап,
Нан есімді алған гой ұштым заулап.
Бортылдатып аяғым шыны қарды,
Шауып келем, кебісім қалған аунап.

Титтей жүрек тулайды аласұрып,
Көкейде — нан! Келемін «жан ұшырып».
Мұздақ қар тілімдеген сирақтарым
Ашып, үсіп барады. — қаны шығып.

Нан жеймін деп келемін тісім қайрап,
Нан! — дейді жүрегім де ішім қайнап.
Нан, нан, — деп күбірлейді еріндерім,
Орғып келем онпадан күшім қаулап.

Сезінбей аяқтағы жараны да,
Айналып шықтым үйді, қораны да.
Тимейді тіске тісім, жіберіпшің
Мұрын мен көзден аққан сораны да.

Мәз-майрам, жігіт күліп, шегі қатып,
Тамаша бір қызыққа қалды батып.
— Жарайсың Мынау саған, — деді ол маған
Бір үзім нанды беріп бара жатып.

ҚОЛ ДИІРМЕН

Қарым талып барады, қарым талып
Қол диірмен зырлатам барым салып,
Таусылды ма күшім де, қайратым да —
Қара тасқа маңдайдан терім тамып.

Бір көңілсіз диірмен жыр айтады,
Уыз сәби көңілді мұңайтады.

Боздақ үнге қосылам, мен де боздап,
Бір сарынды ол күніне мың айтады.

Кейін кетем балалық шағыма бұл,
Назалымын диірмен сазына тұл.
Ыза болам әкемді ерте әкеткен,
Осым келер ажалдың жағына бір.

«Өш, жетімдік, төбене, жасын құлап», —
Деймін іштей, көзімнің жасын бұлап.
Майдандағы ағама өкпелеймін
Тез келмеген фашистің басын бұрап.

Қол диірмен табандап ауырлайды,
Күлдіретіп қолымды, жауырлайды.
Шаршап келген соқадан анам байғұс:
—Үккен ұның аз гой,—деп «дауылдайды».

Бұл аламның емес қой «бақсылығы»,
Емес оның сезімге тапшылығы.
—Барлығыңа сенің де шүкіршілік.
Алланың бір көрсеткен жақсылығы.

Деп сүйеді жүзімнен нарттай болған
Дауылдаған, моншақтап терге шомған.
Екеулейміз, зырлатып диірменді
Тірлік үшін үміт пен арман толған.

БОРАНДА

Боран ұйтқып,
Соғыс жылы қыс қатты,
Ауыл тау-тау қар астында қыстапты.
Жер астынан тесіп шыққан суырдай,
Әрең шықтық... ойынды да қыскарттық.

Биылғы осы қысыңнан да аспады,
Аға салған қора қирай бастады.
Ала сиыр ажалсыз-ау бейшара,
Қора астынан сытылып кеп қашқаны.

Жылайды апам ала сиыр аман деп,
Несібеміз үзілмепті балам деп.
Мен де шексіз қуандым-ау сол күні,
Той болғандай қан майданнан ағам кеп.

ҮЗІЛМЕГЕН ҮМІТ

Баллада

Толқиды жүрек бұлқынып,
Кеудеге сыймай жұлқынып.
Кейде баяу соғады,
Қалардай ғұмыр қырқылып.

Өшердей қазір тіршілік,
Бейкүнә жан түршігіп.
Арбадан түсіп байғұс шал,
Жүрелеп отыр күрсініп.

Кәрі жүрек талды ма,
Мұңға толып қалды ма?!
Көкірегін кернетіп,
Сағыныш у салды ма?!

Қос ұлы да өрімдей,
Көрген түстей көрінбей,
Сағындырды, сүйді ме.
Бөтен жерді өз жеріндей!

Сақалы желмен желбіреп,
Әжімді жүзі елжіреп,
Қиянға қарап отыр шал,
Көзінде жасы мөлдіреп...

Тынысы бір сәт ашылып,
Алқынған жүрек басылып.
Жинап жүр бөркін, қамшысын
Көгалда жатқан шашылып.

Қаптатып басқа түнегін,
Шошытқан оны жүрегі.
Майданға кеткен ұлдарып,
Көріп-ақ өлу—тілегі.

— Сендерді көрсем арман да...
Болмас та еді-ау жалғанда.
Кеудемде оқа толғандай,
Өздерінді еске алғанда.

Жүрек тулап дүрсілдеп,
Қалай ғана жүрсіндер?
Мұз жастанып, қар төсеп,
Қалды ма екен құр сұлдер?!

Жау үміті солсын деп,
Жеріміз нұрға толсын деп.
Жалбарынам тәңірге,
Ұлдарым аман болсын деп.

Кәрлік, қайғы жүдетті,
Байқаймын науқас үдепті,
Тек жеңіс күнге құштарлық
Бергендей болды тілекті.

Құштерің жаудан боп үстем,
Оралындар жеңіспен!
Жер құнарлы, жыл жақсы,
Кеш қалмандар егістен... —

Жұмыстан қол үзбейді,
Шал одан бақыт іздейді.
Көңілге ол медеу іздейді,
Қайғыға дауа іздейді.

Майдан үшін дабыл боп,
Ел сібекте, дамыл жоқ!
— Жауды жеңеск, дейді ол, —
Ниятіміз қабыл боп.

Майдан шықпай санадан,
Жанармай тартар қаладан.
Тұрмасын деп трактор,
Себетін дән көп далада.

Ұлдары жаумен күресіп,
Қарыс жер үшін тіресіп,
Жүргенде ол қалай отырысн
Қол қусырып сіресіп.

• • •

Күн де батты алаулап,
Батыс жақ тұр талаурап.
Әуілдек үні шығады,
Ұрғандай көлді сабаулап.

Батыс жанып тұрғандай,
Бетіне жалын ұрғандай,
Орман қызыл, шөп қызыл
Қызыл бұлттар тұр маңбай.

Өгіз шөптен бас алмай,
Токтаған жерден ала алмай
Жегүлі қалпы оттап тұр
Солығын әлі баса алмай.

Көңілде қайғы, мұң—қаяу,
Орнынан тұрды шал баяу.
Шым етті жүрек тағы да,
Тағдырда жоқ па, бар ма аяу?!

Кеудесін баса жұлқынып,
Қозғалды көзі тұр тұнып...
Келе жатқан сәкілді
Қос ұлы қарсы ұмтылып.

—Құлындар! Көрдім, жарады!
Қайғы,- мұным тарады, —
деп қозғалған байғұстың,
Көзінен жас тамады.

— Ұлдарым келді жеңіспен!
Шакырам елді тегіс мен!
Бүгін той халқым, тойлаңдар,
Ертерек келіп егістен!

Осылай деп қуанып,
Бос үмітпен жұбанып
Өзегі өрт шал өксіген,
Қайыңды ұл деп тұр анық...

Қос қайыңды тел өскен,
Құшаққа ап танған шал естен.
Тірліктен белгі жоқ жүзін,
Жөнелді сипап жел ескен...

ІЗДЕУ

Қырық жыл болып қалыпты-ау кеткеніне,
Қырық жыл ағам хабарсыз өткені ме?!
Қырық жыл іздеп таба алмай зарлап келем,
Көздің жасы қырық жыл бір кетпеді де.

Іздеудемін таңдарды таңдарға ұрып,
Кей-кейде шалдықтым да таңдай құрып.
Іздеудемін от кешкен ағажанды
Батыр болған жауларды баудай қырып.

Он жетіде ұстаған алмас қылышын.
Іздеудемін ағамды жап-жас, қыршын.
Іздері бар, өзі жоқ өжетімнің
Табармын деп келемін, қалмас тылсым.

Құшағында ойнатқан тай, баланы,
Іздеуменен саңдалдым тау, даланы.
Ағам қайда, сағындым, кәрі Кавказ? —
Деп едім таулар мені қаумалады.

Қыр баласы ол, емес-ті теңіз көрген,
Сонда да сұрау салам теңіздерден.
Өзің жеңіс әперген бүкіл елден
Бауырым-ау қажыман сені іздеуден.

Естілер деп жаңғырық—ормандағы үн,
Шарлап келем орыстын ормандарын.
Дон даласын, Днепр, Балтық бойын...
Іздеу салып келемін сол маңдарын.

Табылар деп бір үміт маздай жанып,
Сенім күші бойымда қоздайды анық.
Құшағында тұрсам-ау бауырымның
Сағынышты тарқатсам боздап алып.

БІЗ КӨРМЕЙІК СОҒЫСТЫ

Соғыс деген бәлені естігенмін,
Көрмесем де қайғысын кештік елмен.
Қызыл аяқ... қарлы су... масақ теріп,
Санамызға бұл біздің өстіп енген.

Соғыс жылы балдырған баламын да
Көруге оны жазбапты таланымда.
Өгіз бақтым, соқа айдап, ерте есейіп,
Кеткеніме кейде таң қаламын да!

Көргенім жоқ соғысты — көргендерді,
Тыңдап өстім, майданнан келгендерді
Қарсы алушы ек шуылдап бала біткен
Қызықтауға фашисті жеңгендерді.

Ауыл қамы көңілде жүрді ме екен,
Ұмыттым. Жүрегімде тұрды—мекен.
Орда дейтін әкемнің шаңырағын
Шайқалтпауға байладым белді бекем.

Соғыс десе жүрегім тулап қанда
Жанып бара жатады у қапқандай
Көз алдыма еңіреп шал құшқан қыз
Жастығы мен намысын ұрлатқанда.

Жетім қозы секілді жамыраған,
Жетімдер тек әр үйде қаңыраған.
Жұрмыстан соң жесірлер ұзақ түнге,
Қол диірмен үнімен аңыраған.

Соғыс тажал қандаған ғасырларды,
Жалмаған теңдесі жоқ асылдарды.
Біз көрмейік «жұлдызды майдандарды»
Біз көрмейік төбеден жосындарды.

Қара жол буккан шаңдағы,
Қайқайып шыққан ауылдан.
Қалпында әлі сондағы —
Өзгермей жаңбыр, дауылдан.

Қала жақты бетке алып,
Созылып барып бел асқан.
Қасқа жол жайлы ой кетті алып,
Құшағын маған кең ашқан.

Уақыт жүйрік асықты
Сүйрелеп кәрлі түндерді
Жол бойына шашыпты
Көктем берген гүлдерді.

Қараймын жолға үмітпен,
Көңілде сола қоймаған.
Жүректі жеген күдікпен,
Арылып жаным болмаған.

Япыр-ай, неғып көрмейін...
Бауырымды жолда бұл?!
Көзіммен қыр өрлеймін
Жоқ па екен кара алда бір?

Аттанып еді ол келем деп,
Көтеріп Жеңіс жалауын,
Қанша жыл бойы елеңдеп,
Жанымның күттім қалауын.

Күтудемін, күтемін
Таусылмас менің төзімім.
Өзгертсе уақыт күрт өңін
Таңыр ем нұрын көзіңіз.

Сөндірмей үміт шырағын
Шығармай жолды басымнан
«Бауырым!» — деген бір-ақ үн,
Естісем деймін тосышпан.

Шаңдатып жолдың бел де өрін,
Оралса күй ғып маңайын.
Шинелінің жеңдерін
Бұлғаңдатып ағайым.

КЕЛШІ, АҒА!..

Жаңбырша бораған қорғасын,
Талайдың жарды ғой жүрегін.
Құлатып ағайдың ордасын,
Уақыт жұлды ерте тіреуін.

Шалдыққан өгізбен парласып,
Соққаны тартты анам зорлығы,
Қайғы мен өр намыс арбасып,
Тез тапты тірлікке жолды да.

Бәріне бейіл ғой шешеміз,
Күтеміз хабарын ағаның.
Шкафта тұр әлі кесеңіз,
Тай өсті сыналап сағағын.

Күрсіне бір жұтып арақты
Отырар жеңгеміз кейбір күн,
Анашым түгесіп тағатты,
Күтеді ұлының келуін...

Бала едім бұғанам қатпаған,
Қайысты балдырған білегім.
Таңдардан іздедім ақ табан,
Жоқ әлі, жоқ ұлы тірегім.

Еркелеп мойныңа асылып,
Басайын сағыныш мауқымым.
Іркейін көз жасын жасырып,
Келші, аға! Тым болса, жарты күн!

СОЛДАТ ҚАБЫРЫ

Бөтен елдің топырағын жамылып,
Жатыр солдат мәңгі ұйқыда жабығып.
Ол қазақтың батыр ұлы қаны ыстық,
Оянбас па туған жерін сағынып!

Фашистердің шеңгеліне түспеуге,
Жау ұсынған «бал шарабын» ішпеуге,
Ант берген ол шегінбеуге жарты елі
Алға ұмтылды, алға қыран құс кеуде...

Қорамсақтан оқ жаудырды ол қанша,
Көк қамшылап көкірегін қорғанса.
Жауды өкшелей қуып барад тықсыртып,
Қуып барад күн ұяға қонғанша.

Жер пұшпағы өзі қорғап қалған сол,
Құшағына өр тұлғаны алды аршын.
Төлеп кетті Отанға айтқан ант-сертін,
Төлеп кетті азаматтық жарнасын...

«Туған жер!» деп бір шығарды өр дауысын,
Зор кеудесін басқанда зіл қорғасын.
Оянбас па елі-жұртын сағынып
Бұл бір қазақ ерке бұлан — ардасы?

Жер бауырлап құлап түсті талған соң,
Көкірегінен ұшты зулап көгаршын.
Көз алдынан өте берді дариға-ай,
Тәтті дәурен, жеткізбеген арман — шын.

ОН ЖЕТІДЕ ЕДІҢ.

Он жетіде едің, бауырым,
Он жеті-ақ жазды көріп ең.
Он жеті ғана көктемнің
Алаулы гүлін өріп ең.

Он жетіде едің, бауырым,
Есейіп кеттің-ау ерте.
Есею шаққа құлындай
Құлдыран жеттің-ау ерке.

Білдің бе екен, сездің де,
Шалқалап айдың туғанын.
Бағына сенің күннің де
Қанменен жүзін жуғанын.

Айқасқа түстің тайсалмай,
Он жеті жаста едің сен,
Тойтардың сойқан апатты,
Бұзылмай жатыр еді сен.

Сағынам, сірә сағынбас,
Жоқ шығар адам бауырын.
Жүзімді жасқа шылаймын,
Аркалап мұңның ауырын.

Жалғыздық еске түседі,
Өксімін жасты тия алмай
Аттанар сәтте құшақтап,
Тұрып ең мені қия алмай.

Сарғайған сағынышымды
Жоқтау қып айтам еңіреп.
Естімейсің ғой, бауырым,
Сен жатқан алыс төңірек.

...Қол бастап — шыққан дауысыңды,
Естімей қалдым, алтыным.
Ерлікке толы даңқыңмен
Шығып жүр менің әр күнім.

ҚАРАЛЫ ХАБАРДЫ ШЕШЕМЕ ЕСКЕРТУ

Сау ете қалып кешкұрым
Шым үйге біздің топ адам.
Көрмеген шалдар еш бұрын,
Келгені бар-ау қаладан.
Көңілдері неге басылды? —
Тілдерін жұтып қойғандай.
Кінәлі бәрі — осы үйдің
Сиырын ұрлап сойғандай.
Отырғандар тұнжырап
Қабақтарын бұлт басқап.
Қимылдары да сылбыр-ақ.
Бозарған оң-түс қашқан.
Бір-біріне көз тастап
Жер шұқылап, жалтақтап.
Күбіжіктеп кейі тез қашпақ
Қалақтай бастар қалтақтап
Шешем байғұс ашулы
Не болғанын біле алмай
Қалтырап бірде шошулы
Жиналған топты ұға алмай
Көңілін жайлап қорқынып,
Көбелек—жаны шырылдап
Көкірегін мендеп алқыныс,
Тарылып демі, сырылдап.
Сөз бастап кеті кұйылтып,
Шалдардың бірі мақалдап
Отырғандады ұйытып,
Тақпақтап сөзін мақамдап.
Жетіп тұр, соғыс лаңы
Әр үйдің отын өшіріп
Өмірден өтіңті ұлаңың

Ерлікпен бағын өсіріп,
Барлаушы болса керекті
Жау шебінен «тіл» тартып.
Мергендігі сректі
Көрмеген жауын бұлтартып.
Қолымызда өскен бала еді,
Азамат болды ашылған.
Тегінде батыр бар еді,
Ақырып жауын қашырған.
Айласын жаудан асырған
Жолбарыстай ер екен.
Жауыздыққа ашынған
Намысты бермес ер екен.
Қырқылып түсті қыршынап
Ұланы ауыл, Отанның
Қан жұтып, міне, ыршып жан
Жаза алмай қалдық жотаны.
Орыны толмас қаза бұл,
Қайысып қалды қабырға.
Анасың қайғы азабын
Көрсен де жүгін сабырға.
Сабырлық керек мұндайда
Десек те шыдам болар ма?
Құлағың сөзді тыңдай ма?
Сағыныш гүлі солар ма?!
Соғыстың өрті шалыпты,
Босағамызды аямай.
Ағайды ажал алыпты
Қыршындығына қарамай.
Жұбатқан елді жылаған
Аксақалдар да мықты еді.
Шаңырақты сонда құлаған.
Тұрғызуды маған жүктеді.

Қанатым өлі қатпаған
Балапан едім онда мен
Қайғыру да жат маған.
Шаттықты ғана тандап ем.
Бір үйде, бүкіл атадан
Мен қалған ерск кіндікті.
Ашатын менмін қайтадан.
Жабылып қалған түндікті.

Мен онда 6 жаста едім. Қаралы хабарды естіген шешем
нің халі мынадай болатын.

Бетін осып тастады, бетін осып,
Шимандай. Күреңітіп қаны жосып.
Бөз көйлектің боялып омырауы
Боздауына боздауын ел де қосып.
Азынады! Құдайдан қайыр аз да.
Ащы дауысы аспанды айырардай,
Ұлын апам жоқтады, алланы да,
Қарғады, тоқтар ма енді бәрін қазбай
Фашистерді қарғады, соғысты да,
Кегі де, ашуы да тоғысты ма?
Тағдырын да қарғады түл боп өткен
Көрмеген қуанышты, алғысты да.
Қанды жас, мен көрмеген бұрын-соңды,
Қанды бас, көзі іренкі, жүзі солды.
Жұла берді шашын ол қан ұйыған
Тастай болып қарысқан бұрым қолда
Зарлады! Сай-сүйекті шымырлатты
Үрейім ұшты, оллахи шынымды айттым.
ашы даусы — ашуы, ызасы ма? —
Құлағымда әлі де шыңылдап тұр!

ОН БЕСІМ

Толкындай сокқан жаға—тау асылып,
Жүрегім тулап жатыр аласұрып.
Тепсініп қабырғаны күйретердей
Менсінбей он бесімді баласынып.
Егесіп, тағдырына тапсынатын.
Жүргенде табанынан от шығатын.
Жүзіктің көзінен де өткен он бес,
Япыр-ау қандай жүрек жатсынатын.
Қасірет, қайғыменен елді құрсап,
Тұрғанда өрт пен түтін жерді тұмшап,
Он бесті олқысыну мүмкін бе еді?
Жесір мен қартқа сүйеу болып тұрсақ.
Майданға аттанарда әкемізге,
Серт бердік жігіттерше кеше біз де,
Серт бердік — шаңырақты сақтаймыз деп.
Еш кірбің түсірмеуге шешемізге.
Айдаймыз, — дедік күшті байқан тағы.
Соқасын әкеміздің алқаптағы.
Күнұзақ егінді қыр аспанында,
Жас қайрат шырқап салған ән қаптады.
Пендеміз, смеспіз-ау құжыр бассыз,
Шындықтан қашып және құтылмаспыз.
Қорықтық, қиналдық та, қасірет шектік
Оны айтсақ ел алдында ұтылмаспыз.
Өмірге ғашық өндірі он бес деген,
Көзінде бақ жұлдызы слестеген.
Арманы — жеңіс күнге жетемін деп,
Бейнет жоқ белшесінен ол кешпеген.
Заманның толқынында аласұрды,
Кім оны балдырған деп баласынды.
Өмірдің өзі бапкер баулаған қой,
Күреске тірлік үшін жарасымды.

ӨГІЗ БАҒЫП ЖҮРУШІ ЕК

Өгіз бағып жүруші ем соқадағы,
Балауса бал құраққа Қонадағы.
Бусанған жер бұрқырап, көктем демін
Жаюшы еді алапка жотадағы.

Ымырт түссе салқындап егісті аймақ,
Жұлдыз көкте өретін тегіс жайнап.
Жас жапаға аяқты жылтып тұрып
Қиялдаушы нанды ойлап, жеңісті ойлап.

Ұшқыр қиял қанатын сабалайтын
Әкені ойлап — мың қайғы қамалайтын.
Ойды бөліп, оқыстан қайран төбет
Қоймай-қоймай қасында абалайтын.

ЖЕТІМЕК

Бакыт құсы ұшқанда басымыздан,
Естіп өскен сөз ғой бұл жасымыздан.
Айналайын дегенмен бірдей бізге,
Басқа сөз шықпаған соң қасымыздан,
Өзге сөзді айтпайтын жатсынғандай,
Үйме-жүйме жаудырып басқа ұрғандай,
Майданнан қара қағаз тап болса елге,
Сөгүші еді бізді жұрт қас қылғандай.
Қолпаштап, құшақ жайып, ақыл қалмай,
Фашистерді елге біз шақырғандай.
Ауылға аштық, зорлық, өрескелдік,
Әкеліп біз еңсесін жапырғандай.
Көтерем боп сиыры қыстан шықпай,
Сөз естіртсек шешеге сабақ ұқпай.
Бізді нұқып қалатын жетімекек деп, —
«Жегенің қырсықтан жүр бойға жұқпай».
Қалқан құлақ, қазан бас, қылдай мойын,
Жетімдердің кім білер қандай ойын?
Көңілде — нан! Көкseyде — жылдам өсіп,
Военкомға көрсетсе таудай бойын.
Көзге түрткі болғанша майдан барсам,
Майдан барсам, фашистке ойран салсам.
Бекен шал жетімекек деп көң ұрсатын
Есітіп ерлімді қайран қалса!

Интернаттың кара наны көкаяздау, сокталау,
Өзегімді отықтырып, өмірімді сақтады-ау.
Сен жайында сөз кестелеп, жыр тиегін ағытпау
Обалдағы, ұят болар қасиетінді мақтамау.

Кейде қышкыл, кейде кермек татыса да кара нан
Қиын-қыстау шақта жанға нәр болуға жараған.
Адам болып жер басуға, бел асуға дем берген
Өзіңменен мұраттарға сенімменен қарағам,
Айналайын, қасиетті кара нан!

НАН НЕ ДЕГЕН ДӘМ ЕДІ?!

Көктем туып, күн шашқанда нұр-шуақ,
Қалай жатсын қар астында қыр шыдап.
Қар суымен ел де шыққан алқапқа,
Бүрсең-бүрсең масақ теріп жүр шұбап.

Мең де келсем етек-женді түрініп,
Аяғымды эзер басып, ілініп.

Талғажаулап, талдырмауға өзекті
Су астынан дән іздеймін үңіліп.

Майдан жылдың ұзақ күтіп көктемін,
Асығушы ек сезінуге көк демін.
Көктем бізді жеткізетін масаққа,
Шапағатын аямайтын көкте күн.

Жер тырмалап жем іздеген тауықтай,
Бүкіл ауыл егінжайға ауыпты-ай.
Дөнге колы жеткендерге үміт көп,
Олар үшін мына тірлік сауықтай.

Ойламауға ертеңді жоқ дәлелің,
Көңілдіміз, тіршіліктен дәмелі.

Жонарқаны күн қыздыра бастады,
Ішті жылтқан нан не деген дәм еді?!

ТҮСІМДЕ КӨРГЕН ӨГІЗ

Түсімде көрдім өзінді,
Соғыс жылғы өгіз «Аткүрең»
Жақындап маған, көзінді
Алайттың неге? — деп күлем.

Нөгербектің шүйгінін,
Жалғыз жайлап жүр екен.
Жақсарды ғой күй бүгін,
Жасарды ғой бұл мекен.

Түсіме неге енді екен,
Күрең өгіз маңқиған?
Ұмытатын мен бе екем,
Сол жылдарды сан қилы?!

Түп жетекке жегіліп,
Тартушы едің соқаны.
Мұнды әйелдер егіліп,
Шырқамайтын жоқ әні.

Тұрушы едің ырсылдап,
Түгіңнен тер тамшылап.
Ренжуші ем, «құрсын» деп
Айдаса әйел қамшылап.

Қозғалушы ең сонда сен,
Бұраңдатып жотаңды.
Табанкерең, жолда сен
Қалдырмайтын соқанды.

Қамшы тисе жауырға,
Желуші едің тайраңдап.
Саған мініп ауылға,
Бару қызық сайраңдап.

Үлкендерге көрінбей,
Істейтін іс бұл түнде.
Балалыққа берілмей.
Қоймайды екен бұл күнде.

Шаңырақтай мүйізің
Жүрісіңнен шайқалып.
Астық тарттың күн ұзын,
Комбайннан найқалып.

Бункер дэнге толғанда,
— Асығатын жалғанда
Күнің бар ма, құдай-ай?! —
Қомбайыншы шыдамай

Деп налитын жеңгеме,
Сені айдаған асығып.
Жөнге көнер «пенде» ме ең,
Жылайтын ол ашынып.

Сен түсіме еңдің де,
Бал дәуренді еске алдым.
Тағдырға ерте көндім де
Базарымнан кеш қалдым.

Кеш қалдым ба, сап көңіл
Ерте өсіп кеттім ғой.
Қара түтін, өрт—өмір,
Ортасында жетті ой.

Қара құрдай өргізем,
Сан ойларды миымнан.
Өгіз десе, өгіз ең,
Мойымайтын қиыннан.

Жонарқанда тербеліп,
Жонарқанда шаттандым.
Жонарқанда өрленіп,
Өзіңмен қырға аттандым.

Жонарқанды мекендеп,
Жонарқанда қорықтым.
Жеңіс күнге жетем деп,
Сен де, мен зорықтым.

Зорықсақ та қиналсақ
Бақыт күнмен көрістік.
Омырауым — жыр моншақ.
Жөнелдің сен өріске.

Бейбіт күнде сүйсініп,
Бақыт әнін шырқаймын.
Өгіз көрсем күрсініп,
Мандайынан сипаймын.

ӘКЕ

Көз алдымда бәйтерек те алып шың —
Қайран әке елес болып калыпсын.

Әке деген ақ орданың діңгегі,
Әкеменен бар бакытка қарықсың.

Туған жердің неше келді көктемі,
Сен өмірден қош айтысып өткелі,
Сен жасаған жастан да асып кетпін
Қайран әке, сөкпе мейлі, сөк мені.

Не тындырдым, не бітірдім толымды
Өз әуенім бар ма жанға қонымды?..
Әйтеуір мен жалғастырып келемін
Әкежаным адамшылық жолыңды.

ӘКЕ ӨСИЕТІ

Ұлым менің, балапаным, жүрегім,
Тірліктегі қызығым ең бір өзің.
Бақыттылар бақыттымын десе де,
Шын бақытты өзім ғой деп жүр едім.

Қуанушы ем қалқақтаған бойына,
Шаттанушы ем бала кылық — ойыңа.
Ел-жұртымды жинаушы едім дүрлетіп,
«Тұсау кесер», тайға мінер» тойыңа.

Көп жасауға талпын, істе қанша ырым,
Келте ғұмыр сабындай-ақ қамшының.
Қатал тағдыр тас балбалға ұқсайды,
Естімейтін адамдардың жан сырын.

Естімеді ол жүрек үнін жалынды,
Қайғымды да менің ащы зарымды.
Жалғызым-ау мені сенен қызғанған,
Түсінбедім, тағдыр неге тарылды?

Кең дүние қызығына тоймаған
Қыршын едім болашағын ойлаған,
Келешегім енді өзіңсің, құлыным,
Күлкің менен қуанышың — той маған.

Маңдайымда қалған ба екен хатталып,
Бұл дунеден мен барамын аттанып.
Бүлдіршінім саған айтар көп сыр бар
Көңілімде қалар мәңгі сақталып.

Айта алмаймын, айта алмаймын төгілтіп,
Көкірегімді ала алсам ғой жеңілтіп.
Қатпар-қатпар ой қыртысы басымда
Арман, үміт жүрегімді егілтіп.

Аман болшы титтей менің құлыным,
«Омыртқаның ішіндегі жұлыным»
Тезірек өс, азамат бол арқалы,
Көз жұмғанша тілейді әкең біл, ұлым.

Ойлап сені көкірегіме өрт енді,
Жетсең шіркін, жігіт болсаң өркенді,
Арына дақ түсірмесе деп жатам,
Тұйықтап ап бір биікте көрілемді.

Дала
керЗенїтері

АРДАҒЫМ

«Благовещенский» совхозының комбайншысы Социалистік Еңбек Ері Төлебай МҰСТАФИНГЕ арнаймын.

Төлебайға қарап тұрып кейде мен,
Осындай боп тусын деймін Ер деген.
Дикан аға мәшһүр болған елге кең,
Биіктерден биіктерге өрлеген.

Қиындыктан бір көрмеген қорғалап,
Төкең дала қыраны ғой зор қанат.
Армандарын алғы күнге жалғап ап
Екі дайда шығады екен «алғалап»:

Екі дайда... астық үшін айқасқа
Шығады ауыл азаматы нар қасқа.
Күн қақтаған бидай өңі алаулап,
Алтын дәннен басқа болмай ой басқа.

Алтын дәнде — сақи дала, тіршілік,
Зенгір аспан, тұрады онда Күн шығып.
Көз жауып ап салтанатты нұрлы бак,
Жеңіс туы көкке ұмтылған құлшынып.

Алтын дәнде бейнет те бар көп көрген,
Зейнет те бар қуанышпен өткерген.
Береке бар, алып дала, пай-пай-пай,
Жотасына миллиардты бөктерген.

Дән — өмір ғой! Оған құмар бар адам,
Сезім қозғар одан күй де, тарады ән.
Дән — өкірді сыйлап жүрген Төкеңе,
Жауады алғыс үлкеннен де, баладан.

Жауады алғыс аспаннан да, жерден де,
Жасыл жайлау, көкалалы көлден де.
Қол соғады аққайыңдар, ақ бидай,
Дикан қырға таң бозынан келгенде.

Қірлік ілмей, қос жанары шоқтанып,
Орақтарда көрді ме ол тоқталып?
«Қыр кемесмен» қыр маржанын тасытқан
Төлебайға қарай берем мақтанып.

ДАЛАНЫҢ ШАҢҚАНБОЗЫ

Ленин аудандық мамандандырылған шаруашылық бірлестігінің төрт орденді комбайншысы Жұмаш КӘРМЕНОВКЕ арнаймын.

Ассалаумағалейкум, даланың шаңқанбозы,
Жарыста бәйге бермес қызынып, арқаң қозып.
Даңқыңды шығардың ба, апайтөс хас батырым?
Қырыңа алтын дәнмен кестелеп атың жазып.

Бұл дала сенің далаң, сен туып, сен өскен жер,
Әкең де—Қызыл Кәрмен ел үшін қан
кешкен жер.

Тер төккен тірлік үшін, дән үшін, бакыт үшін—
Біледі от—жалынға оранып сонда өскендер

Түйір дән, күдіретінді білмесек кешірме,—деп
Бұдан былай жотаңа дән—дария өсірме, деп
Өксіп едің,
Қуырылған бидайды тістеп тұрып.

Қуырған кім?..

Соғыста боздағы өлген жесір ме еді?..

Бәрі сенің есінде, есінде байтақ едің.

Өліп барып... тірілдің, өмірге қайта келдің.

Талғажау масақ қана терілген қар суымен,
Тәубенді түйір дәнге сиынып, айта бердің,
Алқағаш, «Қараағаштың» баурайы тұпқан егін,
Ақ маржан жинап жатыр еңбекшіл дикан —
елім.

Лаулатып жарыс отын, заулатып қыр кемесін.
Қомданған ақнықтай рульде ду қанды ерім.
Сен келесің асығыс, алқапты әнге бөлеп,
Дән тулайды бункерде, ойнай ма қан көбелек?

Алады көздің жауын дәулеттің тамшылары,
Дән-елдің тіршілігі, нан, нан ғой мәні бөлек.
Дән—елдің мақтанышы, бақыты басқа қонған,
Ол дархан дастархан ғой, толысып асқа толған.

Кім онсыз жер басыпты, кім онсыз күнге
ұмтылған?

Көрмейік нансыз бөбек, жанары жасқа тұнған.
Бұл—сенің азаматтық ойың ғой жүрекжарды,
Тірлігің орындалып, тың дала түлеп салды.

Туған жер ақ бидайын еліне шашу етіп,
Миллиард—алтын таулар аспанды тіреп қалды.
Асқақтап ала бөтен дән тауы, дәулет шыны,
Жалтылдап шың басында алтынды еңбек туы.

Бұл — елдің абройы, бұл сенің қуанышың,
Миллиард берекеге әркімнің құмары шын.
Ол—мақсат—мұратың да, өлшемі ерлігіңнің,
Миллиард — алтын астық, маңдай тер,
жұбанышың

Таба нан, қазақы нан қаныңды ойнататын,
Көңілді жадыратып, ертеңді ойлататын.
Таба нан өзің түстес, аталы сөзі елдің,
Аяулы жердің сөлін жаныңа бойлататын.

Тынымдап қыр кемелер, тыным ап дала жатыр,
Қоңыр үн тырна—қаздар қияндап барды ақыр.
Сен жүрсің әбігерде, ертеңгі жеңісті ойлап, —
Дәулетін тасытам деп елімнің, дара батыр.

ДИҚАН ТУРАЛЫ ЖЫР

Диқанның мәртебесі

Таудай бүгін

Төбесінде күлімдеп

Лаулайды күн.

Даласында сыңсыған.

егін — тоғай.

Сол тоғайдан мың сырлы

Қаулайды үн.

Тамаша-ақ тым, тыңдасаң,

Тамаша-ақ тым

Тыныс — демін естисің

Әр масақтың.

Әр дәннің сезім қозғар өз әні бар

Дабылы бар бүгіннің, болашақтың.

Сұлудың иықтағы бұрымындай

Ырғалды ма масақтар.

бұрын мұндай?!

Майысып, теңселеді сабақтары

Әрқайсысы жылқышының

кұрығындай!

Дәулет маршы ойнасын

жылда осылай.

Диқан қарсы алады

жан досындай,

Маңдай тері диқанның

жерден өнген,

Дәулетке осы

шаттығы

Тұр басылмай.

Дикан, жанын, жүрегін
Тындаса Адам
Ұғар ма еді өмірде
Жүз жасаған?
Оның жаны сөйлейді жер тілінде,
Жердің тілін ұға алмас.
мың жасаған!

Дикан өскен жер тілін
тындауменен
Жаттауменен, жер жанын
баптауменен.
Топырақтағы жұлдыздар
сөнбесін деп,
Бар жылуын берумен
жатты-ау денен.

Сенің сөздік қорыңнан
Таба алмадық
«Шаршау» деген сөзді іздеп
тамам халық.
Нан табудың қиыны,
қызығы да,
Алдыменен ей, дикан,
саған қанық.

Диканға күнің де бір
түнің де бір
Табаныңның астында
дүбірлі өңір!
Дәнді арнамен ағызған
Ер диканға
Қол соқ, ел, қуан, дала,
күлімде, өмір!

ТІРШІЛІК ТЫНЫСЫ

Таңмен бірге оянып, диқан шықты қыратқа,
Шат көңілі оны бір, мінгізгендей құр атқа!

Қоңыр жүзін ақ таңның шұғыласына шайып ап,
Лекіп соққан самалға омырауын жайып-ақ.

Қарап диқан келеді жұпар шашқан аймаққа,
Қояды үнсіз болашақ қуанышын ойлап та...

Аспан... аспан тұңғыық,
Бұлты да жоқ бөріктей,
Көз тартатын келбеті қоймас жанды ерітпей!

Дала жатыр маужырап, босанған жас анадай,
Аяқ-колын бауырға алуға да жарамай!

Сипағандай маңдайын анашының момакан
Топыраққа жанасты мамық, жылы алақан...

Бұл не ғажап, не сиқыр?!
Дөңбекшиді топырақ,
Қеудесінен ып-ыстық буалдыр бу бұрқырап!

Көкжиск тұр көктемгі сағым—шапап жамылып,
Диқан отыр шаттықтан... әніпен де жанылып...

ҚАРИЯ АЖАЛЫ

(Баллада)

Күз еді майда шуак, самал ескен.
Аспанда бұйра бұлттар баяу көшкен
Қайыңдар тағынғандай алтын шолпы
Есілдің кемеріне тізіле өскен.

Алып қыр қайтадан бір жаралғандай
Түрленіп, әсем оқа оранғандай.
Майысып толықсиды ару егін
Самалмен таңнан тұрып таранғандай.

Қайысып жасыл жоны қырат белдің,
Дән өскен—берекесі мұратты елдің
Ол—жанған бақ шолпаны, мәртебесі
Еңбеккер, диқан деген қуатты ердің.

Алтын дән көкте күнмен шағылғандай.
Маржаннан далам алқа тағынғандай.
Береке белден болғай, — деді диқан,
Көптен бір молшылықты сағынғандай.

Сағынған сыңғыраған дәннің әнін,
Сағынған отқа көмген нанның дәмін.
Диқандай ешкім біліп, сезінбейді.
Киелі, қасиетті нанның мәнін.

Жетерлік өзі түгіл әулетіне,
Қарт диқан қуанулы дәулетіне.
Бидайды қолындағы қызықтады,
Разы боп, қасиетіне, сәулетіне.

Бидайды тіске салып, дәмін татып,
Қарт жүрген қиял ойға мүлде батып.
Шошынды тосын шыққан жат дауыстан
Қүркіреп жерді жарған дабылдатып.

Көргенде ол салттыларды анталаған,
Көздері қызыл шоқтай қанталаған.
Жүрегі бір сұмдықты сезсе-дағы,
Білмеді ол жау екенін ел талаған.

Құл етіп жау Отырар, Сығанақты,
Қазақтың қаны Сырға жылап ақты.

Бейбіт ел, бейхабар жұрт мойнына
Шыңғыс хан мықтап салған бұғалықты.

Киінген сыптығырдай, елден ерек,
Салттылар кәрін төккен тіл де бөлек.
Қыл шашақ, қанды саға найзаларын,
Диқанға жаулар тұрды бірден кезеп.

Біреуі аттан түсіп, шақпақ шағып,
Егінді жоқ қылмақшы отқа жағып,
Көк түгін... Қызыл жалын даланы алды,
Диқанның жүзін лебі шалқи қағып.

Қарт диқан бойын тез-ақ жинап алды,
Бидайды бұрынғыдай тіске салды,
Өзімен өзі болып, дәмдеп дәнді,
Меңіреу жандай болып үнсіз қалды.

Кеудеде ала құйын ыза қайнап,
Қарт тұрды қайта-қайта бидай шайнап.
—Мал мынау, адам емес, шөп жеп тұрған,
Жоқтауын асырайын жатсын жайрап,

Деді де бір қарақшы екіленіп,
Қылышпен қартты шапты екі бөліп.
Маңдай тер, ақ арманы ақ бидайды
Уыстап қысқан күйі жаты ол өліп.

Уақыт сан жылдарды сабылдырып,
Өтіпті-ау талай жанды бағындырып.
Арқадан боран өткен, дауыл өткен.
Кәрімен тіршілікті табындырып.

Ызынды желмен қырда құмдар көшіп,
Ескі жол, ескі іздер қалған өшіп.
Мерт болған қарт диқанның уысынан
Ақ дәндер көктемеде көктейді өсіп.

ҰЛАН

(Баллада)

Сөндірмек пе нұр шамын тіршіліктің,
Жапан түзде жатқандай тұншығын тұп.
Бұл боран, апат боран түтей соққан,
Орман да мазаланған күрсініп тұр.

Кербиіп, тер бұршақтап маңдайынан,
Ащы үндер оқыс шығып таңдайынап,
Қиналып Ажар отыр толғақ қысып,
Тудыра алмай толысқан айды оңынан.

—Алыс па әлгі селомыз, көрінбей ме?
Айтшы, Андрей, бір сәуле өрілмей ме?
Жұбатады ол — дағы жаны қалмай
Адам гой ол — үрейге берілмей ме?

Андрей де Ажарды алдарқатып,
«Жеттік» деумен келеді алға тартып.
Трактордың жолында құйын ойнап,
Көз алдында меңіреу қалған қатып.

Көп болды жолаушылар шыққанына,
Ақ бораннан тайсалып ықпады да.
Ажарды алып жөнелген емханаға,
Кісі сөзін Андрей жықпады да.

Шақырылған ауданға шұғыл іске,
Жұбайы келмекші еді кеше кешке.
Қас қылғандай үскірік үстеп кетіп,
Жете алмайды ауылға бүгін түске.

Андрей тракторшы тыңға келген,
Елден ерек толағай тұлға деген.
Болып алған ауылдың азаматы,
Тұла бойы — тұнған сыр, тұнған өлең.

Ақыл да бар, бар онда керек айла,
Көңер емсс алағай бұлағайға.
Кейде мынау боранмен арпалысып.
Кейде батып кетеді терсе ойға.

Украина жеріндеі, анасындай
Қсң екен ғой, қазақтың даласы бай!
Топырағы торқалы, қасиетті,
Жазирасы — жайнаған жаңа шырай.

Қалай ғана қиярсың мына жерді,
Қонақжайлы, кеңқұшақ мұндай елді,
Адамдарын аңқылдақ, кіл бауырмал
Еңбекшіл, өрге ұмтылар ыңғай ерді...»

Енді бір сәт ойынан серпіле сап
Бола қалды тас түйін, еркіне сак.
Ышқына кеп соғады қарлы құйын,
Екеуін де кетердей еркін асап.

Қорқыныш тас түйдіріп зор қабақты,
Суық тер кең маңдайдан сорғалапты.
Арудың ыңырсыған әр тынысы
Жүректі суырардай жанға батты.

Андрей шын-ақ састы, қайтпек енді
Дәрігер жоқ дейтұғын: «ап кел емді»
Тындаған жоқ ол мынау ақ түтекті.
Тындаған жоқ «Андрей қайт!» дегенді.

— Ашылған екен, боран, мықты араның,
Мен де жаспын жүзіндеі ұстараның.
Текке ышқынба бәрі бір араныңнан
Мен Ажарды қалай да күтқарамын.

Табармын дегенмен де бір амалды,
Тәңір-дағы бермеді сұрағанды.

Алқынып келе жатқан мотор, әттең,
Күрк-күрк жөтеліп, тына қалды...

* * *

Шыр етті бір үн даланы басқа көтеріп,
Шығандап шырқап, көмейінен от өріп.
Жынданды дауыл, құтырынды боран да
Манадан тұрған оқтын-оқтын жөтеліп...

Ерсілі-қарсы соғады боран ышқынып:
Даланы меңіреу жайлаған у-шу, ысқырық.
Андрей жолда, қойынында сәби—шарана
Жеткізбек оны селоға ұлы іс қылып.

Кабинада Ажар, қалды артта қара боранда,
«Жата тұр деген Андрей — мықтап оран да»
— Бөбекті жеткіз емханаға, баурым,
Қарама, тіпті, қайғырып қалған маған да.

Түтеген боран үскірік аяз, тұз налып,
Андрейдің соңында әлсіз із қалып.
Оппалап басып келеді-ау кейде сүрініп,
Жанарын кірпік ұшына тұрған мұз қарып.

Азынап дала, ышқынып боран аңырап
Нәресте жүзін қоятын емес қарып ап.
«...Сәбиге мынау көруге жазғай жарықты
Қолдаушым қайда, кеткен бе әлде маңып-ақ?

Қайдасың, қайда, қайратым бойды кернеген,
Өресіз өмір өкінішке өткел бермеген. ~
c
Арындап жүрген, жалындап жүрген жүректің.
Керегі қанша мұндайда қуат бермеген?!

Аяғым талма, шаршама, қара сандарым,
Сезінсін дүлей-дүлейден өктем жан барын.
Қолымда сәби, қолымда келер бір ұрпақ,
Қолымда адам атырар дала тандарын!..»

Жеткізер емес, жеткізер емес жол бірақ,
Сәбимен бірге теңселді жігіт қалжырап.
Түңіліп кетер, сүрініп кетер мезетте
Көрінді-ау сәуле, көрінді-ау сәуле жалғыз-ақ.

Қызылжар,
Вокзал басы.
Толған халық,
Бәрі де танытады арман қалып —
Тағы да Қазақстан миллиарды
Қамбаға құйылғаны болғанда анық.
Жатқандай мынау күзде алап балқып,
Бір жұпар жер бетімен баратты аңқып...
Ажар ұлы Ұлан тұр поезд күтіп,
Беймаза, асығулы тағат сарқып.
Жиырма жыл, жиырма кактем су ағыпты.
Тың дала жиырма рет сыр ағытты.
Жиырма жыл сары далада сағым ойнап,
Тұрғызды таңғажайып кіл алыпты.
Ұлан да шынардай-ақ әсем өскен,
Мейірімді жүзінен ақ нұр ескен.
Қалың қас, кара көзден от ұшқындан,
Көрген қыз мін таппаған, шіркін! — дескен.
Дикан-ды әке жолын қуған бұл да,
Дидарын таппан тұрып жуған нұрға.
Ұлан бұл дәл жиырма жыл бұдан бұрын
Боранменен алысып туған қырда.
Қисвтен келді поезд. Айналаны,
Шолды Ұлан. Күткен жаны қайда кәні?
Андрей! Талай көрген суретін.
Бір сезім дуылдатып бойда қанды.

Келеді ол сүйеніп таяғына
Ал, оқушым, қызыққа қара мына,
Ұланды құшақтады Андрей кеп
Қуаныштан жас ыршып жанарына,
Зу етіп Ұлан бойы қалтырады,
Тынымсыз шәкірт ойы шарқ ұрады.
Аяқсыз, аянышты халде осылай,
Андрей көкейінде сан тұрады.
Аяғын үсіткен ол сол боранда,
Сол жылғы боран сонша долданар ма?
Ұланды алып шықты тас түнектен
Алтынды қадірлейік қолда барда.
Иә, ол сақтап қалды бір өмірді,
Бір өмірді жайнаған гүл өрімді.
Үзгізбеді тірліктің оқа жібін,
Жас желекпен жасартты бұл өңірді.
Жылда келіп қазақтың ауылына,
Қонақ болып қайтады ол бауырына
Ажар-дағы шашады ақ бауырсақ,
Тойын жасап қанаттас қауымына.
Ет жүрек қой, ет жүрек езіледі,
Батқаны тек өзіне сезіледі
Қиналады ол мүгедек қалыпқа бұл,
Қуанады деп: «неткен төзім еді?!».
Туысқандық, достықтың борышы ма,
Мәңгі біткен қазаққа... орысыңа!
Адам күні адаммен! Керек жайда
Тусуге әзір құзыңа, қорысыңа.
Жүректерге сөнбейтін ізгі от жаққан,
Армандарға атқызған жазғы ол ақ таң.
Адам, адам тәңірі өмірдің бұл,
Сені жырлап, тек сені етем мақтан!

ЖАРАЛЫ ЖАУЫНГЕР

Ұлы Отан соғысының ардагері
Гәкку Медиевке арналады.

Басы зеңіп,
Демі кеміп
Кеуде қысып қалады.
Қолы ұйып,
Дене күйіп,
Жанын қинап барады.
Жерге еніп,
Шегеленіп,
Қалдым ба деп езіліп,
Шошып алғаш...
Қуанды рас,
Тірілігін сезініп.
— О, тіршілік,
О, тіршілік,
Адам қимас айдын ба ең?
От ішінен,
Оқ ішінен
Саған құшақ жайдым кең!
Судай тасып,
Көзін ашып
Ақ аспанға ол қарады,
Кірпіктен жас тамады.
— Тірімін мен!
— Тірімін мен!
Тірімін мен, ақ аспан!
Жарық дүние!
Жарық дүние!
Іңкәрім ең о бастан.
Бір ұлыңмын,
Балбұлыңмын,
Әуезіңе ән қосқан.
Қолдаушым сен,
Қорғаушың мен,
Апат жаудан алжасқан.
Солдат,
Солдат —
Жаралы жан бұл жатқан.
Ел қорғаушы,
Жер қорғаушы,
Қанды тырнақ зұлматтан.

Қаска киіп,
Шинель киіп
Келмеген ол өмірге,
Найза ұстап,
Мылтық ұстап
Шығып па еді ол өңірге.
Шығыстағы,
Алыстағы
Ауыл тұр көз алдында —
Тебіреніп
Аунағандай шалғында.
Дүркін-дүркін
Ойлар шіркін,
Әкстеді жыраққа.
Қайда жатыр,
Қайда жатыр,
Бұл жауынгер бірақ та?
Сатырлаған,
Пулеметтер,
Автоматтар үні өшіп,
Дала,
Дала,
Жатыр бүгін сіресіп.
Қан сасыған.
Қоңырсыған,
Түтін тыныс алдырмай,
Төтен,
Бөтен,
Үн шығады балдырлай.
Фашист!
Фашист!
Жау қолында қалыпшын.
Онда
Шын-ақ
Ішінде екем тамұқтың!
Ұлым,
Ұлым,
Демес енді анам да,
Ұлан!
Ұлан!
Демес енді далам да,
Ауылдастар,
Бауырластар,
«Біздің жерлес өрен!» — деп,

Қыздар
Қыздар
Суретіме таласпасын көрем деп.
Талай —
Талай —
Жаудың қиған желкесін
Жатыр
Батыр
Көтере алмай өр төсін.
— Майдан дала,
Қайдан ғана
Болдым неге тірі өлік?
Өлілермен,
Өлілермен
Қалсам еді бірге өліп.
Қаптап,
Таптап
Өліктерді сүйрелеп,
Искелеп,
Тіміскілеп,
Бөрілердей үймелеп.
Аш иттер —
Фашистер,
Төңірекке ұры көзбен карасып,
Сынып қалған
Сирақтардан
Тартып жатыр.
Етіктерді таласып.
Қанға батқан
Жеке жатқан
Сыңар қол да үзілген
Жылт-жылт
Жаркыл —
Соған көздер сүзілген!
Жүзік!
Жүзік!
Шуылдады бір-бірінен қызғанып.
Талас!
Тартыс!
Төбелес те қызды анық.
— Өліктерді
Тіміскілеп
Жүрген мына жауыздар,
О, құдірет,

О, күдірет!
Бөбекті де бауыздар.
Көрдім бәрін,
Көрдім кәрін
Жыртқыштығын ондайдың
Өмір —
Тәңір!
Қалай оны,
Іші жібіп қолдайды.
Мазағына,
Азабына
Қалай тірі көнейін!
Қайда?
Қайда?
Автоматым,
Атылып-ақ өлейін!
Жан ұшырып
Автоматқа қасындағы қарманды,
Ол да бірақ,
Жатқан жырақ
Жету де күш, арман-ды,
Есі ауып,
Өшті хауіп,
Шырақ сөніп барады...
Сәуле,
Сәуле,
Кірпіктердің арасынан қарады.
Фашистердің
Шуылдаған,
Дауысы жарып құлақты,
Денесіне,
Жанған шоқты,
Басып тұрған сияқты.
— Шыда,
— Шыда,
Жаудың қанды найзасына
Тарланым,
Көрмей қалсын,
Сезбей қалсын
Кеудемде әлсіз жан барын...
Шырылдама,
Сырылдама,
Жаралы жас жүрегім!
Өзіңсің ғой,

Өзіңсің ғой,
Жалғыз ғана тірегім!
Найзаласын!
Найзаласын!—
Деп жауынгер тістенді.
Тістенді де —
Қалды қатып.
Сезбей сынған тістерді.
Ала алмассың,
Таба алмассың
Мендегі үлкен намысты.
Жүрек,
Жүрек,
Намыспенен ес білгеннен табысты.
Туған елдің
Туған жердің
Намысымда нәрі бар.
Қайраты бар.
Айбаты бар
Жылылығы — бәрі бар.
Жаулар,
Жаулар,
Жындандырды сендерді осы
Пәрменім,
Мені аттап,
Мені таптап,
Өтуге жоқ дәрменің
Үнсіз,
Тілсіз
Бейне жансыз тас жатыр,
Белін бұған,
Берілмеуге
Дұшпанына қас батыр.
Кілең батыр
Келе жатыр
Дұшпанына ақырып,
Жойқын,
Толқын,
Жолдағысын жапырып.
Автоматтар,
Пулеметтер
Сөйлеп кетті сатырлап.
Жеңілді деп,
Шегінді деп
Дәмеленген тобыр жау

Быт-шыт
Қашып...
Құлап жатыр жапырлап.
Қуылды жау,
Қуылды жау
Осынау бір алаптан
Құйттай жерде,
Бостандықтың таңы атқан.
Намысына,
Намысына,
Найза бойла алмаған,
Батыр,
Сағын
Жаулар сындыра алмаған.
Жатыр,
Батыр,
Құшағында достардын.
Себебі боп,
Қуаныштың
Сыңғырлаған тостардың.
Жігіттікке,
Өжеттікке.
Риза боп ел біткен.
Сусындайды,
Сыр тыңдайды.
Ұрпақ осы ерліктен.
Ертегідей.
Шертеді жыр.
Әз ағамыз мұны айтып,
Отты жылдар.
Елестейді.
Тыңдаушысып мұңайтып.
Жана ғана.
Келгендей-ақ
Зәрлі жауын ойран қып.
Ерлігімен,
Өрлігімен
Қауым жұртты қайран қып.
Бүгілмейтін,
Екі аяқ,
Сырктай бір серенден,
Келеді ол.
Ақ таңдарды —
Әлі талай көрем деп.

АҚАН СЕРІ

Көкшенің сұлулығын
Тұсыннан дара ұқтың.
Махаббат ұлылығын.
Ұрпаққа таныттың.

Уақыттан озғын тұрдың,
Құлагер жүйріктей,
Жайдары жазға ұмтылдың
Тағдырға илікпей.

Жыр болды Құлагерің,
Құмайға қу алдырған...
Ән келсіді құба белден,
Өзің шырқап қалдырған!
Қайталайды балдырған!

ҚАСҚА БҰЛАҚ БАСЫНДА

Семейден оқудан қайтқан жас Абай
ауылына жеткенше осы бұлақтан ат
суарады екен.

Қасқа бұлақ, қасқа бұлақ,
Сылқ-сылқ етіп тасқа құлап.
Көне күннен күй шертеді ол,
Омырауын жасқа бұлап.

Ыза, кекті тоғыстырып,
Өтті-ау заман соғыс құрып.
Барымталы қаптал түндер
Салбыраған, жоқ ысқырық.

Айқай-шу да тынып анық
Естіледі сылдыр талып.
Сылдырлай бер Қасқа бұлақ
Абайымның әнін салып,

БАЙҚАДАМ АУЫЛЫНДА

Жазғы түн. Аспан ашық, Ай да күлген,
Жұлдыздар жымыңдасып, түр құбылып.
Жел мұнда сарын барын қайдан білген?
Сыңсиды үй айналып, зыр жүгіріп.

Сері Ақан мейманы да Байқадамның,
Күндіз—үй, түнде — пішен жатар орын.
Бимәлім жат ісімен, қай адамның.
Түбінде серімен тең аталарын.

Пішенде түнеп Сері мақпалымен,
Сүліктей алты атымен соңына ерген,
Арқанның сырласпақ па ақ таңымен? —
Әуелде-ақ ақындықтың жолын берген.

Тылсым түн құпиясы, қиыны мол,
Жанының жаза ма емен жараларын?
Аруақтай шабытына сиынып ол
Тәңірмен шақтай ма екен араларын?

Шабытын шақыра ма алыстаған,
Күбірлеп, сыңсып кейде күңіреніп?
Жастығы жайрандаған, қарыштаған.
Келе ме Ақтоқты боп тебіреніп?

Пішеннің хош пісі бұрқыраған,
Жылы леп әкелді ме жайлауынан
Құйрығын шанша шауып, шұрқыраған
Құлагер босады ма байлауынан.

Ыңылдап, күбірледі ақын тынбай,
Қуқыл жүзін салқын леп тулап желпіп.
Сарнайды, сызылтады ақын жыңдай,
Егіліп, өксіп шөпке құлай кетіп,

Кім ұққан ақын жанын, сезіпті кім,
Дамылсыз жүрегінің алқынғанын?
Көңілінде қап-қараңғы кезіпті түн,
Кім көрген онда сәуле талпынғанын?

Шіркін-ау, нені аңсады албырт көңіл,
Қызығы өткен күннің оттай ма екеп? •
Икемсіз, оралымсыз, салғырт өмір —
Дүниені опасы жоқ даттай ма екен?

Серінің сергелдеп бас, сапасынан,
Толқын ой өршелене орғып атты.
Жасырмай пиғыл — ойын даласынан,
Мұңын да көз жасымен көл гып жатты.

Тек қана қараңғы елге азап шеккен,
Бимағлұм ақын ісі, мың миға алсын.
Үстемдік зынданында азып кеткен
Бейшара халық нені ұға алсын?

Перінің қызына Ақан некеленіп,
Діннен безіп кетіпті, азғынданып —
Деседі көкезулер екіленіп,
Пыстқар шу-шу етіп, құзғынданып.

Аңқау жұрт ауылдағы планып қап,
Ақанды аңду болып ермектері.
Үй торумен жүр енді жиналып ап,
Байғұс қазақ «жын-ойнақ» көрмек тегі.

Ақын Ақан Байқадам ауласында,
Күңіреніп тұл заманнан жаңы ыршып,
Әні, жыры шарықтап, зулап шыңға
Ақиықтай бұлттарды жарып ұшып.

ҚАРА ТОРҒАЙ

Қара торғай,
Ұштым зорғай-ай,
Бейшара шырылдайсың
Жерге қонбай-ай, а-й,

Ақан Қорамсаұлы.

Дүние-ай, бұл да құстың асылы еді,
Иісі канаттының басымы еді.
Жердегі айбарлы да азулы аңның
Жалт еткен төбесінде жасыны еді.

Серінің қанаттыда берігі еді,
Серінің сыр тартатын серігі еді:
Өмірдің өксіктерін ұмыттырған
Жанының базары Бәм көрігі еді.

Қыранның жұрт қимылын қараса қап,
Құйын ба, жын ба дейтін тамашалап.
Бөрінің белдемесін теуіп үзіп,
Көретін иесінен балаша бап.

Қыранның жел қанаты ысқырғанда
Жердегі қатер еді-ау ұшқыр аңға.
Мақпалдың басын тартпай құс соңынан
Сері де ұшушы еді-ау ышқынғандай.

Қыран құс—Қара торғай ел мактаған
Атағы алты алашты адақтаған.
Шәу тартып қожыраған қауырсыны
Құр тұлдыр құйрық та жоқ бұлғақтаған.

Серінің серпіп ұшқан шымыр қолын
Шәу қыран білді соңғы ғұмыр жолын.
Санқылдап төңіректі шолып өтті,
Қимайды-ау Сырымбеттің шиыр жонын.

Қім білсін қоштасты ма өскен жермен
Көлімен көлкілдеген ескен желмен.
Серіні сергелдеңге салмақшы ма,
Аздай-ақ азап бейнет көшкен елмен.
Өмірдің сыйлағаны әуел бастан,
Серіге мұң менен жыр, ән мен дастан.
Көз сүзіп, қылмиғанмен қыздар оған,
Болған жоқ бірде-бірі көдеге асқан.
Құлагер, Көк жендеттен ада болып,
Жүрегі дерттенген-ді уға толып.
Сері ақын «пері, жыңды» аталмақшы
Безініп елден жалғыз қырға қонып.
Қайқайып Қара торғай өрлеп — көкті
Айдынын бір сезімнің тербеп кетті.
Ақын да құстан көзін жазбай қуып,
Қиналып жан ұшырып, терге бөкті.
Көріп тұр Торғайының торыққанын
Құйрықсыз қона алмастан зорыққанын.
Биіктен сорғалады атқан оқтай.
Өлімнен көрмеді оның қорыққанын.
Бейшара, бейшара-ай,—деп, сері боздап,
Аяныш жан жарасын тырнап, қозғай.
Мыж болған тасқа құлап қыранының
Қасында жатыр естен тана жаздап.
Дүние-ай, жол—тағдырың бұраң еткен,
Серіні серігінен сыңар еткен.
Зіл кеуде ән өргізіп Сарыарқаға,
Өзіне тыңдаушыны құмар еткен.

АБАЙҒА

Заманыңның дауылынан ықпадың,
Мықтылардың қаһарынан бұқпадың.
Байғұстардың көз жасын сен құрғаттың
Жүректерде сенім туын жықпадың.

Уақытты артқа тастап ақылың
Адамзатты дос та еттің, жақының...
Адамдарға, үміт, арман, сүйеніш
Қасиетті өлендерің, ақыным.

Қандасыңның кей мінезін сынадың,
Сынадың да жаспен жүзің шыладың.
Ынтымақ бер, бірлік бер деп халқыма,
Жатсаң, тұрсаң бір Алладан сұрадың.

Елің көрген күйзелісті бір көріп,
Қазағыңмен мың тіріліп, мың өліп,
Өсек, өтірік, бос мақтанның бірі жоқ.
Жүрегінде тек шындықтың гүлі өніп.

«Ғақлияң» бара жатыр таңға алып,
Барша елді, оны оқыған таң қалып.
Біз сондықтан кең пейілді, мықтымыз,
Санасып жүр, құрмет тұтып сан халық.

Ойлы, маңғаз жүрісің де тұрысың,
Болашақтың шырқап жүрер жырысың.
Әлем көгі—шыққан шыңың ұлы шың,
Ал өзің де Абай ақын, ұлысың!

Жас болса да бір шындыққа жақын кеп,
Ақын Мағжан сені атапты Хакім деп.
Дарыныңды жазбай танып, қуанған.
Шәкіртінді осал деуге хақым жоқ.

Сол Мағжанның алып келдім Сәлемін,
О, ұлы Абай, сені берген дана слім.
Оның тұңғыш Президенті, мына той
Құтты болсын қолын соққан бар әлем.

БӨГЕНБАЙ БАТЫРДЫҢ ТОЙЫНДА ОҚЫЛҒАН ӨЛЕҢ

Ассалаумағалейкум Еремейменім.
Құт мекен, қасиетті ереулі, елім.
Үніңді Бөгенбай деп саңқылдаған.
Естіп Қызылжардан келген едім.

Жаратқан Бөгенбайдай алып тұлға,
Ел үшін түскен талай хауіп, сынға.
Әйгілі, құдіретті Ерейменге.
Әр қазақ басын иіп, тәуіп қылған.

Көне алмай Қытай, Шонғар азабына
Құлықпен құрған патша тұзағына.
«Қанды ойын» салған батыр өснет етті:
Болма деп сенгіш, аңғал қазағыма.

Туына бостандықтың қан шашылың.
Бірлікке кес-кестеді қанша«шылық»
Қазағын соңына ертті ол ақылғөйі боп,
Күлімдеп күндей жүзі нұр сапырып.

Дін аман, тілім аман, мал-жан аман,
Десем де ойсыратты-ау, жаңа заман.
Батырым , қапаланба, орны толар,
Әйтеуір жерді ешкім жоқ олжалаған.

Өзіңнен бізге қалған аманнатты, ...
Ұрпағың дәстүр етіп жалғап жатты.
Ел болдык егеменді еркін құстай,
Тойлаймыз кеңістікке самғар шақты.

Сен тұрсың әр жүректе жалындаған,
Қазақтың қамалы боп алынбаған.
Қорғаны, қуатысың рухыңмен
Ұрпағың үстемдікке бағынбаған.

Құдай-ау қандай ғажап сен болғаның,
Шықты ғой көкірегімде шер толған үш.
Қарт бабам өзіне ұқсап Ерейменде
Тарихтың шертіп отыр кертiлғауын.

Ереймен бақ дарыған аймақ тегі,
Дарындар өскен гүлдей жайнап та еді.
Туғызған Бөгенбайдай бабадүрді
Думаның құтты белсын аруақты елім.

Есілдің өзің өскен атырабы
Құлпырып- нудың жырлап жапырағы.
Қырдағы Қызылжарың сағынды ма,
Сәбе! — деп көшелері шақырады.

Сен жүрген күба жон да жатыр әлі.
Бұркылдап, күлгін, кара топырағы.
Сағынып талай барған Тың теңізің
Сыбдыр-сыбдыр Сәбе! — деп шақырады.

Толқынды толқын қуып жапырады,
«Дес» неге бұлай сусын сапырады?!
Дөңінде «Түлкі ойнақтың» жел суылдап,
Сәбе! — деп сызылтып ән шақырады.

Кеше —бар, бүгінде ол жоқ. Осы арасын.
Тірліктің қалай ғана қош аласың?!
Туған жер ұлын жоқтап толғанғанда,
Жүрегің сыздап көзге жас аласың.

АҒА ТУРАЛЫ СЫР

Көргенше сені сағынам — жанарға моншақ тағынған.
Сағынбау сені мүмкін бе — кеудеңде самал сабылған.

Омырау ашсаң аңырап — ағылып жатқан сыр бұлақ,
Жөңкілгендей шындардан алапат тасқын жыр құлап.

Үйімде менің, төрімде ақын болып жыр ағыт,
Табиғаттан айналдым жаратқан сені бұла ғып.

Көкірегің күмбірлеп ой толқынын аунатар,
Жүрген жерің той-думан — көгімнен жұлдыз саулатар.

Көксейімде жүреді қасиетің кісілік,
Үлкенге—үлкен, кішіге — өз теңіндей тіршілік.

Жарасады ол саған, жаратады ел сені,
Сен отырған жерде өзім тік ұстаймын еңсені.

Сен отырған жерде мен шешенсініп отырам,
Сен отырған жерде мен бәсеңсініп отырам.

Жыр шуағын құяды көкірегім — аспаным,
Сен тұрғанда алдымда, айналайын, асқарым!

БӘЙТЕРЕК

Ғабит аға! Сіз бәйтерек тамырларын терең жайған,
Сарыарканың самалымен жапырағы жүзін шайған.

Жапырақтар, жапырақтар жыр оқиды — сазды дастан
Құлақ түре тыңдайды әлем, қажымастан, қалғымастан.

Өрнектейді дала сырын, даласының ақ тандарын,
Ол бүкпесіз жаяды алға қытымыр қыс—ақпандарын.

Даласының алыптығын — алып таулар арқалаған,
Сұлулығын—көрген жанның құмары әсте тарқамаған.

Уақытпен күш сынасқан, арманы асқар, ақ тілекті,
Адамдарын ғарышқа асқан, дарқан ойлы, от жүректі.

Хас бәйтерек өскен биік, толғанады ой саралап,
Ақ Жайықты, Көкшетауды қиялменен жүр аралап.

Күннен шуақ, қырдан нәр ап, түр бәйтерек қия қарап,
Сымбатынан жүректерді қытықтайды бір күш тарап.

Туған жердің бәйтерегі асқарларға ен бойлаған,
Аман болсын әмәнда деп, ⁹⁵жаныммен мың толғанам.

Елден еркек асқак, алып, бәйтерекке қарайды көп,
Өзіңменен шаттануға, мақтануға жарайды-ау деп!

МҰХТАР ЕСКЕРКІШІ

Айдың Мұхтар ,
Алып Мұхтар.
Асқар таудан көз алмай.
Тұра қапты,
Ойға шомып
Тас тұғырда қозғалмай.
Ақша бұлттар
Айналшықтап,
Оған қолын созғандай.
Күн күледі
Мұхтарға шат болғандай.
Асқақ тұлға —
Алып, қыран
Шыңғыс тауға қонғандай.
Ұшқыр қиял
Қанатында ол
Уақыттан да озғандай.
Ал төменде
Дүйім дүние
Сәл тынымдап қалғандай.
Мынау шулы
Тіршіліктің
Сезбейтіндей дабылын.
Мұхтар қазір
Болашақтың
Аралап жүр ауылын,
Жырына арқау етер екен.

Қай өлкенің қауымын?
Ол болашақ
Абайменен
Сұхбаттасып, есіліп,
Әйгерімнің әнін тыңдап
Көңілін де өсіріп,
Сұлу Тоғжан
Тілдесті ғой
Оныменен шешіліп...
Тас тұлға тұр
Енді ғана
Сөйлейтіндей көсіліп.
Міне, тағы
Ұлы ойлардың
Парақтарын ашқандай,
Дәуірімнің
Дана ұлы,
Дара ұлы асқардай,
Кемеңгерлік,
Кемелді ойын,
Шетсіз-шексіз аспандай,
Дарыныңмен.
Өнердің зор
Қазынасын
Ашқан бай,
Өзіңменен
Барады ұрпақ.
Болашаққа жасқанбай.

МАҒЖАН — ЖЫР

Па, шіркін, жүрек неғып бұлқынбасын,
Болған соң мысы басым, ыркы басым.
Шаттықтың арнасынан асып-тасып,
Төгіліп дәриядай жыр туғасын.

Мағжан — жыр көз сарғайтқан елің аңсап,
Жұлдыздай шықты көкке керім самсап.
Алатау, Қаратау мен қарт Маңғыстау,
Сарыарқа, алтын Алтай—жерім қарсы ап.

Қара күш тепкісінен басқан мұң да,
Із-түзсіз ғайып болған қас қағымда.
Мағжан — жыр қайта нұр боп кұйылып тұр.
Қазақтың қыран мекен—аспанында.

Халқынның құрақ-құрақ көңілі де,
Қырық парша жүрегі де, өмірі де,
Оралып кұйын қуған аққу—жырлар
Кұлпырды Жолдыөзектің өңірі де.

Бөліскен өзіңменен азабыңды,
Сайқал сөз, сақ сындырар—мазақ үнді,
Мағжан — жыр тасқындай бер, толастамай
Сусындат, нұрыңа ора қазағыңды.

Демеймін ұмтылмады, алқынбады,
Егемен ел болуға талпынбады.
Өзге жұрт көшін түзеп көкке кетті,
Қазағың марғау, маңғаз қалпында әлі.

Алай да өжет жырды ел сағынады,
Қырандай қанаттарын қағынады.
Мағжан — жыр жарқ-жүрқ етіп кұйылғанда,
Қазағың күдіретіңе табынады.

Қызылжар, 2. 08. 90 жыл.

ӨЗІНДЕЙ ҚАЙТА ТУСА МАҒЖАН АҚЫН

Өзіндей қайта туса Мағжан ақын
Талантынды бер оған таң қалатын.
Өмірден өкінішпен өтпесін ол,
Азамат адам болсын бақ жанатын.
Өзіндей алты алашты шарласын да,
Өзіндей қыран-қанат самғасын да.
Өзіндей үнің күнмен үндес келіп,
Көпірдей болашақты жалғасын да.
Өзіндей құйылтсында періште өлсең,
Өзіндей толғасын ой өрістеген.
Өзіндей еңіреп туған ер болсын да,
Ар үшін жан қиса да беріспеген.
Өзіндей Жолдыөзегін сағынсын да,
Өзіндей шырағдан —нұр жағылсын да,
Туған жер топырағының бір шөкімін,
Өзіндей тұмар етіп тағынсын да.
Айрылған көкірегі қазақ десе,
Өзіндей кешсін талай азап неше.
Бақытсыз атанбасын тірлігінде,
Өзіндей рухың болған мазақ кешс.
Өзіндей келсе өмірге ғажап ақын,
Қанымен жүрек жырын жаза алатын.
Сен өткен дозақтарды ол көрмесін
Атанып дүлдүл ақын, қазақы ақын.

ЕСІЛГЕ ЖАНЫН ЖАЙЫП ҚЫЗЫЛЖАРДАН

Көктем бе еді, жаз ба еді есімде жоқ
Жамыраған гүл қырдың төсінде көп.
Қаңқылдаған қаздар мен пырылдаған.
Үйректер бауыр басқан Есілге кеп.

Ойдым-ойдым орманнан ақ қайыңды,
Қоңыр салқын сал самал ақтарылды.
Майда лепке жібектей жүзін тосып,
Ғафу сәтке таңданып, аңтарылды.

Аңтарылып қарады ол төңірекке,
Тамылжыған дүние, мөлдіреп те.
Жолдыөзекпен ақынның жүздесуі:
Аспаны асқақ, көкжиегі кеңірек пе?!

Аспан, аспан, не деген биік аспан,
Жасыл бел, жасыл дөңес киік асқан.
Ақ қайыңдар — тұлпарлар күміс тұяқ
Қырға қарай мойынды иіп басқан.

Ғаламат сурет қой көз алдымда,
Айналғаны кілемге көгалдың да.
Мағжан жырын суылдап жел оқиды,
Өшүруге жоқ күші дажалдың да.

Не деген құдірет жыр қанды ойнатқан,
Көкірек—көзі ояу жанды ойлантқан.
Дүбілтіп, дөңгелентіп Сары даланы,
Ақ таңның нұр—буына Күнді аунатқан.

Көкірегін ашып самал Нұр селіне,
Қуанды келгеніне ол жыр еліне.
Есілге жанын жайып Қызылжардан.
Мағжанның қосылып тұр өлеңіне.

ТАЛАНТТЫҒА ТАҒДЫР ӨШ

Мағжан десем ұлылық ойға оралып
Бір қуаныш барады Айға да алып.
Мақтаныш та жанымды марқайтады.
Енгендеймін керемет тойға барып.

Қосылып аруақты ақын санатына,
шаттығымның жармасам қанатына.
Күнге ұшып барамын жыр аңыратып
Бас иген ұлы Мағжан талантына.

Күн баласы еді ол, Күннен туған
Көк Есілдің толқыны тәнін жуған.
Жолдыөзегім сен де осал емессің-ау,
Пайғамбар ақын берген дара тұлға.

Мағжан десем азаттық күйі ойнап,
Көкірегімді, жанымды кетер бойлап.
Құлағымда қиқулап, «Абылайлап»
Шапқан ел, сәйгүліктер аста ойнап.

Азаттық туын көкте күлімдетіп,
Қызылжар, Көкшетауды дүбірлетіп,
Кене хан көз алдыма келе қалар
Дұшпанын айбатымен дірілдетіп.

Өр Баян, батыр Баян дастандағы,
Жау қуған жұлдызша ағып аспандағы
Өрттігін, мәрттігін де өткендердің
Жыр етіп отыр бүгін жас пен кәрі.

Мағжан десем сұлулық тамсандырып,
Үзіле де жаздайсың аңқан құрып.
Табындырған жырына меруерттей,
Қүдіретімен жансызға жан салдырып.

Сұлулықтан шабыт ап ұшқан самғап,
Сұлулықпен өмірін өткен жалғап.
Сұлулар да ақынды аялаған.
Сүйе білген жігітті таңдап, талғап.
Көкірегі мың түрлі сырға толған,
Қыздар-ау көрегендік қайдан қонған?
Сендер ме алғаш сезген бәлікті?
Сендер ме «ұлы ақын» деп тауып қойған?
Мағжан десем Бутырка шойын есік,
Тұрар ақын тағдырын қойған кесіп,
Көрдей түнек, атшулы абақтыдан.
Ызғырық пен өлімнің ісі есіп.
Бутырка, Соловкилер ерді езіп,
Одақтың жүрді үстінде өлім кезіп.
Ажалдан қаймықпады, қорықпады ақын.
Қашпады тұып-өскен жерден безіп.
Жер үстін жауыздықтың бұлты басқан,
Ар, иман, әділеттің құты қашқан.
«Ақынға адамзаттан дос болмады»,
Әлемге қазақ деген жұртты ашқан.
Мағжан десем кара аспан қак айрылып,
Бейуақта мылтық үні тарайды ұлып,
Қорғай алмай қалдық-ау Пайғамбарды.
Болашақтан күтіп еді арайлы үміт.
Күншілдерден, дарынсыз, кежерлерден.
Қорғамадық безбүйрек, безерлерден.
«Таланттыға—тағдыр өш», — деген сөз де.
Жай қалмаған екен ғой ежелгі елден.

Мағжанға кім өшігіп, кектенді скен,
Жаулығы оған деген кектен бөтен.
Көкірегі кара боран, жүрегі мұз,
Ақынның жаны қалай көктер ертен.
Жер басып қайран ақын қалай жүрген,
Кес-кестеп шығып иттер коймай үрген,
Айналып төбесінде қарға, құзғын,
Жапалақ ту сыртынан талай бүрген.
Қалайша болмаған ол шамшыл адам,
Төңірегі түгел хауіп, тор шырмаған.
Ақынның парша-парша жүрегінсн.
Алаштың арына қан тамшылаған.
Көзімде жатсам да елес, тұрсам елес,
Көңілімде ой ол туралы құрсам кенес.
Хан да емес, патша да емес Мағжан ақын,
Неге оны қоршап алған мың сан егес.
Жырласа ол қазаққа да бар деп елдік,
Бөрілі байрағыңда зар мен ерлік.
Масқара-ай, ақ, қараны айыра алмай,
Мағжанды дау деп келдік, жау деп келдік.
Жазықсыз оққа байлап есіл ұлды,
Заман-ай ашы айттың-ау кесіміңді.
Махаң жоқ! Кешірімес те ол зұлымдықты.
Мың мәрте сұрасаң да кешірімді.

ҰЛЫЛЫҒЫНА БАС ҰРЫП

Бостандық, бірлік, ерлікке.
Жетелеп халқын түнектен.
Ұрпақты баулып ерлікке
Ақтарып жырын жүректен
Дауылпаз ақын арқалы
Кең әлемді дүрлеткен
Бойындағы оты бар қанын
Қырға шашып гүл еткен.
Сары даланы сағынып
Гүл өреді көктемде
Жаңаарқаға ағылып.
Жүйткіген жұлдыз көктен де
Тойыңа келдім Жаңаарқа
Қызылжардан асығып.
Сәкенді берген Сарыарқа.
Ұлылығыңа бас ұрып.

ҚҮЛЕКЕ БАТЫРДЫҢ СОҢҒЫ СӨЗІ

Тағдыр деген осы ма, ажал деген?
Алмақшы ма жанымды азынатып?
Айдаһар да, немесе, дажал да емен,
Бай да емеспін, жоқ малым, қазынам түк.
Ел шетіне жау тисе өкімденіп,
Салауатты салушы ем ғазауатты.
Топалаң тиген қойлар секілденіп,
Жау даламда шашылып талай жатты.
Халқымның намысынан жаралған ем,
Дұшпанға тас — камал ем беріспеген.
Елімнің ар—жалауы саналған ем,
Биіктеп, төмендеуге еш келіспеген.
Тәңірдің пешенеме жазғаны осы,
Ғұмыр-ай қысқа екенсің бір-ақ тұтам.
Не болар сенің күйің азбан досым?
Қоямын өзіме-өзім сұрақты сан.
Жаулардың жарқылдамай төбесінде.
Қалама алдаспаным қынабында?
Қалады-ау кегім садақ жебесінде,
Жөн таппай адасқандай құба-құмда.
Батыр дейтін, қалың ел құрметтейтін.
Құлекең де қайта бір қанаттанса.
Сан соғысқа қатысам — дүрмек кей түн,
Көз шырымын алмаймын таң атқанша,
«Абылайлап» шабамын жауға ұмтылып.
Баяғыша сілтеймін қылышымды.
Жауыздықпен келгендер жайратылып,
Ерлікпен қандырамын құрышымды.
Азуын айға ақситқан дұшпандардың
Үрей—құтын қашырам, алып есін.
Найзамен шаншылып жер құшқандардың.
«Ә» дегізбей қазақтың алып өшін.

Жантелі, Жәпек қайда Тілекемен?
«Ақ жолдап» киқулайтын аттандайтын.
Олармен жеке дара жүр екенмін,
Жауды қуып, жұлдыздай аққандай тым.
Нарқасқа батырлар — ай ел мақтаған.
Жұп жазып көрмен едім шайқастарда.
Күн қақтаған жүздерді жел қақтаған.
Көре алмадым бүгінгі айқастарда.
Қайдасыңдар достарым қанды көйлек?
Келмедің де жаныма шақырсам да.
Көп тобырмен айқасып қалдым терлеп,
Жалғыз екем, жеңдім-ау ақыр сонда.
Жаным талай қиналды, қансырадым,
Жанды түйдім ел үшін шүберекке.
Халкым үшін құдайдан хал сұрадым.
Бақ сұрадым бармақтай: жігер көпке.
Ұл тіледім қазақтың қатынынан,
Бұрық бермес жауына алысқанда.
Қыз тіледім қас сұлу, батылынан,
Жігіттен де кем түспес сайысқанда.
Ұл сұрадым найзагер болат білек,
Шайқалтпайтын қазақтың шаңырағын.
Оқ сызса да кеудесін, жарып, түлеп,
Жауға тиіп диюдай аныраған.
Бірлік керек еді ғой, керек еді,
Бар қазаққа — үлкенге, кішіге де.
Ол бар жерде тірлік те бөлек еді.
Жылылық құйылып бар кісіге де.
Бірліктің туын ұстап масаттандық,
Жау қыснағын тойтардық, шегінбедік.
Жоңғарға жойқын қолмен жасақтандық
Біз де арқалы батыр ек, тегін бе едік?!

О баста біз адам боп жаралғанда,
Күн күліп, шапак шашқан екен маңға.
Сарыарқа, Атырауға таралған да
Туған жер тұнып тұрған екен малға
Малға бай, жерге кенен қазағыма.
Кім көзін алартпасын, қызықпасын,
Түс-тұстан шапқан жаудың азабына.
Қалайша көніп, тыныш ұйтқасын.
Атқа қонған бабалар аңдағайлап.
Жұм болғанға жауы да қайран қалып.
Қанды тырнақ жоңғарлар—қайда қалмақ?
Қашты казак колынан ойран болып.
Біз де алғанбыз атаның алдаспанын,
Біз ұстадық ұлт туын колымзға.
Содан болар шығандап алға асқаным,
Содан болар гүл шықты жолымызға!
Содан бері жеңіліс көргеміз жоқ.
Бақытымыз домалап өрге қарай.
Намысты, жерді жауға бергеміз жоқ.
Қуаныш күндей шашып елге арай.
Батамды берем батыр, қымбат халқым,
Ұлттығың, бірлігіңнен айрылмасын.
Бар еді-ау достық деген сымбат салтын.
Қанатың кең жайылған қайырлмасын.
Намысың қайнап тұрсын жүрегінде.
Дұшпанға бәре көрме әсте қолдан.
Шырмала көрме аңқаулық түнегінде.
Мәз болың аз дәулетке басқа қонған.
Сөйлеуші едім ұлы топта селдетіп,
Ұйытушы ем елді өзіме шөлдетіп.
Сол күндерім көңілімді тербетіп, тебірентіп
Міне, барады енді етіп.

ТЫҢГЕРДІҢ ТОЛҒАУЫ

Түтеп тұр боран, түтеп тұр көзді ашқызбай,
Түтеп тұр боран, ілгері адым басқызбай.
Түтеп тұр боран тұншықтырып, қақалтып,
Ықынасың — жан жағың аран, тас құздай,
Ықынасың, шошисың түнек-дүлейден.
Бүгінге дейін бейхабар жүрсең үрейден.
Даланың заңы — қатал заң, ешкім аямас.
Хауіптен сақта! Сапарға шыкса тілейді ел.
Шаруаның түн-күн ойлайтыны қыс қамы,
Боран мен қасқыр мал баққан елдің дұшпаны.
Мүлт кетсең болды, жаңылып есеп — шотыңнан
Жүген-ақ ұстап, түлігің түгел ұшқаны.
Аязы шымшып, бораны беттен қаққанда,
Адасып қырда, омбылап қарға батқанда,
Сылқитып тұрып сыбайсың құлан даланы,
Ішінде бәрі—аязы, қары, ақпанда,
Естігем бұрын айтқанын қазақ жолдастың,
Онымен талай — от жалынды жол астым.
Жеңіс күнін көруді арман еткенбіз,
Туған жерге жетер сәтті болжастық.
Арманға жеттік, жеңіспен елге оралдық.
Қуаныш-шаттық, бақыт нұрына орандық.
Сәулесі күннің ойнады қайта жүздерде.
Өрт шалған дүние — өмірден қайта жаралдық.
Аттандық тыңға, бетке алып қазақ даласын,
Боранға сүңгіп, ДТ-лар үзіп қарасын.
Мотор мен дауыл үнінен құлақ тесіліп.
Тыныштық барын ұмытып қалып барасың.
Будкада жанған темір пештегі от лыпылдап,
Тершітті жұртты отырған мұнда лықылдап,
Мотордың үні, боранның дауысы қосылып,

Даңғаза — шулап, даурыға күліп сықылдап.
Қорқытады бізді «үсіндер», — деп боранда.
Қайтындар кейін, не бар?—деді —сор онда!
— Далада не бар? Бейнеттен басқа түк те жоқ.
Төңірек түтсек, төңірек — көрдей,
Нүкте жоқ.

Мұң тұман тұмшап алғандар енжар, тұнжырап,
Жігіт емес, әлдекім ендер сылбырақ.

Асқақ ән шырқа,

Гармоншы жігіт қайдасын?

Ойна гармонь, төгілсін әуен сыңғырап.

Басында папах, үстінде ақ тон, келте етек,

Парторг дескен, айтқаны дұрыс келсе тек.

Болашақ совхоз директоры да отыр ортада.

Қартадан елге әлденелерді көрсетіп.

Қозғалысқа енді, отырған жастар ұйықтап.

Шырқады гармонь орыстың әні қалықтап.

Па, шіркін, жастық! Тосқауыл ма екен бораның

Әуенмен қырда биледі жастар шарықтап.

* * *

Сары даланың қойнында

Талай ғасыр бөгіп қалған.

Алтын дәндер көктей алмай

Ақ сәулелер сөніпті алдан.

Аяз құшып дала жатқан.

Құйын қуып қаңбақтарын.

Көктем — жазда сағымдармен.

Кеудесінен өріпті арман.

Күтті ме әлде, күтпеді ме,

Жас жігерді жалын атқан?

Алып дала тебіренді-ау бір.

Жарты әлемді алып жатқан.
Тебіренді қуаныштан,
Дүрілдетіп аспан астын.
Түндерде де ағылды лек.
Тұс-тұс жақтап жалын жаққан.
Арманшыл жастар, қиялшыл жастар лепірген,
Жаңа жер ашып, игеруге де бекінген.
Бел буып бекем қайсарлықты елге танытып.
Аязға жүзін қарытса да емес өкінген.
Өкінбейді олар, тайсалмайды олар кұйыннан.
Бораннан долы, бұркылдақ қардан кұйылған.
Жоқ түгел мейлі даланы жапсын ақ түтек.
Ықпайды жастар әр қиырдан жиылған.
Ықпайды олар ақ бораннан өткендер.
Шегініс білмес, түтекке қарсы етпендер.
Мүз құрсаңған даланың дәнін табатын
Елді нанға қарық қылар өктемдер.
Ғасырлар сырын бауырына басқан жасырып,
Жұмбағы қанша көрінбеген әлі ашылып.
Не сақтап жатыр ақ дала бүгін біз үшін.
Кұпия бәрі. Шығармайды сыртқа шашылып.
Айхай дала, қазақтың байтақ даласы.
Даласы ма екеп? Өмірі, тірлік, панасы.
Күдірет десе, құрметтесе несі айып?
Даласы оның аяулы ардақты анасы.
Содан да бұл ел көп салмаған қаланды.
Тұрғызбаған қорғанып жаудаң қамалды.
Сәулемен ойнап, сәйгүлік мінген қазақтар.
Қамқоршы да, қорғаушы дер даланды.
Қараңғаны да, қарманғаны да даласы.
Ұзақ жол жүрсе — кеңесші, абыз, даласы.
Домбыра болып безілдеп бірде күмбірлеп.

Даласы жазған көңілдің кірбің жарасын.
Даласы қобыз ойнайды жанды қоздырып.
Толқытып жүрек, томсартып, әнді тоздырып.
Ызындап кейде дәл осы боран секілді
Бірде үрейді, бірде үмітті оздырып.
Даласы—арман қылаңдап кеткен жосылып.
Құланымен, киігіменен қосылып.
Жел мая мінген Асанқайғысы — қазағы.
«Жерұйық» іздеп көрмеген бір сәт тосылып.
Аңыратып ақын, айқайлап салған ән-жырдан.
Айрылып аспан, даласын естен тандырған,
Тентектігін де еркелігін де ұлының
Кешірген ана, ұсынып үзім тандыр нан,
Тандыр нан, айхай, таба нан күндей дөңгелек.
Қонақжай елдің дастарханымда дөңгелеп.
Шашылып жатқан бауырсақтар мен тоқаштар.
Даланың сыйы қарық та болып көрген ек.
Ал осы дала армандай болған княлдай.
Кеңістік шексіз Магиллан асқан қияндай.
Сезіндік алғаш жүрерде тыңға Мәскеуден.
Туған жерді, кіші Отанды қия алмай.
Оранған аппақ ұлпаға ауыл — аққала.
Қораның үстін сырғанақ еткен топ бала.
Қнырсыз дала төсінде аунап, асыр сап,
Еркелер бұлар еркіндік құшқан мақтана.
Күн менен қырға еркелеп өскен тайрандап.
Аққайың пейіл, қазақы көңіл жайрандап,
Құшақтасып кетті, жұптасып кетті әп сәтте-ақ.
Қияннан жеткен тыңгерлерменен сайрандап,
Кісіге жақын, бауырмал қандай бұл қазақ,
Сәлем!—деп барсаң ашылып кетер бір ғажап,
Тосады барын алдыңа сенің туыстай.

Кездескенің де осы болса да тугалы.
Бауырмал қазақ адамға аса сенгіш-ақ.
Жатырқай да білмейді әсте елге ұқсап.
Мақсатымыз бір арнадан шыққандай.
Тілек те бір — айқарылды кең құшақ.
Күйзелген ел, қажыған ел соғыстан
Бар мүдделер қасиетті нан деп тоғысқан.
Қазақ тыңы «байлық», достық мекені.
Болғаны шын, аталғаны да Бағыстан,
Достығы жоқ, наны да жоқ тың жердің.
Деп біреулер бұл күнде оны тұл көрді.
Қателеспе дер едім мен оларға,
Намысына тие көрме тыңгердің!
Соғыстан кейін нанға тойды ел тың жерден.
Еңбегімен, ерлігімен тыңгердің,
Тыңгер—тұлға әсте нарқын жоймайтын.
Қырандайын биігінде тұр елдің.

АЙҚАС

Төңірек түгел ақ түтек,
төңірек түгел айқай-шу.

Айнала оппа ақ күртік
боран мен дүлей шайқасу.

Ышқынып дауыл неше күн,
ысқырып тұрды ақ орман,

Айнала түнек қараңғы,
сәуле жоқ титтей ағарған.

Таусылып отын үйдегі,
далаға ешкім шыға алмай,

Пішенге жету мұң болды,
қиналып жұрт түк ұға алмай.

Бұл не деген сұрапыл,
тесілген бе қара аспан,

Мұндай қысты кім көрген,
кедейге ме ол жарасқан?

Тыста ұлыса ақ боран,
ауылды бөрі жүр торып,

Қыңсылап бауыр жаза алмай
көрмеген көп күн бір тойып,

Дауылды күндер нәр татпай.
көк арлан әбден ашыққан,

Қораның үлкен қақпасы.
ашылуын күтіп асыққан.

Неше күн соққан бұл дауыл.
осы үйдің де алған бар құтын,

Сақталған отын жағылып,
кеспекте су жоқ бір жұтым,

Үйілген ағаш сыртта қап,
жету де оған мұң боп тұр.

Иесі үйдің жылқыда,
ал боран тыста жырлап жүр.

Ол кездегі ауырлық,
Асылдың түсіп мойынына,

Білдірмей жардың жоқтығын,
ұлын ап қанат—қойынына.
Ай жүзді балта қолына ап,
далаға шықты қорадан.
Жынданған боран толастап,
келгендей еді манадан.
Соғып тұр әлі азынап,
байқатып мінез күйінген.
Шарбақты бойлай Асыл да,
ағашты тапты-ау үйілген,
Жұлқылап шәлі, шаштан ап,
долы жел қойын кеулейді,
Жағадан сүйреп тастамақ,
қолынан бірақ келмейді.
Япыр-ау, бұл не ыр еткен,
екпіні қалай күшті еді?
Шалқалап шарбақ сүйенді,
шайқалып құлап түспеді.
Қараңдап өтті қасынан,
біле алмай қалды не екенін,
Адам ба, әлде хайуан ба,
таба алмай жүрген мекенің?
Қараңдап келіп Асылға,
әлгі бәле қатылды,
Сақ ете қалып сол иық,
Шошытты шын-ақ «батырды»
Қалтырап кетті тұла бой,
дір ете қалып жүрегі,
Үрейден басқа ойда жоқ,
суырып барад білегі.
Қисайған бойы шарбаққа,
балталы қолын сермеді,
Асылып тұрған иыққа,
қасқыр деп тіпті сенбеді.

Жібермек еді айқайлап,
дыбыссыз қалған секілді,
Бөріні көріп қалтырап,
бой жиып сәтте-ақ бескінді.
Ыршыды көкке секіріп,
оралып түсті, бұралып.
Опыр да-топыр, күртікте
қимылсыз жатты ол шұбалып.
Саябыр тартып ақ боран,
басыла түсті дауыл да,
Тұмшалап оппа қар көмеген,
білдірді тірлік ауыл да.
Айтылып жатыр аңыздар
жүректі әйел туралы.
Жүректі әйел туралы
Ормандар—дағы шулады.
Қаңсырап жатты көк бөрі,
Таң қалып тұрды заңғар шың,
Әйелді қалай кемітіп,
әйелді қалай қорларсың?...

Адамның кейбір
кездері

ТӘҢІРІМБІСІҢ,

Сен кеткенде құлазып қалды жаным,
Баяу ағып бұйығы бойда қаным.

Күзгі түн де ұзарып, таң алыстап,
Болмасын деп тұрғандай ойлағаным.

Жалғыздықтың әп-сәтте-ақ азабы өтіп,
Жымыңдайды жұлдыздар мазақ етіп.

Тынып қалған далада даңғазасыз.

Қалғандаймын қаңғырып, мазам кетіп.

Япырау, мен осынша ғашық па едім?

Тәкаббар ем, алдында жасық па едім?

Өзге түгіл, өзіме өткел бермес

Жүрегімді, жаным-ау, ашып па едім?

Ашып па едім, есігін алтындаған,

Босағасын аттап ең, жалтылдаған?

Тәңірімбісің табынған, шарт жүгініп,

Қос қолымды көтеріп қалтылдаған?!

Жалыны қызыл-жасыл серпіле атқап,
Егер сен тамұқ болсаң терең жатқан,—
Мен саған барар едім, мойныма артып.
Күнәні әлемдегі небір батпан.

Хош иіс құрма дәмді тамсандырған,
Мөп-мөлдір шарап болсаң ән салдырған—
Көзімді жұмып тұрып тартар едім,
Еш ойсыз өмір кешем мен — балдырған.

Нұр құйған жерге алтын табағынан,
Күн болсаң шуақ ескен қабағынан.
Мен сенің алауыңа күйер едім,
Дәндердей маржан тізген сабағына.

Бақшада хор қыздары сауық құрған,
Сен жұмақ болсаң жұртты зауықтырған,—
Мен саған барар едім бөгеліссіз,
Көңілге ерік беріп ауып тұрған...

Түтінсіз лапылдаған, қабындаған,
Сен маздақ болсаң егер жалындаған, —
Мен саған барар едім көбелсек боп,
Көзсіз боп...

Көзіне еш зат шалынбаған!

СЕН КҮЛШІ, ЖАНЫМ

Сен күлші, жаным,

Күле бер,

Күлкіңнен коңырау

Үні ессін.

Жүрекке көктем

Гүлі өссін.

Көңілдің бұлтты

Түні өшсін.

Сен күлші, жаным,

Күле бер,

Күлкіңнен сәуле.

Шашылсын.

Сезімдер кілті,

Ашылсын.

Даң көкірек басылсын.

Сүй, жаным, сүйсең — күйдіріп,
Отымен жүрек, қаныңның.
Сезімдерді де идіріп,
Ләбімен жалын жаныңның.
Көңілімде лаулап жанды үміт.
Сүйші, есімнен тандырып.
Ернімде менің мәңгілік.
Ерніңнің табын қалдырып!!!

ТУҒАН КҮНІҢМЕН

Жүрегімнің үзіп қос тал гүлін мен.

Ұсынамын, саған, қалпы жүгінген.

Сен туған күн маған бақыт сыйлаған,

Құттықтаймын, жаным, туған күніңмен.

Жүз жаса деп жаттанды сөз айтпаймын,

Көкірегің нұрға толсын, жаппай мұң.

Қанатымен аяласын өмір — Құс.

Мен жолыңа қалампыр боп қаптаймын.

ТІЛЕК

Тобылғыға жоңышқадай оралған,
Аймалашы мені құшып, о, арман.
Қашқақтама менен жаның шошынып.
Сүй, мен үшін адамдай боп жаралған.

Қанатымен жер сыза ұшқан қырандай,
Ой-сырынды ақтарар ма ем құрандай.
Ойларыңа өз ойымды жалғаймын.
Ғашық болшы, менсіз тірлік құра алмай.

Жер мен көкті күндей сәтте айналған.
Мен де айналсам жан-дүниенді ойлаған.
Қос аққудай еркін жүзген айдында,
Жұп жазбауға — тағдырымыз байлаған.

ТҮТҚЫНДАЙДЫ СЕНІ ӘЙЕЛ

Күңіренсе де ой қысып,
Тебіренсе де бойы ысып,
Шаттанса да бағы ұшып,
Жымия күліп, көз қысып,
Тұтқындайды сені әйел.
Шешенсініп, шешіліп,
Ән шырқаса көсіліп
Бір нокатқа тесіліп.
Сөйлемей қойса есіліп,
Тұтқындайды сені әйел.
Қызғанса да дауылдап,
Жын қуғандай дабылдап,
Қалжыңыңды қабылдап,
Күлкі айдаса табындап,
Тұтқындайды сені әйел.

АҚТОҚАШ ҚЫЗ

Ақтоқаш демей ақ сәуле дер ем мен сені,
Шапағатыңмен көтере берші өңсені.
Ақ жүзіндегі мейрімге ұйып, ләззат аң,
Қас сұлу дейтін шығар-ау көрген ел сені.

Қылықты күлкің құмарлық отын лаулатып
Бойдағы сезім толқынын тоқсан аунатып.
Төңірек түгел көрікті болып кетті ғой.
Өмірге деген інкәрлігімді қаулатып.

Сезімге сері алғашқы сәтте сенбедім,
Зиялым ба едің, қиялым ба едің сен менің
Мұратым деп те, ұятым деп те өтемін,
Құлап жатса да төбеме тасқын—сел менің.

Жаспын деп өзімді айта алман,
Дауылдап өтті уақытым!
Ұлыма қарай қайтарғам
Бозбала шықтың бақытын.
Арулар кейде қарайды-ау,
Көзімен арбай,
Тесіліп...
Қаңыраған кеуде — сарайда.
Ойнақтар бір тай шешіліп...
Ұнайды осы сәт маған, —
Тамырда қозған дүрбелең!
Лап етуге де шақ қалам,
Жанымда бір от жүр білем...

БОЗБАЛА ШАҚ

Ақжардың» сылдыр үнді бұлағы ма,
Келді ме сенің даусың құлағыма?!
Түсімде тіл қаттың-ау... түсінбедім,
«Оранып еркеле, — деп, — шуағыма».

Бал дәурен бақыттылау ол кез де есте,
Әне, анау өзің тұрған үй емес пе?!
Іргеде алабота, ошағандар,
Боз тұман түсетұғын ала кеште...

Тұңғиық көкте шығып селкеу жұлдыз,
Дейтіндей сендерді біз көріп тұрмыз.
Мақпал түн құшағында қол ұстасып,
Дейтін ең бақытты мына бізбіз.

«Ақжардың» сылдыр үнді бұлағы ма,
Сенің дауысың келді ме құлағыма?!
Бозбала шақ, түсімде-ақ көріп сені
Өксіп-өксіп келіп тұр жылағым ла!

СҰЛУЛЫҚ

Сұлулық — ержігіттің өнерінде,
Сұлулық — ақ бұлақтың кемерінде.
Сұлулық — алақанын күнге жайған.
Сыбдырлы аппақ қайың—көк өрімде.
Сұлулық — бикештердің ерінінде.
Сұлулық — аналардың мейірінде,
Сұлулық жазғы гүлдің шырайында.
Сұлулық бұлтсыз күннің райында.
Сұлулық — бар әлемді нұрға малған.
Алқызыл атар тацның арайында,
Сұлулық — адамдардың жүрегінде.
Сұлулық — ақсақалдың тілегінде.
Сұлулық — нәрестенің күлкісінде.
Сұлулық — қырдың қызыл түлкісінде.
Сұлулық — даналықтың асқарында.
Сұлулық — елдің ерке жастарында.
Сұлулық — мәуе төгіп маужыраған.
Өлкемнің мөлдір тұнық аспанында.

КӨҢІЛ

Шіркін көңіл, кең жазира даласың,
Бірде семген дәндей болып қаласың.
Бірде албырт жас баладай жайрандап,
Отты уыстап, желді ерттеп шабасың.

Төрт құбылаң бір сәтте сай — толасың.
Шарлап бүкіл жер-жаһанды шоласың...
Теңіз бетін долы дауыл қаптаса
Бүлк етпейтін тереңіндеі боласың.

Сен бұзбайтын қамал қалмайд жер—көкте,
Дүние түгел сыйып кетед келбетке.
Шіркін көңіл, кең жазира даласың.
Құндақталған жүрек атты жөргекте.

Ән айтсақ кеуіп кетер алқымымыз,
Көкке өрлеген шын әннің жалқынымыз.
Дала тұрып кетердей елендейді,
Елтітпеген кімдерді саңқылымыз?
Арқаның серісіміз аңқылдаған,
Көмекейде күміс ән сарқылмаған.
Кеудемізде Үкілі Ыбырайдың
«Гәккуі» қайтқан қаздай қаңқылдаған.

Арманға асқар,
Жайнаған үркер — үмітке.
Қол созып, шырқау.
Самғамаған жігіт пе!?
Жастықтың отын лаулатып.
Жарқ ет шырқау биікте!
Оқа емес соңсоң,
Кетсең де, тіпті, күйіп те!

ДҮНИЕ ТЫНЫСЫН ТЫҢДАЙМЫН

Әлемнің тынысын жүрекпен тындаймын,
Тіршілік дабылын қағамын дамылсыз.
Қиындық—қайраққа қажырды шыңдаймын,
Дірілсіз айдынды сүймеймін, ағынсыз.
Зымыра уақыт, жөнкіліп қандарым,
Толассыз толқынмен алысып жүзейін,
Кешейін өмірдің қым-қуыт жолдарын,
Тағдырдың тосқауыл — торларын үзейін.
Әйтеуір жаным болмасын тыныштық,
Минутқа алдыма қол сипай қалмасын.
О өмір, саянда мен жатып тыныс қып,
Күш түсіп, қарыма, сырқырап, талмасын.

АЛА БЕРГІҢ КЕЛЕДІ...

- Бөлісіп қарттар талай қасыретті,
Қуанышты дәл солай нәсіп етті.
Қайтармаған маңдайға өмір — тарих,
Шежіресін иректен жазып өтті.

Өткенді көп айтады қарттар бүгін,
Ақтарып азды-көпті жиган жүгін.
Сірескен кеудесінде саф алтынның
Ала бергің келеді қоймай бірін.

* * *

ҰҚСАСТЫҚ

— Әй, көкесі, менің ботам.
бидай өңді болады-ау.
— Бақыттымын!
Ұлым маған тартса, тіпті, жарады.
Лепірді әкем!
Шешем мені қос қолына қондырып,
Құмар көзбен, мейіріммен қарады.
Сол қарасын өз шешемнің.
Ұмытпайтын болыппын.
Сол сөзімен өмірде мен.
талай-талай жолықтым.
Сарыарқама табанымды.
тіреп тұрып көтердім,
Қос қолыммен бидайды,
Қызықсың деп жарық күн.
Аспаныма иығымды сүйеп қойып.
Шарықтатам дәнді осы —
Бар тіршілік гимні де.
Әсем сазды ән басы.
Жаным толқып,
жүрегім де тебіренеді,
Даламның
Бидайына ұқсас емес пе екенмін-ау.
мен осы?!

МЕН ДАЛАНЫҢ ҰЛЫМЫН

Қиырына жетем деп,
Қыран қанат талдырған,
Қия өрінен өтем деп.
Құлан табан алдырған,
Мен даланың ұлымын!

Көк аспанға ғарышқа
Арманыңды ұшырған,
Тұлпары әзір жарысқа.
Жер танабын қусырған,
Мен даланың ұлымын!

Күнге биік созылған.
Орманы нақ қолдардай,
Тарихы бар жазылған.
Бұраңы мол жолдардай,
Мен даланың ұлымын!

Ақыны жыр шалқытқан.
Сырлы самал ескенде,
Ақ маржанды толқытқан.
Дихандары төскейде,
Мен даланың ұлымын!

Ақ көңілмен келгенді.
Елі сыйлар бас тартып,
Дық сақтасаң ксуденді.
Жарып өтер қасқайтып,
Мен даланың ұлымын!

ЖУРНАЛИСТ

Жұмыр жердің бетінде,
Орын жоқ ол баспаған.
Боран мен жел өтінде,
Өр де жоқ ол аспаған.

Ақылы да сырласы,
Бар адамның жан досы.
Дәуірдің де құрдасы,
Уақыттың жолдасы.

БАУЫРЫМ ҚИЗАТҚА

Бір құрсақтан екеу ғана екенбіз,
Екі шынар, екі жұлдыз сәулелі.
Қос шаңырақ, екі думан, мекенбіз,
Бұл тірлікке айтамыз көп тәубені.

Жалғызыңмын, елжірейсің, сағынып,
Қызылжардан хабар күтіп жүресің.
Сен қаланың әдетіне бағынып,
Ұмыттың ғой ауылды деп күлесің.

О, бауырым, ұмытады кім таңын,
Таң нұрына ұмытылумен жүремін.
Туған ауылым, туған бауырым — інкәрім,
Өздеріңсің бар арманым — тілегім!

ЖАРҚЫРАП ТҰРСЫН АСПАНЫҢ

Бір басым болса—дағы бақытсыз-ақ.
Ешкімге бармас едім бақыт сұрап.
Көкте күн, жерде жусан таныр мені,
Мандайда жылтыраған жақұтсыз-ақ.

Мен еліммен таптым жыр, дастанымды,
Керек десе аяман жас жанымды,
Жарқыратып тұрсыншы бақ шолпаны,
О, адамдар, көгілдір аспаныңды!

ҰМТЫЛАМЫН

Бақыттымын,
Қайғысызбын мен, достым,
Күміс кірпік күні күлген
Жер өстім,
Көкжиекке шынтақ артып,
Шалқайып,
Ақ аспанға аңырата.
Ән қостым.
Дүниені мен салған ән.
Таң қылып,
Тау менен тас, дала жатыр.
Жаңғырып.
Шолпыларын сыңғырлатып.
Қайыңдар.
Шыр көбелск би билейді,
Сән құрып.
Сарыарқаға шат күлкілер
Төгіліп,
Маңғаз таң боп, келе жатыр.
Сөгіліп.
Ұмтыламын, ойхой, мына биікке.
Ақ сұңқардай ақ бұлттарға.
Көміліп.
Ұмтыламын ақ маржандай жез мұртты,
Көкке қолын созған әсем.
Егіндей,
Ұмтыламын алып аспан күмбесін.
Биіктеткен Сарыарқаның өзіндей,

ЕРКЕЖАНЫМ

Қара бұлтпын!

Көк аспанды қак тіліп,

Найзағайға қоям шақпақ шақтырып,

Ерке жаным, меруерт тамшы бол да сен,

Айналамды өтші мөлдір пәк қылып.

Көк теңізбін!

Тұңғыықтан қайнаған,

Көкірегіңнен көкжал толқын айдаған.

Ерке жаным, желкен бол да сен апар,

Армандарға алысқа ешкім бармаған.

Асқар шыңмын!

Көкпен сонау тірескен.

Өзім ғана тілдесетін күнеспен.

Ерке жаным, шынар болшы, жартасқа.

Тамыр жайып, өмір үшін күрескен.

Кең даламын!

Жатқан байтақ көсіліп,

Баянды ғой осы байлық, осы құт,

Ерке жаным, егін бол да толқи бер,

Туған елдің мерей бағын өсіріп.

КЕЗДЕСІП ЖҮРМІН БӘРІҢМЕН

Кездесіп жүрмін бәріңмен, достар,
Алдымнан шығар кәрі бар, жас бар.
Ойлар да көп ортаға салар,
Жаңалық қанша көп болып қоштар.
Ортаңда жүрмін көп сырға қанып,
Бәріңді біліп, бәріңді танып.
Қуаныштарың қуантып мені.
Төбем де көкке шақ тимей қалып.
Ән айтсаңдар қосылам шырқап.
Шанақтан күйді тасыта бұрқап.
Космонавтармен ғарышқа ұшам,
Астымда зырлап жап-жазық қыр ғап.
Жылы жүз көрсем саркылмай тасып,
Көңілім өсіп, жарқылдай басып.
Әрқайсыңды құшақтап сүйем,
Қақпасын жанның аңқылдай ашып.
Жүрегімді алып, кеудемді жарып,
Сендерге берсем жылылық, жарық.
Ол тіпті, күн боп тұрмай-ақ қойсын,
Пайдасы тиісі жұртыма жанып.

ҚЫСҚЫ ОРМАН

Қыстыгүні Орманы туған жерімнің,
Маужырап қапты,
Тыныштықты аңсап небір күн,
Құйылған көктен ақ күмістерді тағынып,
Сиқырлап жанды, есігін қағып сезімнің.
Иә, сендер тыныштық сәтін баққанда,
Көбелек—қарлар төбеңде қанат қаққанда,
Мен келіп едім, мен еніп едім қойыныңа,
Ақ шаман күн де жарқыратып жаққанда.
Сендерге тұрса сұлулық сыйлап жер, аспан
Өздеріңсіндер ақ әлеміме жарасқан.
Қосыңдар әнге туған жер данқын көтеріп,
Ақындар сынды басатын жырға тынбастан.

ЖҮЛДЫЗДАР

Биіктегі ақ жұлдыздар — армандар,
Жарқырандар, күңгірттеніп қалмаңдар.
Кеми қалса бойындағы ақ сәуле.
Менің отты жанарымды жалғаңдар.

Бұла жерден көз қиығын алмаңдар,
Қызықтаңдар, құмартудан талмаңдар.
Тіршілік бар, мұнда жайсаң өмір бар,
Мәңгілік бар, тек өздерің солмаңдар.

Өрелі ойдан өршіп жатқан өнер көп,
Бірыс дариям, сапырылған кемерлеп.
Мамырлы қыс, көгалалы көктем, гүл —
Қызыл жалқын — ойламаңдар сенер деп.

Жылылық бар мұз жүректі балқытқан.
Жылылық бар, ақ тілекті шалқытқан.
Үміт атты, балдан тәтті сезім бар,
Адамдарды нұрлы таңға ұмытқан.

Биіктегі ақ жұлдыздар — армандар,
Жымыңдаудан, күлімдеуден талмаңдар.
Шақырсаңдар жетермін-ау, бір күні.
Тек өздерің тас төбемнен аумаңдар!

Тұлпар болып, сұңқар болып самғайтын.
Ұшқырлығы өздеріңнен аумайтын.
Жүректер бар, жігіттер бар қанатты.
Сұлулар бар жүректерді жаулайтын.

Биіктегі ақ жұлдыздар — армандар,
Жарқырандар, күңгірттеніп қалмаңдар.
Кеми қалса бойындағы ақ сәуле,
Менің отты жанарымды жалғаңдар.

Қызығына құлпырып жыр — өмірдің.
Жетегіне еремін гүл көңілдің.
Құлдырап бір шапсам ба құлынындай,
Құлынындай ерке өскен бұл өңірдің
Зеңгір аспан, биіктік—ұранындай,
Самғасам ба даланың қыранындай.
Орман сырын жаныммен тындасам ба,
Сібірдің еркін өскен бұланындай.
Көкке өрлеген екпіндеп жыр қашан да.
Шырқасам ба, Біржан боп, шырқасам ба?
Сілкіп-сілкіп алатын аппақ тонын.
Ақпанындай Арқаның бұрқасам ба?
Аяз болып не керек, шатынамай.
Жолдыөзектің қыстағы салтына орай.
Жылылықты сезе ме адам деген?
Адам деген әуелі қалтырамай.

ЖАҚҰТ

Егер кімнің маңдайында жанып тұрса жақұттар,
Төбесіне мықтап қонып, ұялаған бақыт бар.

Жігер оты жанып шалқып, жанарлардан шашылып,
Аппақ нұрға гүл көміліп, қалар бүрлер ашылып.

Түн түнегі сыпырылып, таң құшағын жаяды,
Төңіректе бұлақ ойнап, зәмзәмға жер тояды.

Сол адамның жанарына құштар алып ақ аспан,
Қыз қылықты жұлдыздары, аппақ айы — алдаспан.

Алтын дәннен алтын алқа тағынған қыр зырылдап,
Табанының астында оның көрмейді скен тынымдап.

Бұлбұлдар да иығына қонып алып төгілтіп,
Ән шырқайды, дүниені тәтті әуенге көмілтіп.

Жүрегі от, жаны да от, қаны да оттан өрілген,
Бұл адамға тау тосқауыл бола алмайды керілген.

Бірге өткізең өміріңнің құйтақандай шақтарын,
Жайлая алдым дер едің сен, өмірдің гүл—бақтарын.

Аққу болып кетем бе деп таңданар ең, ойлар ең,
Тылсым дүние тереңіне шым-шым еніп бойлар ең.

От құшақтап, жалын өрген, таныған өз бақытын.
Көздерден тек көрем жанған өмірдің шын жақұтын.

**БАБАЛАРДЫҢ АЙТУЫНША
НАҒЫЗ ДОС:**

Құпиянды ашпайды,
Сырынды әсте шашпайды.
Бәле түссе басыңа —
Арашадан қашпайды.
Дұшпаныңа сатпайды,
Жауыздықтан сақтайды,
Дәреженді дәріптеп,
Ел-жұртыңа мақтайды.

Наурыз. 1993 ж.

ТУУ... АПА-АУ..!

Қайғыдан, қуаныштан жарылмаймын,
От болып жарқыраймын, жалындаймын.
Әлемге шуақ құяр өзім болып.

Кей-кейде кереметтей қабындаймын.

— О, тәңірім, сезімге осы не қыласың?

— Лепіртпей, қызындырмай су құярысың,

Ж.о.о.қ онда қиялымның ақ қанатын.

Қақтырмай, топшысынан сындырарсың.

Бықсырмын, лапылдамай, жалын құшпай,

Көңіл де шарықтамай, алып ұшынай,

Шарқ ұрып, шындар асып бпiктерге.

Самғамай ақиық бiр алып құстай.

Өмірге онда тура қарамасын —

Ісі ғой басы айналған шала мәстiн.

Өзімді өзгелердің арасынан.

Масқара-ау мәңгіде де таба алмаспын.

Түү, онда, апа-ау, мені тауып баста.

Не керек, шалқып және асып-таспа.

Тимесін қасиетті жерге денем,

Бағымды шауып таста!

Ойлағам жезді алтын деп жарқылдаған,
Аңқылдаған басым-ай, аңқылдаған.
Сынаптайын жылт ете қалған жанда
Қасиет бар деппін-ау сарқылмаған.

Болмаған ба менде ешбір түйсік, талғам?
Қас пен досты айырмай қалай қалғам?
Қу тірліктің бәрі әлде алдамшы ма?
Дүние жалған осы ма, дүние жалған?

КЕЛЕР КҮН

Табиғаттың ынтығы — дала таңын.
Қарсы алуды әманда жаратамын.
Қайырлы таң болғай деп қайран шешем.
Отыр жайып кішкентай алақанын.

Кеудемде үміт отын лапылдатып,
Бақытты да қоямын жақындатып.
Мейлі сен боранмен кел, дауылмен кел,
Келер күн, кеудемді аштым аңқылдатып.

Ағалардың сенімін ақтаймын деп,
Өзімді қайсарлыққа баптаймын көп.
Бір ерлік мені күтіп тұрған шығар,
Далама қалампыр боп қаптаймын кеп.

Тәнті ғып мұраттардың асқар шынын,
Түрен боп қырдың жыртам мақпал шымын.
Мәңгілік арыма дақ түспесін деп,
Доп қаққан ала өкпе боп, қақпашымын.

ҚОРҚЫНЫШ

Өткел бермес өзеннен,
Өтуге бел буасың.
Жеме-жемде кезенген.
Бойынды да жиясың.

Құлағың да шуылдап,
Қаның тасып кеткендей.
Жүрегің де суылдап,
Ажал қуып жеткендей.

Керек екен қорқыныш,
Жігерінді шақтауға.
Керек екен қорқыныш,
Кейде өзінді сақтауға.

АҚЫРҒЫ СӘТТЕ

Ақтық демін шығарарда ақ көгәршін секілді,
Аққудай шал туыстарын «келсінші» — деп өтінді.
Сезілмейді түйір түйткіл қыртысы мол қабақта,
Осынау шал жүретіндей басқа ауылға қонаққа.
Сарғыш жүзін сабырлықтың ақ иығы мекендеп,
Шыламайды жүзін жасқа, енді өлемін екен деп.
Солқылдап бір жыласа ет-ті, іштегі уын кетіріп,
Ей, сорлы шал, неге жатыр тас түйін боп бекініп.
Әлде артта қалса—дағы қызық дәурен, ел-мекен,
Басқалар да кетерінде жыламасын дей ме екен?

ҚАЖЫРЫН ШЫҢДАП

Шалғысын балға, төске сап,
Жетілтіп жүзін отыр шал.
Пішенге түсер Кешкі шақ,
Сыбанып тастап батырша ол.

Тер шықпаған маңдайға,
Тепсініп кінә артқандай.
Соңғы бір рет қайсар шал.
Қайратын шындап жатқандай.

ЖАСТЫҚ-АЙ

Жастық-ай! — десе шал кейде,
Өткенін еске алғаны-ау.
Күркіреп тұрған сал кеуде
Қаңырап, қаңсып қалған-ау.
Өшпеген бойда құмарлық —
Қозғауын жанды үзбейді.
Қария өзін шынар ғып.
Шындардан ғана іздейді.

Саушылықта — бақытың, байлығың да,
Білінбейді аз алған айлығың да.
Түк емес сау кездегі қайғы мұң да,
Жасаған біреулердің жаулығы да.
Денсаулықтың барында көңілің гүл,
Тарқалмайтын жәрменке өмірің бір.
Көкірегің күмбірлеп, көмейіңнен.
Ақтарылып ақу--ән, төгіліп жыр.

ЖҮРЕГІМ АУЫРҒАНДА

Жаралы иттей қынсылап,
Жараңнан қаның тамшылап.
Көкірегімде тулайсың.
Қалармысың қансырап.

Лапылдай жана қаласың,
Долданып лаң саласың.
Жұлынып кетер ме скенсің
Кеудеме сыймай барасың.

Шокқа жаным қарылып
Тұрады-ау — дүние тарылып.
Шыңырау күшқандай болам,
Қара жер қаққа жарылып.

Қаным шапшып шекеме,
Тамырын қырқып кете ме?
Ақтық демім таусылып,
Өмірден ақын өте ме?

Сабыр-ет ақыл, ой, тілім,
Шарлатпа маған ой түнін.
Қажытты-ау ырғын тіршілік,
Жүрегіме бер тыным.

Табиғат бізге ғұмыр аз беріпті.
Аңқылдап жүрек соны мәз көріпті.
Алдында уақыттың желдей желген.
Қыс, көктем, қоңыр күз бен жаз көрікті.

Күн мен түн алмасады қас қағымда,
Мән бермеппін уақытқа жас шағымда.
Туған күнгі тойымда-ақ толғанамын.
Сипалап шашты айналған ақ шағылға.

Бір аяғым көрде,
Бір аяғым жерде.
Өмір менен өлім,
Тай—таласты демде.
Аспанымды қаптап,
Түн түнегі жаппақ.
Дәрігер де ілезде,
Инелерін саптап.
Қас-қағым сәт күн шығып,
Енді барам тұншығып.
Алма—кезек тартыс,
Өлім менен тіршілік.
Құлағымда—сақ—сақ,
Күлкі мен шу қақсап,
Төңірегім қалың өрт,
Кетті-ау біреу от сап.
—Саған түнек — әлем,
Енді біттің, бәлем!
Дауыс жетті қияннан,
Тітірейді денем.
Есім кірген шақта,
Сыйынамын хаққа:
Тұтам ғұмыр қи маған,
Ажалыңнан сақта!
Ажалыңнан сақта!

Сый—құрметті ешкімнен тілемеймен.

Атақ пенен дақты да керек етпес.

Бар ма менде, жоқ па әлде—елмеймін,

Денсаулықта екен ғой кереметтер.

Саушылық боп шалқысам, сайрандасам,

Кең даланы шиырлап, құба белді.

Өзгелердей күн кешсем, қайран досым,

Аялап туған елді, бұла жерді.

СЕН АМАН БОЛ, ҚОҢЫР БОТАМ.

Біржанға.

Мен сен үшін қоңыр ботам,
Тау көтерем, сыздап жотам.
Шыдап берем бәріне де
Жердей болып, тақтай қатам.

Мен сен үшін қоңыр ботам,
Таң боп атып, күн боп батам.
Түнектен де жол табамын.
Іркілместен у да татам.

Мен сен үшін қоңыр ботам,
Отқа түсіп, суға батам.
Оққа тосып омырауымды,
Аққа оранып, қырда жатам.
Сен аман бол, қоңыр ботам!

Қызылжар. 2 сәуір 1993 ж.

ДОСТАН ХАТ

Суық жақтан
Келді ыстық сәлемін
Ойша көріп мәзбін.
Алмаз әлемін.
Ақ тұманнан
Сығалайды әне, Күн
Сүйіп тұрмын Сені
Қатты құшақтап,
Сен арқылы
Сахалардың бар елін.
Солтүстіктен —
Бұғылардың өрінен,
Түтек боран,
Сырғыма — қар селінен,
Гундерменен
Түріктердің тегінен,
Шытыр аяз,
Шын батырлар жерінен.
Сен келіп тұр.
Деп сезіндім тегі мен.

ӘЙ, СОР МАҢДАЙ

Дәрігер қыз, ағанның халі қиын,
Кеудемнен шықпай қойды кәрі құйын.
Төбесінен тұрғандай бар дүние,
Ию-қию, даңғаза басым, мным.
Көкірек күркірінен жаңылғандай.
Дауасын айт, қарағым, емі қандай.
Сұрапылдың бәріне шыдай білген.
Жүрегімді аяймын, әй, сор маңдай.

НЕ КЕРЕК МАҒАН?

Не керек маған?
Сен барда дала
Алтын дәндермен қайысқан.
Не керек маған?
Сен барда аспан.
Шуақты күнмен қауышқан.
Саф саумал ауа,
Жаныма дауа
Бойма рахат дарытқан.
Не керек маған?
Саулығым барда.
Кедейлігіме де камықпан.
Не керек маған?
Сен барда үйім —
Түтіні түзу шаңырақ.
Нап, тұзы — дәулет,
Таусыла көрме,
Өріле берсін ән-ырғақ.
«Әй-әу!» деп жарым.
Шақырса істен.
оралғанымда қалжырап.
Дүркірей қарсы ап.
аталап шапса
Немерелерім жамырап!

ЕЙ, БАЛАМ-АЙ

Ей, балам-ай,
Әкең үшін кім екеніңді білсең ғой.
Ұлыңмын,—деп күлесің бе?
Күлсең де...
Қияндарға қиял жетпес самғайтын.
Ғарыштарды ғарыштарға жалғайтын
өзіңсің ғой.
Қос қанатым, жез қанатым.
Қағудан бір талмайтын.
Сен болмасаң қайдан алам,
Күш-қуатты тасыған?
Көмейімнен төгілмес те,
Өмір жайлы асыл ән.
Тәттімбеттің күйіндей боп.
Көкірегім күмбірлеп,
Келер ме еді шабыт шалқып,
Құлагердей дүбірлеп.
Қуантқандай әкеңді сен,
Еліңді де қуантқын.
Жалғыз тілекті айтып күнде.
Жүрем бейуақ күбірлеп.

Жөңкіліп жүр ме мұң—батпанды бұлыты!

Кеудем менің күркіреді күні-түн.

Бір дауылым болатындай сұрапыл.

Нөсерден де үзілмейді үмітім.

Шалқыған шағым, шабытты сәтім керемет

Болар-ау осы! Айшықты күн да керек ед.

Әр күнде күткен, жарқ еткен Бақыт
сынығын.

Ей, Сұңқар уақыт, презентіңе бере кет!

Кетіп бара жатырмыз шұбырынды ізбенен
Ей, ағайын айтсаңшы қайда бақыт іздеген?
Иегінің астында әр мықтының сілтеген
Үш жүз жылдай босыппыз, қыр шиырлап
біз деген.

Қиқуладық, ұрандап жағымыз да қарысын
«Басып оздық кей елді, уақытпен
жарысып».

Сондағымыз осыма—дүкеніміз қаңырап
Жол бермейді тіленші етегіңе жабысып.

ЖАС ҚАЙЫҢ ЕДІМ

Жапырағы желмен сыр дескен,
Ақ қайың едім қырда өскен.
Сүмбілені даламмен
Малынып тұрып бір кешкен.

Топырағы торқа жерде өнген.
Жас қайың едім тербелген.
Бұрқатып боран кеткенде,
Орманмен бірге тебіренгем.

Бикке қарап бұлқынған,
Сау қайың едім құлпырған.
Қорғасын бұлттар төнгенде,
Қызынып жарыққа ұмтылған.

Жапырағы желмен сыр дескен,
Ақ қайың едім қырда өскен.
Бұтақтарымды сындырды-ау,
Дарақы дауыл бір көшкен.

* * *

Бар қызуын көкте — күннің сарқып ап,
Мұз жүректерді жылытсам ба, ерітіп —
Алғаш, мүмкін — масайрар ел жарқырап
Тіршіліктің қызығынан елітіп.

Осы күнде Қызылжарда баяғыдай базар жоқ,
Сел-тасқындай сапырлысқан — қалың көпір—назар көп
Қызба жұртым қайда кеткен қызықты да көрікті.
Алақандар соғылысып, жерге ұратын бөрікті.
Жарқылдаған, жалындаған қызыл-жасыл киініп,
Қыз-бозбала жүрмейтін бе май гүліндей иіліп.
Сары қымыздар сабаларда тасымай ма, төгіліп
Иісіне Қызылжарым қалмайтын ба көміліп.
Базар қызып-дүрлегендей, гүрдегендей бар ғалам,
Болмайтын ба? Дабырласқан үндер өшкен, таң қалам.
Сата білген — саудагер деп, топайынан қақтық та.
Сата да алмай, сауда білмей қалғанбыз ғой ақтықта.
Қарттарым жүр өткендерін қымбатырақ бағалап,
Болашағын жастар арзан алуды ойлап жағалап,

КӨҢІЛ ҚҰСЫ

Көңілдің құсы заулашы,
Жұлдыздарға төтелеп.
Жабырқау жанымды аулашы,
Изгілікке ылғи жетелеп.

Көңілдің құсы жарып ұш,
Қорғасын түнді мелшиген.
Үміттің гүлін барып құш,
Шырынын тат, ел сүйген.

Кернесін күлкі кеудемді,
Көмейден күміс төгіліп.
Көңілдің құсы «беу» де енді,
Даусымнан аспан сөгіліп.

Мұздамай жүрек балқысын,
Лүпілінсен еш талмай.
Шаттықтан мас боп шалқысын,
Мүтәлапта да ес қалмай.

Мен осы осалмын ба, тексізбін бе?
Басымнан сөз асырам тепсінгенге.
Жусаннан аласарам, кішірейем.
Сес беріп, сүс байқатпай кексінгенге.
Қайрат пен жігер, қаннан қайнап тусам,
Мен содан кем де емеспін ойлап тұрсам
Шүйкелсіп жіберсем деп оңтайлансам,
Кес-кестеп арым тұрар қол боп мың сан.
Наушамнан арға мені жүгіндірген,
Іргемді даңғойлықтан сөгілдірген.
Ол менің ауылым мен әкем-шешем
Арсыздан аулақтатқан, түңілдірген.

Акыл—естен айырылардай күйге ендік
Имандылық, ибалықтан жирендік.
Ей, адамдар мал құлағы санырау
Өлгендерді ғайбаттауды үйрендік.

Барлық қырсық тек солрада тұрғандай.
Жоқшылықты олар бізге бұрғандай.
Қара күйс жағып жүрміз баттыйтып,
Өткендердің етіп жүзін шимандай.

Көкірегіме бұғып алды үрей-оқ,
Осыларың кате дейтін біреу жоқ.
Тағылыққа тізгін салсақ деген ой.
Көңілімді қозғай берер тілеу боп.

УАҚЫТ—АЙ

Тұлпардай өскен жүген—кұрық көрмей,
Уақыт—ай заулайсың ырық бермей.
Қанатыңа жармастым көзімді ашып,
—Арман-тауға жеткіз,—деп салып керней.

Керней шырқап тірліктің қызық әнін,
Мен өмірге сұқтанып, қызығамын.
Әр күнді өткен жүз жылдық тойға балап,
Қайтарсам деп қарымын қызынамын.

Уақыт—ай әр күнді ала қашып,
Бір қиырдан бір қиыр барады асып.
Сақал-шашты ақ қырау шалған сайын
Тәтті тірлік, өмірге болам ғашық.

* * *

Күнді өшірмек болғанмен күресіп ек,
Сөйтіп, біз қиындықты бір кешіп ек.
Таңымызды жыртамыз дай-дай болып,
Жаулықтыдай болдық па күндесі көп.
Өмірден күнде жылы еспейді леп,
Бәрімізді уақыт екшейді көп.
Қиналамын, аяймын жүргендерді,
—Шырағданым сшқашан өшпейді, — деп.

Ширек ғасыр көкірегіме қондырып,
Балапандай аялағам, оңдырып.
Партбилетім төс қалтамнан сусыды,
Жан жүректі қалтыратып, тондырып.

Өмірге бұл партбилеттен қарағам,
Тұмардайын қасиетті оны санағам.
Асыл құстай алақанға қондырып,
Келістіріп, кекіл, шашын тарағам.

Партбилетім жүрегімді саялап,
Желге, күнге тигізбеп ем аялап.
Іштен шыққан сұр жыландай, қайтейін,
Толғандырып кетті-ау жанды жаралап.

Туған жердің түлетем деп өңірін,
Ата-ананың өсірем деп көңілін,
Партбилетпен отқа түсті, оқ кешті,
Нар қасқалар сарп етіп өмірін.

Бәрі шындық, жасырары жоқ, тіпті,
Партбилетпен биіктеттім шоқтықты.
Уақыт па, заман ба, әлде өз кінәм?
Енді отырмын партбилетпен боп күпті.

ЗООПАРКТЕГІ МАЙМЫЛ МЕН АҚЫН

Бейшарадай арқалаған мың айып,
Сен қарайсың темір тордан мұнайып.
Мүмкін, мені торда тұр деп аяйсың
Енді, міне, жата қалдың тырайып.
Саналы ойдан қалайда сен шалғайсың,
Екі көзді маған қадап талмайсың.
Сені аясам торға түскен, ал мені
Торда тұр деп бәз ойыңды жалғайсың.

АШИДЫ ЖАНЫМ...

Әрі-сәрі мінезі, ала-құйын бір жігіт,
«Сендерге ме, сендерге!»
Сұмдықтарын жүр жиып.

Ұнатпайды, байқаймын,
Тіпті ол сені, мені де.
Қашан көрсең жүреді-ау,
Нан пісіріп деміне,

Қарыс жауып қабағын,
Түсірердей көгінді
Мәмілге кел десең,
Жақтырмайды оныңды.

Сол мінезі үшін де
Көп аяймын байғұсты,
Ықыласты түсінсе,
Жаудырар ем алғысты.

ШАБЫТ

Сезімнің серуендеп пернесінде,
Көңілдің күйге орайды домбырасын.
Қалықтап кең кеудемнің кермесінде
Өр шабыт бірде қыран, бірде лашын!

Шабытта—шалқар теңіз толқындары,
Құмды илеп, тас қайраңдар жастанғаны.

Шабытта — нажағайдың жарқылдары
Бұлттарды осқылайтын аспандағы.

Шабытта—құрыш қанат қыран құс бар,
Топшысын түлей ұшқан алыстарға.

Шабытта—үдей соққан дүлей күш бар,
Шақырған күрестерге, жарыстарға.

Шабытта — «құралайдың салқыны» бар,
Қысатын құрыстатып дауылмен.

Шабытта—қырық күн шілде жалқыны бар,
Аптығын басатұғын жауынымен.

АЛДЫМ ЖАЗ

Қайғының қара тасы түссе басқа
Сандалған кетем мен бір ұсап маска.
Дүние төңкеріліп көз алдыма.
Қып-қызыл от ойнайды, лаулап баста,
Мұндайда ашу деген бір сұр жылан,
Алқымнан буады кеп уылжыған.
Ес ауып, құдилааймын шыңырауға.
Асаудай жалын желге жұлқындырған.
Қашаннан қайғы, уайым ұялас ит,
Есіңнен жаңылтады ырылдасып.
Сол шақта тар кеудеде тайталасып.
Қайсарлық ақылға жол тұрады ашып.
Көңілден қалың тұман тарқап алыс,
Қанымнан байқалады дарқан ағыс.
Өмірдің кетем тағы жоғын жоқтап
Алдым жаз!
Мені ер намыс өрге алып ұш!

БУРА ТАУ

Бүк түсіп жатыр бура тас боп қатқан,
Қанды қол дүлей мерген көздеп атқан.
Шырғалып жотасында жел гулейді,
Өкініп қазасына жоқтап жатқан.

Көзінде түйір тамшы тұнып анық,
Ақ бура шөккен жүрек тына қалып,
Айналып бұлт та өтеді төбесінен,
Мөп-мөлдір жасқа жүзін шылап алып.

Қашаннан ақ бураға Арқа мекен,
Мұң-зарын кеудедегі сарқа ма екен?
Япырай, өзін атқан сұр мергенге.
Әлі де наәлет, қарғыс айта ма екен?

АҚ КӨҢІЛ

Ақ көңілім сскілді қылау түсіп көрмеген,
Қарлы дала көсіле көкжиекке өрлеген.
Жеткізбейді қиыры Тайбууырылмен шапсаң да,
Жеткізбейді жалт етіп, жұлдыз болып ақсаң да.
Арманыңды ақсаңдақ тацға қарай жетелеп,
Уақыттың шиырын баспай, тынмен төтелеп.
Бауырынан-ақ күміс, тұяғынан от өріп,
Самғап бара жатыр ол ғасырымды көтеріп.

АСАУ

Асауды арбады, алдады,
Ұмтылды жас жігіт жалына...
Қанша асау,
Қолда ойнап самғады.

Бәйек боп
Адамның бағына.
Не жүйрік өтпеген даладан,
Тайпалып жорғаның табаны.
Жұлдызға жымыңдап қараған
Жігітті тартады жамалы.

Аялап арқаның самалы,
Тарайды жүйріктің кекілін.
Жұмсартқан ақылдың амалы,
Дауылпаз асаудың екпінін.

Бас-асау әлі бар әлемде.
Беймаза, бейсауат лепірген.
Кім салмас ұлылық әніне
Өмірге еркелеп серт ілген!

Бөріктей дөңгелек адыр, тау,
Созылып кейінде қалады.
Ақылдың иесі осынау,
Бақытқа жол тартып барады,

ӨТЕДІ КҮНДЕР

Өтеді күндер жылды айдап,
Түрленер жылда нұрлы аймақ.
Сарғайып, қайта шешегін.
Жарады жасыл сырнай — бак.

Тырналар жылы жаққа ұшып,
Жапырақтар күзде жатты ұшып.
Қапқара қолаң шашыңа.
Қалыпты-ау сәулем, ақ түсіп.

Жүрек пен көңіл баяғы —
Құшағын бақыт жаяды.
Ақ түскен көріп шашынды
Өзінді тұңғыш аядым.

ӨРЛІГІНДІ БЕР, МАҒАН!

Аспан да, жер де тұтасып,
Ойнаған жындай күші асып.
Боранда келем, жапанда.
Боз қырауменен ұстасып.
Ұйтқиды боран долданып,
Соңында қардан дөң қалып.
Зарлайды орман домбығып.
Лажсыз, байғұс, қорланып.
Есігі жабық шам сөнген,
Жұлдыздар көкте жоқ өрген.
Сойылы тиіп дауылдың.
Аспанның беті көгерген.
Жағамнан алсаң жармасып,
Қаламын мен де қармасып.
Шыңырау түбін шарлаймын.
Үміт пен үрей арбасып.
Сабаулап қардың ақ шаңын.
Пәрмендей дауыл соқса мың,
Қасқиып қарсы келем мен,
Өрлегендей асқақ шың.
Қайтесің жөнсіз кектеніп,
Жүрекке жылпос кек теліп...
Бұрқыра дауыл, кең далам.
Ізімді бақсын от беріп...
Қыраның болып самғаған.
Арманға жетем ойлаған.
Ожарлығың өзіңе,
Өрлігінді бер, маған.

ҚЫС КЕЛГЕНДЕ АУЫЛҒА

Ақ бауыр бұлт түледі —
Ақ қауырсын — ақша қар
Биіктен сонау гуледі,
Жер оранды ақ шапан.

Қайда күңгірт, сүреңсіз,
Кешегі күздің шақтары?
Дала еді — кілем түрі өңсіз,
Қураған гүлдің шоқтары.

Беймаза жол қаңғырлап,
Арбалар ойбай салатын.
Жүргінші біткен даңғырлап,
Ән десе мүлде жанатып.

Ал бүгін дүние жаңарған,
Жер де аппақ, аспанда ақ.
Ауылдар қайта жаралған.
Үйлер де барады аспандап.

ЖОЛАУШЫМЫН...

Жолаушымын, жол—ғалым,
Өмір салты сөзімде,
Жеңіл емес салмағым,
Жеңілсінбе өзің де.

Сәлемімді, жол—ғалым,
Жолдап тұрмын толғанып
Ойларымның орманын.
Ұшып келем таңға алып.

Төзімді мың сынап,
Ойнат мені арнаңда.
Буырқанып, бусанып.
Айналайын қайнарға.

Жолдар, жолдар, сендерді
Іздеп келем дауыстап.
Әлем тегіс шеңберлі
Кім торабын тауыспақ.

Мен жас шынар, еменмін,
Иілмеймін, сынбаймын.
Өмірімнің өлеңмен
Уықтарын сырлаймын.

Қайда қандай ғажап бар,
Сонда менің жаһатым.
Қашпаймын не азаптан —
Зейнет болып жанатын.

Жармасайын жалыңа,
Алғашқы адым, албырт жағ.
Соқпақты өмір жолында.
Табанымды алдыртпан.

Әркімдерді-ақ ойлатқан,
Анау қия, анау шың.
Бақыт көкसेп таң баққан.
Мен де сыршыл жолаушың.

Жүрегімдей тулаған.
Толқыныңа жолықтыр,
Жан жорықсыз тумаған.
Өмір—Ұлы жорық бұл.

Жан несі баспаған.
Жанар шыңға бастандар!
Мен несіне жасқанам,
Самғап ұшар аспан бар.

ҚИЯЛШЫЛ—АҚ...

Аппак мамық жаңа жауған қар қандай,
Ақ бүлдіршін сәби құшақ жайғандай.
Күміс сауыт құрсаныпты үй-орман.
Сапқа тұрған торғауытты қолдардай.
Сүттей аппак көңілдердей жер үсті,
Ақтығымен жанарыңды ұялтқан.
Неткен нәзік, неткен сурет келісті.
Шашқан қарда күдірет бар бір күшті.
Үкілі орман — ауыл көркі тамаша.
Пай-пай шіркін, қызықтаймын балаша.
Ойнар едім сырғанақтап, қарға аунап,
Әттең олар менен ілкім аласа.
Біраз күннен болған ұлын «үйкүшік»
Енді шшей келтіре алмайд үйге ұрысып.
Ақ қаладан батыр тұлға тұрғызған.
Қиялшыл-ақ, бүлдіршіндер тым пысық.

БҰЛАҚ

Астында қардың ақ бұлақ,
Бұрала, сыңсып, шапқылап.
Төңірекке жолшыбай.
Инжу—маржан шашқылап.

Кеселі қолым тосылып,
Ағынға жатқан жосылып.
Татыппын алғаш шәрбатын,
Арманға арман қосылып.

Әлемге күнде жар салып,
Сімірсем, қанбай, тамсанып,
Көздерін тауып қайнардың
Жадырар едім жанса үміт.

Өмір бойы еңбектің,
Кәусәрін татып ер жеттім,
Келем-ау әлі, бірақ та.
Мейірім қанбай, шөлден тым.

БҰЛТ

Аспанның көкпеңбек
Күмбезін көлкелесп,
Созылып келеді
Қара бұлт ентелеп.

Ысқырып, ышқынып.
Қуады, жер көлбеп,
Көк долы дауыл да
Байғұсты желкелеп.

Жер сызып бауыры,
Жия алмай қанатын,
Жаралы бүркіттей,
Құлап--ақ қалатын.

Сарқып-ап ақырғы
Қуатын бойына,
Шартылдап от шашад
Даланың жолына

Тілгілеп аспанды
Найзағай қамшысы,
Көзінен мөлтілдеп,
Ызаның тамшысы,

Отансыз бейшара!..
Қона алмай көкалға,
Жөнкілді дауылмен.
Қуырылып апшысы.

КӨКТЕМЕДЕ САҰЫҚ КЕШІ

Алуан нәзік күйлер кұйып,
Құстар келді көктемді алып,
Сыбызғы әуен бозторғайлар
Шырқатады естен тынып:
Құз-қияға, қырға келді,
Құс маз-майрам ұя басып,
Тәтті әуенге мүлгіп енді.
Тұр табиғат құлақ асып,
Нажағайын, желін жұмсап,
Көктем өзі жарлық берді,
Жер түледі, жан шақырып,
Тірілтті бар жәндіктерді..
Бас асаусып арындады,
Кемерінен «Балықты» асып,
Сай-саланы аралады.
Ақ толқындар зайыптасып.
Сыбызғы әуен торғай әні.
Төңкеріліп тез оралды,
Бетховеннің асау күйі —
Еңбек күйі кезек алды.
Жолдыөзектің жағасында
Ән көктемі қолтығына ап,
Көңілімді алуан күйге
Тастады ғой толтырып-ақ.

Құстар, анау, сыңсып өткен,
Келді ме екен теңіз асып,
Көңіл күйін қозғайды бір
Жанға жайлы лебіз шашып.

Ойдан қағыс еткен емес,
Үміт шіркін әкемді әсте,
Жылы хабар көктем сайын.
Құстар маған әкелмес пе!?

Табиғатқа жан бітірген.
Күшті-ау, көктем құдіретін,
Тынған жүрек қайта соғып,
Жағар ма әттең ғұмыр отын!

Нажағайың, жеңіл жұмсап,
Көктем ару, жарлық берші,
Бар еді әкем өткеретін,
Көктемеде сауық кеші.

ДОСТАРЫМ МЕНІҢ,

Көбелек қусақ бірге біз,
Жазылмаушы еді-ау, іргеміз.
Есілдің қайрақ құмында
Жатқан да шығар жүрген із.
Балалық думан тәтті кез,
Базары тарқап кетті-ау, тез.
Соғыстан соқыр келді әке,
Жанар боп жанды біздің көз.
Сөнген отты ошақта.
Тұтаттық титтей болсақ та.
Әке боп бүгін отырмыз,
Әкесіз мәңгі қалсақ та.
Ағаны ойлап аулақта,
Мұңаюшы едік кей уақта.
Шалғысын алдық пішенге.
Ілулі қалған шарбақта.
Арманым менің, құштарым,
Ұдайы бірлік ұштарым.
Қырандар қонған биікке.
Бауырым жазып ұшпадым.

ҰМЫТЫП КЕТТІМ ӨЗІМДІ

Көктемде

Күлімдеді қыр-қырат
Қыстың тоны жыртылып.
Құлайды ойға шұркырап
Су сайлардан бұлқынып.

Көл ортасы көкшіл сең
Шар айнадан аумаған.
Қамыс — күйші кешкісін.
Сырнай, қобыз ойнаған.

Жотасы жердің бұрқырап.
Шашына орман шолпы ілді.
Тай-құлын дөңде шұркырап.
Тіршілік күйі шертілді.

Туғандай ғажап жана аңыз,
Кемесін тоқыл қамыстан,
«Теңізші» бопты баламыз.
Толқынмен ойнап жарысқан.

Көңілі бұлтсыз аспандай.
Қуанса құс боп самғайды.
Жаңа бір дүние ашқандай.
Лепіріп жүрек лаулайды.

Базарлы көктем гу-гулеп,
Алды ғой жеңіп төзімді.
Жыр арумен би билеп.
Ұмытып кеттім өзімді.

БОРАН

Қар көрпесін қаққанда
Бұркылдатып кең дала,
Аспан жерге түскендей,
Тарыла қалды айнала.
Арыстандар ақырып,
Жекпе-жекке шықандай,
Алай-дүлей бораннан
Ай қорғалап бұққандай.
Көк теңіздің көктемде
Көк сеңіндей сөгілген,
Қиыршық қар дүрмекпен.
Тентек желге жегілген.
Ішін тартып ышқынып,
Тырналайды тұз қарын,
Жап-жалаңаш қайыңға.
Көрсетеді ызбарын.
Ел ұйқыда.
Даланы боран кезді айналып,
Терезеге төніпті.
Ақын жігіт ойланып.

Төбемде ойнап тұр жасын,
Омырауымда кеппей жүр жасым.
Қорқатыным да бір басым.
Қорғайтыным да бұл басым,
Дәрігер, айтшы турасын,
Ажал да келіп тұрмасын?!
Көзімде өмір тұнбасын?!
Өлу де керек туған соң,
Өмір ғой менің қимасым.
Қимаймын рас, құрдасым,
Сыңсып та ұшқан тырнасын,
Балбырап піскен хұрмасын.
Қатпарлы таудың құлжасын
Белгілі, қайта тумасын,
Сонарлап түлкі қумасын,
Дөңбекшіп ойлар шуласын,
Ақтарар менде сыр басым.
Жырласын жүрек, жырласын,
Толтырып дуға қыр басын.
Туған жер мені тыңдасын,
Сондықтан жаным тынбасын,
Жүрегім тайдай туласын,
Кең кеудеме сыймасын,
Жетелей берсін ақ таңға,
Мәуелі мауыт бақтарға,
Мамырыстан бір шақтарға.

Соқшы боран, түтетіп аласұрып.
Жын-ойнақ сал! Көнеді, дала-сұлық.
Момын дала шыдайды өлуге бар,
Қыңк етпейді, қойғандай таң асырып.

Үдете түс, үдей түс боран салып,
Аспан да бір көрсінші аласарып.
Ай мен Күннің көзін де қармен шелдеп.
Бар түнекті қамап қой тамаша ғып.

Ұнатпаймын түнекті тас қараңғы,
(Япырай, осыны кім басқарады?)
Жауыздық, дұшпандық пен не бір бөле,
Түнектерден өрбиді! Мәсқара да.

Қарсылық пен сесіне қарамай да,
Түнектерді ышкынтып қорама айда!
Мал кетсе де ішінен, тұрқы мықты,
Түнек — дию болса да қоралайды.

Жүзінді, қас пен көзінді
 Бояп сен сұлу болмайсың,
 Тек алдайсың өзінді,
 Раушан гүлдей толмайсың,

Көктемдей кезің өтіпті,
 Желкенімен бақыттың
 Сарғайған күзің жетіпті.
 Зырылдап тасы уақыттың.

Өмірдің соқпақ жолымен
 Қол ұстасып барамыз.
 Арманды бетке ап сонымен,
 Ашылмай есте арамыз.

Махабаттыңды мен сенің
 Аялап келем бөбектей.
 Сен еккен жанға нұр сенім,
 Жайқала бермек желектей.

Қаламай жаным басқаны,
 Өзінді өмір сыйлаған.
 Сырылып кейін бас камы,
 Бак гүлін саған жинағам.

Қыз бердің, маған ұл бердің.
 Тұяғыңды бассын деп
 Өзіне сай боп ұлы елдің.
 Қырандай шындар асын деп.

Ұлдарымның жанына
 Ұрығын септің ерліктің
 Дүбірлі дарқан қанына
 Рухын бердің елдіктің.

Ақ сүтіңнің дәмінен
 Нан, тұз дәмін татыпты.
 Туған жердің әнімен
 Ұлдарым шырқап бақытты.

Ақ бесікті тербеткен,
 Бөбектерімді уантып, ...
 Қолыңды сүйем тебіrentкен
 Жүрегімді қуантып.

КОМАРОВО

Комарово дегенде өзім, ⁷
Елең етіп қалыппын,
Жеткенімше қалмай төзім.
Көруге әбден жанықтым.

Комарово қалың жыныс,
Қайың, талдар тізілген.
Кеуде кере алсаң тыныс,
Бал жұтқандай сезінген.

Комарово, Комарово.
Көгімде осы ән қалықтап.
Желпіндірді Комарово,
Көңілімді шабыт нақ.

Арыстан жал толқындарын,
Кәрі Балтық бағады аулақ
Сезінбейді жойқын кәрін,
Комарово жағалауда.

Саяжайлар, Жібек самал
Суырылып теңіз жақтан
Тапқандай-ақ жүрекке амал,
Желпіп, сипап, шымырлатқан.

Жүрегімді тебіrentкен,
Сұлулыққа табынамын.
Қыз—қайындар сміrentкен,
Қылығынды сағынамын.

Комарово, Комарово,
Қош болып тұр жер жәннаты
Талмасыншы, Комарово,
Көгінде ұшқан ән қанаты.

ӨСЕК

Құлақтан құлаққа жүгіріп,
Аңқаудың ішіне үңіліп,
Шындыктан жесе де көп таяқ.
Қалмайды бір рет түңіліп.

Жазықсыз жандарды жаралап
Улайды ел ішін аралап.
Періштең болса да ол сенің
Кетеді табанда қаралап.

ЖОЛҒҰТ

(итіме)

Жылмандап, еркелеп қарайсың,

Искелеп, қолымды жалайсың.

Асылып мойыныма, өзіңді

Үміткер бір жанға санайсың.

Болмаса арманың көздеген,

Түспесе аузыңа іздеген,

Өңіңді суытып, сырт беріп,

Кетесің бұралқы ізбенен.

ҚАЙҒЫНЫ МАҒАН СЫЙЛАҢДАР

Өздерің ғана жимандар
Қайғыдан маған сыйлаңдар.
Бөлісіндер де ақынмен
Жүрегін де қинаңдар.
Торламаса мұң-тұман,
Жарыққа неғып ұмтылам.
Шуағын күннің жібектей,
Өрнектеп қалай жыр қылам?
Аяма мені, сөкпеймін,
Қиыныңмен -ақ көктеймін.
Алаңсыз жүріп ортанда,
Адамдар, мұңсыз өтпейін.

Сол жақ көзім тартады қайта-қайта қоймастан.
Әдемі жыр тізіліп, төгіле ме ой бастан?
Бір мұратым самғай ма ракетадай Айға асқан
Орала ма жастық шақ көктем көркін жоймастан.

Бақыт құсы қона ма иығыма бір келіп?
Келін түсер ме екен-ау шаңырағым түрленіп?
Сезіне ме жылылық ақ қайындар бүрленіп?
Сейіле ме қаңқу сөз қара қаптал түнге еніп?

КІРПІГІНДІ САЯЛАЙМЫН

Дала дауыл ойнатқанда,
Шілде мыйды қайнатқанда,
Қаңтар кәрін қаулатқанда,
Толысып барып ай батқанда,
Сенің бір тал кірпігіңді,
Кірпігіңді саялаймын.

Көкірегіме сыр тұнғанда,
Асқарға арман ұмтылғанда,
Үміт жібі қырқылғанда,
Асау жүрек бұлқынғанда,
Сенің бір тал кірпігіңді,
Кірпігіңді саялаймын.

Дұшпандыққа ашынғанда,
Достан көңіл басылғанда,
Шаттық нұры шашылғанда,
Гүл Хауазы ашылғанда,
Сенің бір тал кірпігіңді,
Кірпігіңді саялаймын.

БЕЙІТ

Тірісінен де өлгенін құрметтейтін қазақтың
Даласында бейіттер салттанатты сарайдай.
Өрнектелген қабырға — өнерлі қол қашапты:
—Өмір, — депті, —қанбазар, нұр шуақты арайдай.

Тәттілігін тірліктің ұқтырмақ па бізге айтып,
Түрлі - түсті сурет толғантады-ау көргенде.
Жарқ-жұрқ етіп күмбезде бір жоғалып, бір қайтып,
Үміт пе деп қаласың шоқ жұлдыздар өргенде.

Жетпеді ме, жетті ме қиялдаған арманға?
Қожасы енді айтпайды бұл бейіттің жалғанда
Кешкен ғұмыр жырдай боп, кестеленіп қалған да,
Танысамыз тағдырмен біз бейітке барғанда.

ТОПЫРАҚПЫН

Топырақтан жаралдым, топырақпын, анам—жер,
Топырақсың өзінде деп шулайды анау жел.

Қақтадым ба қап-қара емшегінді, аяулы?

Ер жетсем де еркелеп, ұлым деші, балам де.

Топырақпын, ал сонда, сүюді кім үйреткен?

Отан, ана, сүйген жер, елжіреймін үй деп мен.

Ұл—қызыма жанымды жайып салам мамықтай,

Дұшпандығы жақынның көкірегімді күйреткен.

Қайдан білгем қайғыны қара бұлттай қаптаған?

Әділдік пен шаттықты өмірді осы сақтаған?

Жер түбіне лақтырып жауыздықты, Топырақ

Бола тұрып, неге мен тұншықтырып жаппағам?!

ҚЫРДА ҚАУЛАП КЕЛЕ ЖАТҚАН КӨКТЕМДЕЙ

Алғаш қырға шығуым-ау жайрандап,
Туған үйдің төңірегін сайрандап.
Тамашалап табиғаттың суретін.
Ұзақ күнге татылмай сүт, айран қап.

Есімде жоқ көктемде ме, жазда ма,
Дала гүлі жүз түрменен маздаған.
Ілінген күн ақ қайыңның ұшына.
Екіндіде құлап кала жаздаған.

Қайран қалып қатып қалғам, тосылып,
Жүрек сыздап, жүзімнен жас жосылып,
Қолдан түскен кеседейін күл-күл боп,
Дөңгелек күн сына ма деп шошынып.

Кекілімнен самал сыйпап өткендей.
Маңдайымнан жып-жылы леп өпкендей —
Жұбатты кім? нәзік жанды бөбекті.
Қырда қаулап келе жатқан көктемдей.

ҚЫЗҒАНЫШ

Мінездердің ішіндегі сорақысы, жаманы
Әй, қызғаныш, сенсің осы қаулататын жаланы.
Сен көтерген ту астында өшпенділік жанданып,
Өсек пенен сатқындықтың шамшырағы жанады.
Сен біреудің қайғысына рахаттанып, шаттанып,
Жотанды да күдірейтіп, ажарланып мақтанып,
Басқалардың бақытсыздығымен күн көріп,
Бұл өмірде көп мінезбен келесің бір сапта нық

Кеудемде сыймай тұрсың-ау, жүрегім тулап бұлқынып,
Күйрейді-ау қабырғаларым толғасаң қайта жұлқынып.

Сабыр ет деуге тіл қысқа, қайрат—күшің тұр басым.
Жанымда дарқан жүгірген, жарқылдап, ойнап жүр жасын.

Көкірегімде күркіреп, толқындай толғап тұрасың.
Жап-жаңа құрған арнаңды, көсілтіп қайда бұрасың?

Арманға бұрсаң арнаңды, еркімен шапсын аршындап.
Табаныңның астында таулар жатсын қалшылдап.

Көлендеп қалсын көңілдер, елендеп тұрсын ел біткен,
Қол соқсын саған бар әлем, жігер мен күшті өрбіткен.

Жылынып тоңы сібірдің, қаршагүл күлсін ақпанда,
Қиылып түссін топшыдан, дауыл да канат қаққанда.

Ал ұшсаң, шырқау биікке ұш, көз жаза көрме далаңнан.
Далаң—космодромың, солмасын әсте, санаңнан.

ДОСКА

Салық еттің бетіме, жалғыз ғана мінімді,
Дені қалды ішінде — жеңілтпедің жүгімді.
Селсоқ жүрген дос па едің, жалған ба еді достығың?
Көңіл мұздай суынып, жүрек мүлде түңілді.

Бір басымда жүз түрлі болса, тіпті, кемшілік.
Сен арылтсаң солардан болмас еді-ау ерсілік.
Кесіп айтар шындықты ақ аспаған болсаңшы,
Дос алдында қысылсам — өмір бойы кеңшілік.

ТҮН

Қара түнде кайнаған қара жындар,
Қара жындар қайдан бұл жаралдындар?
—Шырмауында қалушы ем үрейлі ойдың;
Қой күзете барғанда анау жылдар.

Қара жынды көргем жоқ өзім бірақ.
Атын естіп қорқушы ем көзім булап.
Келіп қалды дегенде бой қалтырап,
Әлі есімде, жататын кезім құлап.

Қара түнде үрейлер канаттанып,
Құбыжықтар тұрғандай қамап та алып.
Табиғат—ай түнді де жараттың-ау,
Жатпасын деп жүректер тағат тауып.

■ ■ ■

Қайда кетіп барамыз, қайда кетіп,
Жалаң аяқ, жалаң бас дір-дір етіп.
Тәуелсіздік алғанмен, ағайындар,
Аңғалмыз-ау, сайламай бір-бір етік.

Жөн білетін бауырлар, жолға жетік,
Қайда кетіп барамыз, қайда кетіп?
Нарық деген қамытты киіп алып,
Ырғаңдайды мойнымыз қажаяу өтіп.

-

АРКАДИЙ ПАТША

Патшалык еткен екен о заманда,
Аркадий Римде — ырғын обаланда.

Дұшпан елдің кетіріп есін мүлде.
Қандатып, үрейлі боп обадан да.

Аналар көздің жасын көлдетіпті,
Ертеңіне Римнің ер боп күпті.

Тауық құту патшаға бақыт екен.
Ісі болмай қайғылы елде тіпті.

Патша тастап Римді жау қамаған,
Равенноға қашып бас сауғалаған.
Соңғы мың қол аттанған қанды ұрысқа
Үміті, қорғаушысы қаумалаған.

Қырылғанын әскердің, жеңілгенін,
Патшаға айтты хабаршы егілген үн.
—Тауықтарды құтқарып қалдыңдар ма?
Деді Аркадий: —Көрсем-ау семіргенін.

Равенно — қала

АҚ ҚҰРЫМДЫ ҚИЯЛДАП...

Сарғайып түскен жапырақ,
Сыйдиып тал мен қайың да.
Күздегі дала қалтырап
Тоңазыды бойым да.

Думандап кеше қырды осы,
Шалқытқан дәулет арнасын.
«Қыр кемелер!» — қыр досы.
Көрінбей қазір қайдасың?

Туған жерге мұң артып,
Мұнарға сіңген аққулар.
Күз қызығын құмартып.
Ақ қайыңда отыр ақ құрлар.

Балауса шағым ба екен бұл?
Ақ құр боп ұшқан қияндап.
Сағындым сені көктем—гүл,
Ақ құрымды да қиялдап.

Кейде жылап жатамын түсімде мен,
 Бір ғаламат ісім бұл түсінбеген.
 Өлген әкем төрімде отырады,
 Теріс қарап, жасырып түсін менен.

Сағындым ғой әке жан, сенсіз өстім...
 Өмірдің бел-белесті жолын кештім.
 Мен құдайдан тілеймін жетілсін деп,
 Әкесіздің бір күнін көрмей ешкім.

Қолыңды бер, әке жан, сүйейін де,
 Көкірегіме басайын, түлейін де.
 Бұдан артық бақыт жоқ ұлың үшін,
 Құшағыңда құлпырып, күйейін де.

Сырт бердің де, әке жан, тіл қатпадың,
 Тіл қатпадың — балаңды ұнатпадың.
 Жазығым не? Білмеймін. Кеше өзіңсіз.
 Шайқалған шаңырағыңды құлатпадым.

Құлатпадым. Теңселіп, сүрінсем де,
 Жалғыздыққа жан жылап, күйінсем де.
 Шаңырағыңды думандап жатыр бүгін,
 Ұрпақтарың өзіңнің, сүйін, сен де.

ШАЛҚЫҒАН ӘН

Жүректің құйтымдай-ақ қуысынан
Сан түрлі ағындайды қуысып әң, —
Шалқыған ән-тамырда жүгірген қан
Шыға алмай тіршіліктің уысынан.

Тербеліп тіршіліктің әніменен,
Па шіркін, арман қуып әлі келсем.
Тоқтап қап асқақ әуен жүректегі
Гүл өмір қала ма екен тағы менен.

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

Ақ түсіпті шашыма аракідік,
Сипап қоям, көңілге ала күдік.
Көз алдымнан көлбеңдеп өткен қыздай,
Барамысың дулы шак—ала бүлік.

Барамысың қызған бақ, базарымды ап,
Көктемдегі гүлдей бір ажарымды ап.
Жастық шақ-ай, — деп мен де отырам-ау.
Қаламысың жырым боп, жазарым боп.

ЖАРЫҚ ДҮНИЕ РИЗАМЫН!

Күндерім үшін базарлы,
Өткізген мынау тірлікте.
Жастығым үшін ажарлы,
Шабытты шақпен бірлікте.
Жарық дүние, ризамын.
Сүрініп, кейде құлаған,
Қуанып, кейде жылаған.
Күндер көп соған қуанам,
Баладай мәз боп жұбанам.
Жарық дүние, ризамын.
Арман көп, мақсат жоғары,
Тындырған істер жоқ әлі.
Шолпандай үміт жанады,
Нұрланып алыс жағаны.
Жарық дүние, ризамын.
Кей-кейде көңіл беу, шалқып,
Көгімде тұрар ән қалқып.
Көктемнің иісі де аңқып,
Төбемде жанып, күн балқып,
Жарық дүние, ризамын.
Жайдақ шауып құнанмен,
Жарысып кетем қиялмен.
Мысқылға қалып мұнан мен.
Өзімді деймін ұрар ма ем.
Ел десе еркін көсіліп,
Күрмеулі тіл де шешіліп,

Мәртебесін өсіріп,
Жырласам деймін көсіліп,
Жоқшылықты іргемнен.
Ертерек қуып үлгергем.
Бақытым болып дүрлеген.
Еліммен мәңгі біргемін.
Жарық дүние, ризамын.
Бұла күш бойын кернеген,
Көктемдерде терлеген.
Дән жинап күзде ерлеген.
Даладаймын кейде мен
Жарық дүние ризамын.

ОҚУДАН ҚАЙТҚАНДА

Арба толы баламыз,
Арба толы көп армап
Ауылды аңсап барамыз,
Ойнаймыз деп көгалда.
Сағынышы өршіген,
Жас жүректер дауылдай.
Қасқа бие тершіген.
Аяңнан жаңылмай.
Асықпайды ол тауысып,
Балалардың төзімін.
Олар ойша қауышып,
Ауылымен өзінің.
Кен жиғанға түр беріп, '3
Гүлді шөптер жайқалып. '
Арба артында жүр еріп,
Бөрібасар найқалып.
Бос жіберіп делбені,
Шу-шүлеуді қойды атам.
Мас қылғандай жер демі —
Көкіректе қоздап ән.
Шырқаймыз-ай тербетіп,
Сары даланың күмбезін,
Сазымызды өрлетіп,
Қызықтырып күн көзін.
Қыстауына Ешкейдің
Иек артып қалыппыз.
Орындары ескі үйдің
Орманымен таныспыз.
Ауылымның түтіні,
Танауына келді ме?
Шымырланып бітімі,
Күрп-күрп басып, желді де,
Құлақтарын қайшылап,
Қасқа бие пыскырып,
Құйрығын да шаншып ап,
Кісінеді-ау ышқынып.

МЕН ҚАНДАЙМЫН

Мен қандаймын? қандаймын?
Айтындаршы, жарандар
Ғашық болған жандаймын,
Өмірге құштар жаным бар.
Өмірдің мәні не сонда,
Туу мен өлу — сол-ақ па?
—Жо... жоқ. Күрес қашанда.
Тірлікті күйкі жолатпан.
Өмірдің мәні — жеңісте,
Тынымсыз күрес әкелген.
Еңбекшілдік—әр істе,
Мұра боп қалған әкемнен.
Тірліктің батпан жүгін де.
Жотама салып көтерем.
Екі өмір берсе — бүгіндей,
Шындықты ту ғып өтер ем!
Бермеймін жанға тынымды,
Қанатты кеңге қармаймын.
Еңбегім мен жырымды
Отаным, саған арнаймын.

ӨМІР СУРЕТТЕРІ

Мөлдіреген қасиетті көздерім
Мені өмірде жетелейтін өздерің.
Құртымдай-ақ құшағында әлемді.
Сиғызғанды қалайша мен сезбедім?

* * *

Шіркін, көңіл,—кең жазира даласың,
Бірде, солған дәндей болып қаласың.
Теңіз бетін қара дауыл қаптаса,
Бүлк етпейтін тұңғиғы боласың,

* * *

Жүрегің соқыр болса егер,
Жайнаған көзің не керек,
Көңілің кірлі болса егер,
Сайраған тілің не керек.

* * *

Көңілі кірбің туыстан,
Көңілі көлдей дос артық,
Қиналып берген уыстан.
Алақанның босы артық.

* * *

Өлең—от, жағушы мен ақын,
Отынын үрледім жанатын.
Сөнбесе, шіркін-ай, мәңгіге.
Жүректер жылылық алатын!

* * *

Өтірік пен өсек мүлде жоғалсын,
Бар адамдар шындық туын қолға алсын.
Бос қаңырап барлық жерде сот үйі,
Судьялар бұдан былай дем алсын!

* * *

Балын ішпе, арамдықтың,
Адалдықтың уын іш.
Торын пішпе жамандықтың,
Адамдықтың туын піш.

* * *

Шырылдап туғаннан шешеден
«Жер басып жүрміз ғой» — деседі.
Көр-жерді қорек қып көшеден,
Иттағы тіршілік етеді.

Акын болып тумасан,
Азамат болып
түгәйсың.

ӨРЛІГІНДІ БЕР, МАҒАН!

Аспанда, жер де тұтасып,
Ойнаған жындай күші асып.
Боранда келем, жапанда.
Боз қыраумен ұстасып.

Ұйтқиды боран долданып,
Соңында қардан дөң қалып.
Зарлайды орман домбығып.
Лажсыз, байғұс, қорланып.

Есігі жабық, шам сөнген,
Жұлдыздар көкте жоқ өрген.
Сойылы тиіп дауылдын.
Аспанның беті көгерген.

Жағамнан алсаң жармасып,
Қаламын мен де қармасып.
Шыңырау түбін шарлаймын.
Үміт пен үрей арбасып.

Сабаулап қардың ақ шаңын.
Пәрмендей дауыл соқса мың,
Қасқайып қарсы келем мен,
Өрлегендей асқақ шың.

Қайтесің жөнсіз кектеніп.
Жүрекке жылпыс кек теліп...
Бұрқыра дауыл, кең далам.
Ізімді бақсын от беріп...

Қыраның болып самғаған.
Арманға жетем ойлаған.
Ожарлығың өзіңе,
Өрлігіңді бер, маған.

СЕЛ БОЛЫП АҒЫП КЕЛЕМІН

Сел болып ағып келемін ақ толқындарымды арқалап,
Үйіріп ұрып соғамын қара тастарды жаңқалап...

Төгіліп келем, төгіліп, тасқын боп, аққан сел болып,
Көкорай шалғын жағамыз қызығы асқан ел қонып...

Сыбызғы ойнап балқұрақ, базарын ашып жыл құсы,
Шұркырап шүйгін шалғында, шалқыған жұрттың
жылқысы.

Шыға қап алып даланың, кеудесін тесіп күркіреп,

Заводтар ұзын мұржалы аспанды асқақ тұр, тіреп.

Арнамның нұрлы мөлдірін алдыңа тосам, егіндер,

Егіндер, сендер, елімнің қоймасына алтын төгіндер!

Ертістей жомарт Арқаға шәрбатын шашқан, беу шалқып,

Дүниеге дүйім жанымның жалынын құйсам ба сарқып?!

ОРДАБАСЫ

Ордабасы: армысын,
Ата жұртым — арман тау,
Көкірегіме, көңіліме,
Күміс күндей қонған тау.

Нұрын құйып, жаныма,
Қазаксын деп қам жеген.
От қайнатып қаныма,
Сен де азатшыл жан деген.

Ел болғансын әйгілі —
Ұлы тұран, ер түрік,
Азап, түнекті өлтіріп.
Күліп шыққан ай, күні,

Осы таудың басында,
Би бабалар қауышқан.
Ордабасы қасында,
Үш жүз ел боп табысқан.

Елдік пенен бірлікті,
Намыспенен байлаған,
Жігерлілік, ірілікті,
Қан майданда қайраған.

Би бабалар, көсемдер,
Таусылмас жырым, әнімсін.
Қамқоры болған алаштың,
Әр қайсың бір-бір тәңірсін.

Сендерді Мағжан жыр еткен.
Даналықтарыңды сағынып.
Ұрпақтарыңды үйреткен.
Ұлылықтарыңа табынып.

Ұлы Мағжан елінің
Сәлсмін ал, ағайын.
Жолдыөзектей жерінің
Омырауыңа гүлін тағайын!

ЕРІНДЕР МАҒАН ӨЖЕТТЕР

Еріндер маған өжеттер,
Өзекке тепсе өрге ұмтылар тұлданып.
Кұласа да аспан үстіне,
Тоқтамас бір сәт шаттанғанша, шыңды алып,
Тулаған таскын, қау өртте,
Суарылған ақ семсердей шындалып,
Еріндер маған батырлар,
Дауылға тосар құс кеудесін өрленіп.
Алапат күшті аждаһа,
Тұра алмайтын алдында оның зәрленіп.
Қабағын түйсе ол—бұлт қаптап,
Түнеріп әлем тұратын есте кәрленіп.
Еріндер маған қайсарлар,
Қажуды білмес, қауіпті қойған бұқытырып,
Ажалды да қарсы алар,
Туған жер үшін, Отаны үшін тік тұрып.
Уралап шыкса «оқытар иман»
Дұшпандарға қайсарлықты ұқтырып.
Еріндер маған бәрің де,
Жанында жалын маздағандар дүрілдеп.
Бұрғылайық алау Күнді
Кұйылып тұрсын алақ нұры дірілдеп.
Сарыарқаға
Енді ғана үйреніп жүрген күлімдеп.

БИІКТІК

Дүрліксе жүрегiнiң салқын қаны,
Теңiздiң тулайды екен толқындары.
Тауменен таласа ма көкке атылып,
Тереңнен қопарылған жойқындары.
Екпiндеп соғып толқын тау сағасын,
Құлайды қайта ылдиға қаусағасын.
Биіктік жеткізе ме елдің бәрiн,
Армандап...
Өкiнесiң...
Сан соғасың.

ТЫНЫШТЫҚ БЕР, ТЫНЫШТЫҚ

Ей, өмірім, тыныштық бер, тыныштық,
Мына дүние бір сәт жатсын тыныс қып.
Ысқырмасын зеңгір аспан, көк аспан,
Жердегілер сезінсінші тыныс — құт.
Шуламасын аң мен құстар қосылып,
Бірі аспанда, бірі жерде жосылып.
Өмір—тәңір, қан тамшысын көрсетпе,
Көзін жұмып қалмасын Күн шошынып!

Жанымды жайлау стейін,
Адамдар, сайран салыңдар.
Көк ала толқын көлдер мен
Қыпша бел, кербез қайың бар.
Көлдер — көздің жасы емес,
Қуанышымның айдыны,
Дауылпаздары жуатын
Бұлт болып келген қайғыны.
Төбеге күнді қойсам ба,
Қазыққа байлап, тұйықтап?...
Адамдар жарты ғұмырын.
Бермесін түнге ұйықтап!

Ағызып қанды жасымды.
Қос қолдап қысам басымды.
Күтірлеп сынып сүйектер,
Үйірілтіп жасымды.
Тегеуірінімен саусақтың,
Ми, шекемді қаусаттым.
Он қолымның жігінен.
Мөлдір тамшы самсаттым.
Параққа түскен үзіліп,
Мөп-мөлдір тамшы сүзіліп.
Өртеген өзекті өмірім —
Өлең боп тұрған тізіліп!

Ақ сорпа болып сабылып,
Ащы тер көмген жотасын,
Аңырап келем інгендей.
Аңсаған іздеп ботасын:

Ағындар керіп кеудемді,
Түнде де ұйқы көрмеймін.
Тыныштық баққан сақшыдай.
Жаныма тыным бермеймін.

Не іздеп келем, өмір-ау,
Неге мен мұндай боп туғам?
Қосылып кеткім келеді,
Балаларға да доп қуған.

Гүлден шоқ-шоқ лаулаған.
Жаныма жалын аламын.
Тулаған теңіз — егіннің
Масағы болып қаламын.

Ақ таңның аппақ мандайын.
Сипаймын алақаныммен.
Төсіңді дүбірлетсем, Жер —
Тентегің, балақаның мен.

Еркелік етем бәріңе,
Еркіндік құшқан жанымды.
Ырзамын саған, Жер—ана,
Қызулы еткен қанымды!

Қап-қара бұлт емеспін шақпақ шаққан
Көк тілгілеп, бауырынан жасын аққан.
Тұтанған жанарында от сөнбейтін.
Тау бүркіті емеспін қызыл баққан.
Жантаятын ақ бұлтты жастап алып,
Тау шыңы да емеспін асқақ алып.
Буырқанған, бұлқынған, толқын емен,
Құз шатқалды сүзгілер шатақ салып.
Келер күн, келер дәуір белес-белден,
Көзімде, көңілімде елес берген
Жүректің арман толы, қуат толы,
Жаралған мәңгі бітпес күрестерден.

* * *

Ей, кең өмір,
Адамдарға бақыт бер.
Бұрын - сонды дүннеде болмаған.
Өр екпін бер,
Желдей жүйрік уақыт бер,
Жарыстарға қажымаған, тоймаған.
Адамдардың тамырында от шапқылап,
Жанартаудың жалынындай жайнасын.
Қабырғаны,
Кең кеудені соққылап,
Қияндарға жетелеуін қоймасын.

БІР ШӨКІМ ТОПЫРАҚ

Бір шөкім топырақты қолыма алып,
Қараймын, қызықтаймын ойға қалып.
Тер сіңген алақанда сансыз жұлдыз.
Бергендей мөлдір аспан сыйға салып.
Түрлі ой—су жүйріктей сылаң ағып,
Басымнан өтіп жатыр бұраң қағып.
Осынау қара қошқыл топырақта
Миллион тіршілік тұр шырақ жағып.
Япыр-ай, алып па едің шүйкедей қол,
Көтерген тіршілікті салмағы мол.
Қалайша сыйып кетті осынша өмір,
Алақан шұқырына ноқаттай сол.

ӨМІР

Өмір — мәңгі тарқамайтын жәрменке
Жалғасатын қызық — дәурен таңға ерте;
Алыс—беріс, сапырылыс, жанталас,
Намыс — жарыс, дүние farkы, жан еркі.

Өмір — тасқын, заңғар таудың қайнары,
Бірде асау, бірде бәсең — жайдары.
Батыл болсаң бауырына тартады,
Шертілмеген сырын шертіп қайдағы.

Бірде ызғар боп ширатады тоңдырып,
Ұшырады шындарына қондырып.
Өмір—сусын, өмір — өшпес махаббат
Тар кеудемде
Тан боп қалған орнығып.

О, өмірім, көп қой гибрат мән — сырың,
Әр таңыңнан күтемін мен таңсық үн.
Қызығыңа қойдың өзің құштар ғып,
Ой—санамның аралап бар талшығып.

Пәк кеудеңнен қанша миуа төкпедің,
Арбап, толғап ынтызарлық көктемін.
Сенің сәулең жанарлардың жарқылы
Тұрған жалғап нұрын дәйім көкте күн.

Сенің үнің сыбызғылар әуені,
Алуан сазбен аймалайтын әуені.
Жаңғырықтар биіктікті жалғағам
Кең еңселі ұлылықтың әлемі.

Күнмен жалғас бар тіршілік сабағын,
Күнмен жалғас көңіл күй, қас, қабағын.
Жыр соғайын көкпейіңе қонымды
Ұш тала түс жас қауырсын қаламым.

Шыққан сайын биігіне тырбанып,
Көзге келер жас тамшысы ұрланып.
Қарай берем өз ізіме бұрылып,
Алдыма шық ақ армандар ырғалып.

Келемін мен ауырынды аркалап,
Алдым—заңғар жақындатып жол табад,
Сезінемін ащылығын терімнің
Түбінде бір
Тәтті рахат —
Мархабат.

ӨЗ ТІЛІМ

Тілім бар, менің ақыл, ожданым бар,
Тілім бар—жүрек жылытқан өз қаным бар.
Өз тілім тербетеді, тебірентеді,
Тіліме тіл
Тигізсеңдер,
Қорладындар.

Өшпейді, тілім менің қартаймайды,
Жарысып уақытпен жайтаңдайды.
Арнасы айдын шалқар асқаралы —
Қайнардың көзін ешкім Сарқа алмайды.

ҚАЙРАН БОЛЫП КЕЛЕМІН

Бұлбұлдардың үніне,
Сарыарқаның гүліне,
Аспанымның Күніне,
Қайран болып келемін.

Боталардың көзіне,
Сұлулардың өзіне,
Даналардың сөзіне,
Қайран болып келемін.

Сылдырына кұрақтың,
Сыңғырына бұлақтың,
Сәулесіне шырақтың,
Қайран болып келемін.

Сәулетіне қаламның,
Дәулетіне даламның,
Өнеріне адамның,
Қайран болып келемін.

Қайран ете алам ба,
Туған елді, халқымды?
Осы ойменен алаң ба,
«Жүрек шіркін» алқынды.

ҚЫРАНДАР

Қыран боп келгендер,
Құмармен өрлендер.
Қиялдың шыңына,
Қанатты сермеңдер.

Топшылар ашылып,
Ұлпа жүн шашылып.
Қалайы қауырсын,
Суылдап, басылып.

Жасындай жарқылдап,
Кейде бір саңқылдап,
Күнес көк өрінде,
Дүние төрінде аңқылдап.

Сайранда, сапырып,
Бұлттарды жапырып.
Тіркескендердің сол
Қарасын батырып.

Төменде түн ұйып,
Төменде — тұңғыық.
Құласаң — ажал-ақ.
Көзіңе кетеді құм құйып.

Миың түк ұқпайды.
Дыбысын шықпайды.
Жүрегің тыныштық құшақтап.
Мәңгіге ұйықтайды.

Жарық етіп ақ табан,
Күміспен аптаған.
Ілініп іздерің, /
Көгімді таптаған.

Қырандар самғандар,
Қиналып, талмандар.

Алыста армандар,
Асығыс қармандар.

Тек құлай көрмендер —
Үрейді көмгендер.
Сапардың ызғарын,
Аптабын көргендер.

Сондарың қым-қуыт,
Шұбырған із қуып.
Балапан қырандар,
Жүрісі тым суыт.

Олар да жарысып,
Намысқа барысып.
Қайратын сынамақ,
Мәреде табысып.

Қыран боп ұшқандар,
Көкшіл көк құшқандар.
Балапан қырандар,
Қолынан ұстаңдар.

Жас қыран — дарындар,
Сөнбейтін жалындар.
Бәрі бар кейінде,
Шұбырған қалында.

О, ұлы қырандар,
Бәрің де сынаңдар.
Оларда — күй жаңа,
Жанында жыр — ән бар.

Жайнаған сыландар,
Кіл ерке бұландар.
Әлемнің ажары,
Жұлдыздар — ұландар.

ТУ ҰСТАУШЫ

Аспандай туды лепіртiп көкке,
Ойнатып бара жатырсың.
Қызыға қарап құмартқан көпке,
Сен бүгiн нағыз батырсың.
Көзiңнен ұшқын, жүзiңнен жайнап.
Нұр тамып, бойды балқытып.
Жiгерiң, күшiң қазандай қайнап,
Көңiлiңдi асқақ шалқытып.
Соңында лек-лек толқындай халық —
Кернеген көше ағылып.
Астына тудың топтала қалып,
Шырқалды ән, дабыл қағылып.
Бакыттың жырын төгiлген тыңдап,
Шаңқан аспан, жарық Күн.
Көтердiң туды, бұлқынған, тулап,
Ары деп дана халықтың.

Айкайын ащы шыкты, қорқак па едің?
Қиқулап алмақ па ең сен атақ—сенім.
Дала да жатыр тыныш моп-момақан.
Кенелткен мол дәулетке байтақ елін.

Шықпайды күннің үні көкте жүзген,
Биіктен жерге аппақ маржан тізген.
Айдың да, жұлдыздың да дыбысы жоқ.
Жымындап кең жиғанға көзін сүзген.

Нан піскен кеудесінің буын атып.
Елді қояр ақымақ шуылдатып.
Тау қопарсын еңбеккер елп етпейді.
Даңқын халқы көтерер дуылдатып.

МЕН АҚЫН БОП ТУМАС ЕМ

Күн күлімдеп інжу, сәуле төкпесе,
Гүл үлбіреп хош иісін сеппесе,
Боран бұрқап, тентек желін жекпесе,
Жібек самал сар даланы өппесе,
Мен ақын боп тумас ем.

Қара қанат түн аспанды жаппаса,
Ерке қыздай жұлдыз жымың қақпаса,
Назды өзендер сылқ-сылқ күліп ақпаса,
Ақ қайыңдар шашқа шолпы тақпаса,
Мен ақын боп тумас ем.

Жолаушылар жол азабын көрмесе,
Көктемеде қаздар қайтып келмесе.
Жер ырысын көл-көсір ғып бермесе,
Ел ұлының жүрегіне сенбесе,
Мен ақын боп тумас ем.

Қырағы көз қыран түлкі ілмесе,
Заманына шалқып жастар күлмесе,
Шындық-қылыш жауыздықты тілмесе,
Ащылығын тердің адам білмесе,
Мен ақын боп тумас ем.

ТАҢ КЕЛЕДІ

Жұмысшылар,
Сенің таңың бұл атқан,
Мейірімін,
Шапағатын құлатқан!
Толқынымен тіршіліктің аралап
Шаттық күйі кетпей жүрсін құлақтан!

Диқан қауым,
Сенің таңың бұл атқан,
Өршіл әнін бозторғайға жырлатқан!
Тында, тында!
Нанның әнін даладан,
Бозторғайдан, құрақтар мен бұлақтан!

Малшы қауым,
Сенің таңың бұл атқан,
Жайлауыңды шапағына боятқан.
Қалың малды шығар шүйгін өріске,
Дүбірімен паң даланы оятқан.

Таң келеді, таң келеді түн түріп,
Нарттай нұрын желбіретіп,
Құлпырып!
Ей, адамдар,
Бейбіт күннің әр таңын,
Қарсы алыңдар қолтықтаса бір тұрып!

Ленинград
этюдиери

ПЕТЕРГОФ

Жанымда түлеп көп арман,
Санамда шалқып сағыныш.
Алдымда жатқан көгалдан
Басталған — толқын ағылыс

Ағылған халық анталап,
Ақ ниет, үлкен жүрекпен.
Ізгілік теңдеп арқалап.
Нәзіктік, шіркін, дір еткен.

Сұлулық таңдай қақтырып,
Толқытып көңіл терсең.
Үміттің шамын жақтырып.
Ақ сәуле кұшып келемін.

Сыңғырап, бірі сылдырап,
Ұмтылған көкке фонтандар,
Шөлмектің ауызын ұрғылап.
Атылып жатқан шампандар.

«Құдайлар» алтынға оранған
Бақша ішінде жүр жосып.
«Бикештер» керім жаралған.
Ұзақ күн кімді тұр тосып?»

Әр мүсінге жан салып.
Қойған-ау дейсің шеберлер,
Салтанатына тамсанып
Өтті ме Петр кемеңгер?

Мұнда келген жас — кәрі
Бұл күндер рахат кешеді.
Зұлымдық ойдың бастарын,
Періште пиғыл кеседі.

ВЫБОРГ ЖОТАЛАРЫ

Выборг жоталары
Тұтасқан қарағайлар,
Топырлап боталары,
Шұбырып барады ойлар.
Ойлардың жетегінде.
Келемін орман кезіп.
Кей-кейде кетемін де
Шығындап жөннен безіп.
Блиндаж, окоп жатыр,
Алдымда — майдан ізі.
Кім екен? Қандай батыр?

Білсем-ау, қайдан өзі?
Қатты ұрыс, қайнаған қан.
Жылғаға жылап аққан,
Көк түтін, айнала шаң,
Қайыңдар құлап жатқан.
Жау ғана батыр жанға.
Көрінген кегі қайнап
Жандәрмен атылды алға,
Қызыл ту көгінде ойнап,

...Өзіммен бірге өскен.
Қарағай арсыңдар ма?
Сындарлы ғұмыр кешкен,
Қайыңдар барсыңдар ма?
Қызылжар орманынан
Құс болып келдіңдер ме?
Жарасып ордалы маң,
Қалуға көндіңдер ме?

Қайыңдар батыл жандай,
Тек Жеңіс тілегі боп,
Қайыңдар батырлардай,
Кеудемен тіредің ок.
Көп-ті ерлер Қызылжардан,
Елімнің атпалдары,
Жау шебін бұзып-жарған,
Выборг ақтангері,
Выборг ақ таңдары.

ПЕТРОПАВЛ ҚОРҒАНЫ

Ізгілік отын жаққандар
Жана алмай кеткен өздері.
Қоңырауын таңның қаққандар.
Аша алмай кеткен көздерін.

Салауат салып зор үнмен
Орыстың бұлтын айырып.
Жаңа бір лектің көрінген,
Қанатын апты қайырып.

Талай ер, боздақ — жазғандар
Сандалған осы қорғанда.
Күркіреп, күліп азбаңдар,
Езулеп қанды сорғанда.

Патшалар неге тас жүрек?
Патшалар неге аң болған?
Қорғандай іші тас түнек.
Жанарға неге қан толған?

Мұнара биік басында
«Періште» бұлтты жұлмалап,
Жауыздық деген осында
Өрбіді ме екен жыл санап?

Патшалар жасап сұмдықты,
Ұлдарын елдің жойыпты,
Бостандық, бақыт, шындықты,
Қорғанға қамап қойыпты.

НЕВА

Толқыған Нева,
Шалқыған Нева — көк айдын,
Бауырында ойнап,
Қойнында мүлгіп тоғайдың,
Есілдей ерке
Көсіліп аққан сылаңдап.
Арнасы лықсып,
Жөңкіледі екен бұлаңдап.
Толқиды тулап,
Толқиды демде сайран сап,
Кетеді зулап,
Адамдар тосын қайран қап.
«Метеор» ма әлде,
Толқын ба желдей ұшыртып,
Көк мұнарларды алады екен қусыртып.
Кеудені кере,
Жұтып ап салқын самалды,
Шырқайсың, бұрын
Айтып көрмеген жаңа әнді!

АЙНАЛАЙЫН ЖАРЫҚ КҮН

Қырым күні шығады скен алаулап,
Нарт қызыл боп желбіреген жалау нак.
Тау да шөгіп, бас игендей бола ма,
Қызыл таңға, қызыл күнге баяулап.

Бар тіршілік арнап жатқан алғысын,
Уа, күн — Ана, құдіреттім, армысың!
Қара түннен, қара бұлттың ішінен
Адаспастан жеттің бе өзің, бармысың?

Адастырып кеттің қанша ізінді,
Қанша уақыт көре алмадық жүзінді.
Қара тас та қалтырауға айналды,
Теңіздің де «мінезі» сәл бұзылды.

Жел де тулап әнін салып сызылған,
Долы толқын жар соғады қызынған,
Қасиеттім-ау, күліп келген сәтінде
Жайнады жер, күлді көңіл бұзылған.

...Солай бізді адаспай-ақ тапты Күн
Бұйра толқын баса алмады аптығын...
Тау мен теңіз жарық күнді мадақтап,
Жырлап жатыр тіршіліктің шаттығын.

Ой мен қыры тұнып қалған гүл баққа,
Жатыр Қырым жүзін беріп күн жаққа.
Нұрлы қолы нулы тауды аялап,
Күн жарықтық, жылжымайды аулаққа.

ЯЛТА ТҮНІ

Аспаннан түсті ме,
Ялтаның үстіне.

Жұлдыздар,
Маржандар
Теңізден көшті ме?
Ялтаның үстіне?

Қызылды-жасылды,
Инжулер шашылды,
Түндегі қаланың
Көркі де ашылды.

Порттағы маяк та
Жағаны бояпты.
Қалғыған теңізді,
Ұйқыдан оятты.

Ыңыранып, күркүреп,
Жағаға дүркіреп,
Толқындар жүгірді
Жауырыны бүлкілдеп.

Жұлдыздар арқалап,
Кемелер, бар қала.
Тылсым түн сиқырып,
Көресін Ялтада.

ҚАРЛЫҒАШТЫҢ ҰЯСЫ»

Құзар тас көкке өрлеген,
Төменде теңіз тұңғиық.
Өмірі өзім көрмеген,
Көрініске жан тұрды ұйып.

Найзадай таудың басында,
Жарқырап тұрды бір сәулет.
Қамал ма дейсің расында,
Өткізген ғұмыр көп әулет?!

Қым-қуыт өмір шуынан
Безініп тауға шықты ма?
Тасыған дәулет буынан
Салдырған мұра мықты ма,
Князь ба, бай ма, барон ба?
Білмедім, анық онысып,
Әйтеуір, бір сыр бар онда.
Салдырған шыңға қонысын.

Көкірек көзі қияннан,
Көретін жан ба, кім білсін?
Өнерлі қолы қиялдан,
Жасапты дүние бір тылсым.

«Қарлығаштың ұясы»
Дейді екен мұны көбі елдің.
Мисхордың қиын қиясы.
Көрмесі қазір өнердің!

ЧУФУТ ҚАЛА

Чуфут қала — қорған қала, тас, қала,
Тас босаға, тас үй кілең тас қана...
Тас еден мен тас жолдарда тұрған қақ
Тас қаланың көз жасы ма, маскара!
Тау басында тәңірменен тілдескен,
Тас қалада қай кермет күн кешкен?
Тас мешіттің көкшіл күмбезі астында.
Аузын ашқан тас азаншы үні өшкен.
Кеше ғана қой — ешкісін қайырып,
Жүрген шал жоқ, қойлар жатыр жайылып.
Шыңыраудан су әперген шығырдың
Найзағай ғой діңін кеткен айырып.
Жетіп кеткен, жетпей кеткен ғұмырлар,
Тастақ та бар, шомбал тасты тұғыр бар.
Шеберлер жоқ,
Шебер қолдың таңбасы —
Таудың суын сарқып жатыр құбырлар!

ТЕРЕҢ СОҚПАҚ

Терең соқпақ, мені де тауға асырдың,
Қай заманның ізі едің, қай ғасырдың?!
Шатқалды да, шынды да аралапсың,
Міне, тағы найзадай күзге асылдың.

Жымға түскен аңшыдай елеңдегіш,
Айналаны қараумен келем тегіс.
Мәңгі жасыл ағаштар, мәңгі жасыл,
Жасыл торғын жамылған селен де еңіс,..

Шайқалмаған тыныштық, ұйып тұрған.
Тамылжиды үңгір, тау ұйып тынған.
Тау үнсіз, үңгір үнсіз құжынаған,
Қанша елді құшағына сыйыстырған.

Қанша сұрақ миымды қамалаған,
Кімдер екен үңгірді паналаған?!
Қабат-қабат бөлмелер таудан ойған
Шын өнер! Таңданып та қалам оған!

Соңына қалдырмаған қағаз, хаттап,
Белгі жоқ қай заманнан кеткен тастап?!
Әр ошақтың өзіндік тарихы бар,
Соқпағы бар шығатын көшін бастап. /

Сол соқпақтың бірімсі мен де келем,
Өз-өзімнен асығам, желдей желем...
Терең соқпақ апарған дәл осындай.
Ғажайып үй-үңгірді көрмеген ем...

САПУН ТАУЫ

Ассак деп таудан, белестен,
Адамдар талай кеңсскен.
Тіршілік жолы оңай ма,
Шалдығып, кейде егескен.

Егескен, намыс жүректер,
Жеткізбей тәтті тілектер.*
Сабылып жорға тұлпарлар
Қалтырап қолтық дір еткен.

Не пайда кейіп, жасудан
Асу да керек асудан.
Несі бар таудың сыртында,
Адамның әлі жасырған?!

Қазанаттарды қамшылап,
Тері оның ащы тамшылап,
Өр асып бара жатыр ел
Өрлеген шыңға жолға ұстап.

Кәрісі және жасы да,
Жетті әрең таудың басына.
Сабылтқан атты сабындай,
Сабын тау деген осы ма?!

Сапун — сабын деген сөз.

ҚИПАРИС

Бойың сұңғақ аспанменен таласқан,
Мекенің тау, тал нұсқаңа жарасқан.
Сенен барын аямай-ақ табиғат.
Сұлулықты сыйлапты ғой о бастан.

Күннен күнге жасарасың, өресің,
Кеудеңде ашып нұр мен гүлдің көшесін.
Ғажайыпқа толтырарсың сен нелер,
Сұлу сырлы көңілдердің кесесін.

КИПАРИСТЕР АЛЛЕЯСЫ

Тізіле қап өрлеген тау басына,
Кипаристер аллеясы осы ма?!
—Осы, — дейді бармақтай қыз білімпаз.
Ғұламадай, қарамастан жасына.
Жиналғандар зейін қойып тындап ек,
Сұлу қыздың сөз саптасы тым бөлек.
—Мисхор мынау, Қырымдағы керім жер,
Дегендей ол: ақын аға, жырла деп.
Жасыл мисхор тұнып тұрған бау-баққа,
Аллеямен өрлеп келем тау жаққа.
Қасиетті орын, Сауық құрған үш алып—
Толстой мен Чехов, Горький бір уақта.
Сулар ақты, өтті уақыт керуен көп,
Сезінемін: жүр-ау олар серуендеп...
Көре қалса сұрап қалар қапелім:
—Әй, жігітім қай ауылдан келдің, — деп.
Көрніске әр елең ете беремін,
Көкірегімде күмбірлейді өлсем.
Көз алдыма сұхбаттасқан аяндап.
Үш ұлыны елестетіп келемін.

БАҚША САРАЙ

Жиһангерлер шұбырған қаптап бәрі,
Даңқы асқан соң Қырымпан, Қаптан да әрі.
Бақша сарай. Алтын тақ. Таққұмардың
Кеудесінде өршіді-ау аптаптары.

Қайқы қылыш, алдаспан, өткір болат,
Қабырғада ілулі өттім қарап.
Талай басты секірткен нықтардан,
Уақыт, семсерлерді кеттің қамап...

Бәз-баяғы қалпында өзгермеген,
Алтын бөлме бұрын сн көз көрмеген.
Хауыз бар әсем осы кең бөлмеде
Мүшәйрада қыз-жігіт сөз зерлеген.

Ғашық жанның көзінен өксіп тамған:
—Арманға жеткізбеген өшсін жалған, —
Деп мұздай тасқа тамшы домалайды,
Махаббат мәңгілік боп өстіп қалған.

ҚҰЛПЫТАС

Ғасырларды, тереңдерді жаңғыртқан,
Қырым—Гирей белгілі есім бар жұртқа.
Өр теңіздің толқынымен алысып,
Қанды қолы талай елді қаңғыртқан.

Жер жастанып жатыр, міне, мәңгілік,
Тұрар ма ол кеудесіне жан кіріп?!

Алмас қылыш ұстаған қол қозғалса,
Тұла бойы күшке толып, жаңғырып.

Өлі жанды атақ пен даңқ жылытпас,
Қаусаған бас қарғысты да, сыр ұқпас.
Соны айтып жел өтінде тұр, әне,
Тірісінде өзі ойдырған құлпытас.

**БАЯН КӨЛ,
БАЯН АУЫЛ,
БАЯН СҰЛУ.**

Сыр тындаймын желден де,
Кәусерлі айдын көлден де,
Қыз емшекті белден де,
Сүмбіле төккен селден де,
Шөптен де, гүлден, жерден де
Кәрі құлақ елден де.

Айтады бәрі жасырмай,
Шындықты, шектен асырмай.
Шындықты жақұт тасындай.
Көздің ыстық жасындай.

Өксіген елдің мұң-зарын,
Өксумен өткен қыздарың,
Өктемдіктің ызбарын,
Заманының ызғарын,
Ерімнің кешкен мұз-қарын.

Табанынан өткен сыздарын
Жалықпай айтып тұр маған,
Орман да әсем жырлаған,
Елік те оқтай зырлаған,
Бозторғай көкте шырлаған.
Тыңдадым ұйып, тыңдадым.
Ұнап тұр осы сыр маған.

* * *

Есілдің өрінде ойнақтап,
Өсіпті сұлу бой баптап.
—Адамдық мейір—тілектен
Жаралған, — десіп, ел мактап.

Қарлығаш қанат — қастары,
Торғындай қара шаштары.
Ақ жүзі — әппақ сәуледей,
Сұқтанып көрген жас кәрі.

Тісі — меруерт тізілген,
Тал шыбық—белі үзілген.
Баян қыз көркі ауылдың,
Сұлуға көздер сүзілген.

Әсем ғой бұл жер ежелден,
Қырмызы гүлмен безенген.
Жап-жасыл орман шілдеде
Сұлулыққа бір кезі енген.

Көл тұнып жатыр, көл тұнып,
Інжуге құшақ толтырып,
Ырғайлы қамыс -шерулі.
Келе жатқандай қол тұрып.

Базары құстың, думаны,
Айна көлдің шу маңы.
Қызық-ау аққу ойыны,
Шүрегей үйрек сумаңы.

Жасыл торқа жамылған,
Далада сағым сабылған.
Астында күннің сыңғырлап.
Бозторғай — қаңырау тағылған.

Астына мініп боз атын,
Қыз Баян қырға шығатын.
Қызықтап керім даланы,
Жарысып желден озатын.

Ата-ана келмей бетіне,
Жіберген бастан еркіне.
Сөйлеседі ол тең тұрып,
Қарамай жанның бөркіне.

Ақылды Баян, нұр Баян,
Сандуғаш Баян, жыр Баян.
Бұлбұлы елдің сайраған,
Сыр сандық еді сыр Баян.

Жаралған жауын суынан,
Күміс көлдің буынап.
Ол жаралған, — дейді ел
Құдіретті әннің дуынап.

Ақ мәрмәрден құйылған,
Күн нұрымен жуылған.
Әңгіме Баян болады,
Тойларда жұрт жиылған.

Сұлудың ауылына аттар да.
Шабатын тойлы шақтарда.

Баянжан, шырқа, тыңдайық.
Әнінді, — дейтін қарттар да.

Шырқайтын Баян жай күліп,
Ән сазын сонау Айға іліп,
Көңілді, бірде мұнды әндер.
Аралас еді қайғы, үміт.

Бұлбұлша ол сайрап далада,
—Тыңдайды қарт та, бала да
«Елімнің бағы бола көр!» —
Деген ой бар әр санада.

«Күні боп кімнің жанасың?
Жыры боп кімнің қаласың?
Көреміз бе екен өзінді,
Жар еткен қазақ баласын?!»

Армандап жүрді жастар да,
Сұлуды ауыздан тастар ма?
Бетіне қарап тіл қатса ол,
Мәз болып қызба бастар да.

* * *

Кеше осы үйден ән шалқып,
Тыңдап еді ел балқып.
Бүгін — жылау, жабырқау,
Боздағандар көз сарқып.

Атақты бай Шойынбай,
Түрі де сұсты шойындай.
Даңқына қанық Баянды
Жар сту бар-ды ойында.

Жер таянып келгенде,
Бақыт! — деп қызық көргенде!
Обал менен ұятты,
Қуанды, сезбей шерменде.

Ата-анасын байлатып,
Күл-көмішке аунатып.
Тұтқындады ол сұлуды
Бойда қанын қайнатып.

Сұлуды атқа өңгеріп,
Сонысын сумдар жөн көріп,
Қара күш, зорлық болмаса,
Барар ма шалға ол көніп.

Кім сұрар одан көнбесе,
Заманды соған көн!» — десе.
Үстемдік шоғын көрік боп
Көп күштілер демдесе.

Шойынбайдікі жер — мен көк,
Қара құс та ұшқан желбеңдеп.
Балан гүл — сұлу сонікі,
Қайың да тұрған ербеңдеп.

Астында аты мойылдай,
Сақ-сақ күліп Шойынбай.
Мастанады, масайрап,
Құмарлыққа тойынбай.

Күздің түні ызбарлы,
Жел шулайды ызғарлы.
Күңіренгендей көр дала.
Сыртына шашып ызғарды.

Орман шулап, азынап,
Құз қойған ба жазын ап?
Көкірегінде сайраған.
Алуан сырлы сазын ап?

Сазынап ап кетті Баяндай,
Бір декірлік ой алдай!
Өнерді сүйген көп жұрттың
Омырауы жасқа боялды-ай.

Далада дауыл шулайды,
Көлде толқын тулайды:
«Енді қайтып Баяндай.
Бұл жерде сұлу тұмайды!».

Туар-ау, туар даналар,
Тұрғысынан даралар.
Өктемдіктің өртінен
Олар кімді паналар.

Пана болар ер қайда?
Қорған болар жер қайда?
Алтын ұя-ақ орда,
Түтіні түзу ел қайда?

Бұлттан шығып Ай да тұр
Лапаста көк ат ойнап құр.
Дөңбекшіп, аунап, тыншымай.
Ақ төсекте бай жатыр.

Аждаба жатыр төсекте
Құлаған дөңбек, кесек пе?
Кебсже қарын бұл хайуан.
Адам боп, жүр-ау есепте?

Ару әбден ызалы,
Тулайды қаны, қызады.
—Ұйыған сүттей тірлікті
Сұм тағдыр қалай бұзады?

Тағдырын ол қарғайды,
Заманын да қарғайды.
Қарғағаннан не өнер? —
Қапа болып сарғайды.

Күмістей сақал, шашына,
Қарамай 70 жасына
Қыз құшам дейді-ау, мен сонда,
Қалай барам қасына?!

Кез қылған шалды бағына
Боздады ару тағы да.
Жылағанмен кім барар
Істің адал, ағына.

— Көңілім де жасарып,
Қуанам десем жас алып.
Ши ішінен шықпайсың
Негып тұрсың, қасарып?! —

Деп Шойынбай тепсінді,
Тепсінді қызға кексінді —
Өңменіне Баянның
Қадалғандай көк сүнгі.

Өлсемде бермен еркімді,
Жұтпаған дейсің көр кімді.
Жүрмеймін деп қорлықта
Бір ойға ару бекінді.

Төсекке келді ол, кашпады,
Ашумен сырын ашпады.

Жеңіне тыққан пышақпен.
Шалды жарып тастады.

Қорқырап шал бір аунап,
Өңменіне қан саулап.
Тынды, өшті шырағы!
Тұрмайды енді жан даулап.

Орындалса да тілегі,
Қалтырап кетті жүрегі.
Баян тұр қақан қазықтай.
Ақ шүберектей ірені.

Пышағын қолдан босатып,
Көзінен мөлт-мөлт жас атып.
Оятқандай ұйқыдан.
Әлде кім оған тас атып.

Бойы мұздап терледі,
Өзін-өзі жерледі.
Аққан қаннан басқаны
Баян қыз еш зат көрмеді.

Ыңғайланды ол қашуға,
Шама жоқ есік ашуға.
Байланған есік тастүйін
Айналды ол шын-ақ сасуға.

Әйтеуір, ашты-ау есікті,
Бой жнып, жібін шешіпті,
Жаяу қайда барамын?...
Ат барын Баян кеш ұқты.

Құлап - сүрініп, асығып,
Атқа да жетті ол, асылып.
Жандәрмен мініп жөнелді
Қою түн алды жасырып.

* * *

Ел қайда, тәңірім, ел қайда?
Шалқыған шалқар көл қайда?
Шалқалап басқан бел қайда?
Сарғайып, жүдеп келгенде
Қарсы алып тұрар ер қайда?

Ата-ана қайда, бармысың?
Бауыр мен құрбы армысың?

Зарлатқан мені жылатқан,
Дұшпанға болсын қарғысың!

Байларды қарға туғандар,
Жас пен жүзін жуғандар.
Көргенше тепкі малдыдан
Анадан қыз боп тұмаңдар!

Аспан құлап үстіне,
Апат келсін күштіге!
Боздасын мендей, боздасын
Сия алмай жердің үстіне!

Шойынбайды өлтіріп,
Ордасын қанға толтырып.
Келгенде мені дұшпаннан
Қорғайды қандай қол тұрып?

Жылатпайын елімді,
Тапталпайын жерімді.
Жау іздесе, тапсын-ақ
Тұңғыықтан көрімді

Кегін ап жаудан Баян қыз,
Жүйрікпен шапты алаңсыз.
«Өскен ел, эне, өскен көл,
Өтіпті ғұмыр баянсыз!»

Баян қыз көлге заулады,
Атқан оқтан аумады.
«Қош бол елім!» — деген үн.
Толқынмен бірге аунады.

Тып-тыныш толқын тұлады,
Тулады, сыңсып шулады.
Баян көлдің үстіне,
Бір жұлдыз көктен зулады.

* * *

Баян көлдің басында,
Жиналған көрі жасың да,
Салтанат мұндай болған жоқ,
Қермет деген асыңда.

Көңілдер кілті ашылған.
Күлкілер күміс шашылған.
Әзіл мен қалжың түлейді,
Кешегі жұрттан басылған.

Жазғы гүлдей түрленіп,
Қыз-боз бала түрге еніп.
Жүрегінде елдің қуаныш,
Арманды өмір бір келіп.

Біріксің енді іргеміз,
Қоғамға түгел кіреміз.
Бостандықтың нұрымен.
Түнекті түнді түреміз.

Деп адамдар дуылдап,
Даланы кере шуылдап.
Өскен сезім, ұшқан бак,
Көңіл де қалай суынбак?!

Ауылдың атын Баян деп,
Қояйық деді тамам көп.
Жаңа тұрмыс қырдағы.
Осылай жатты аян боп.

Сәби келді өмірге,
Шексіз шаттық көңілге.
Көңілді әке Сансызбай.
Той айтты бар өңірге.

Ауыл үйдің іші де,
Келіпті үлкен кіші де.
Тост алынды бөбектің.
Тез өсу үшін де.

Қыз— бөбектің құлдырап,
Құнтаңдауы үшін де
Моншақтары сылдырап.
Кеселер жатты сыңғырап.

Шешесі отыр гүлім деп,
Бөбегіне күнім деп.
Сәбиге ат қояйық —
Деді Сексең күлім деп.

Ісі менен сөзі сай,
Сексенбай да сөзге бай.
Баян қыздың тарихын.
Төгілтті, қалып өзге жай.

Түнек түнде карманып,
Талпынған ол таңға анық.
Біздер қазір отырмыз,
Өрлігіне таң қалып.

Басын тұман торлаған,
Махаббатын қорғаған.
Баяндай болсын бұл бөбек.
Осы есім, әсте зор маған.

Бөбек Баян іңгәлап,
Жатыр ма екен жыр қалап?
Ақ мамасына ұмтылды ол
Анасына бір қарап.

Күн нұрымен шағылып,
Үйлер желек жамылып.
Қоңырау үнді балалар
Мектеп жаққа ағылып.

Күй қалықтап жөнелді,
Аспаннан қарап төменді.
Төменде ауыл, мектеп тұр,
Қайнатып өсер өнерді.

Серікбай қолға домбыра ап,
Астыңғы шегін мол бұрап.
Қол соқты шекке — асау күй.
Жөнелді желмен жол құрап.

Мектеп толы халыққа,
Қызықтан ел қалып па?
Өнерпазға қол соғып:
Тағы тарт! — деді жалықпа!

Әншіге кезек берілді,
Ән жібектей өрілді.
Балғын Баян бұлбұл боп.
Сайрап, елге көрінді.

Түлетті жанды, түлетті,
Қытықтап әуен жүректі.
Баян қыздың сіндісі,
Елден алды ақ тілекті.

Әнші бол, Баян әнші бол,
Елде өнерге жаршы бол.
Апаң Баян аңсаған,
Бақ жұлдызын алшы сол.

Апаң Баян аңсаған,
Әннен мүсін салшы оған.
Қайран болсын бар адам.
Көкте жұлдыз самсаған.

Дала — отаны қазақтың!
Дала — наны қазақтың!
Дала — бағы қазақтың!
Дала — қаны қазақтың!

Бір жаңалық келер деп,
Дала жатқан елендеп.
Құрманғали шықты әнс,
Трактормен көлендеп!

Ән төгіліп жер-көктен,
Түледі қыр еңбекпен,
Толқиды сгін теңіздей —
Күткен байлық ел көптен.

Шырқаса Баян еркіндеп,
Көк күмбезі желпілдеп.
Қировецте барады ол.
Тұлым шашы желкілдеп.

Баян төккен тер қырға
Арқау болып жүр жырға.
Алтын таулар тілдесіп.
Күнмен қанып тұр сырға.

Нағыз ерлер — диқандар,
Диқандар да ду қан бар. —
Дала даңқын самғатқан.
Диқандар да сұңқарлар.

Баян — диқан белгілі,
Ауыл ері, ел гүлі.
Баяндармен шығады.
Күлімдеген ел күні.

•

ЖАРҚЫРАТЫП ТҰРСЫНШЫ АСПАНЫҒДЫ

Мейлі мен болайыншы бақытсыз-ақ
Ешкімге бармас едім бақыт сұрап.
Көкте күн, жерде жусан таныр мені,
Маңдайда жылтыраған жақұтсыз-ақ.

Жо-жо-жоқ, бас имеймін мың жығылып,
Алдында мықтылардың құлдық ұрып.
Қиындық қорысынан қыңқылдасам.
Аузыма қойыңдаршы құмды құйып.

Түк емес, ұсынамын бас бағымды,
Керексіңсе қиямын жас жанымды.
Жарқыратып тұрсыншы бақ шолпаны
О адамдар, көгілдір аспаныңды.

МАЗМҰНЫ

	бет
Ақынның өлеңі — өмірі	3
Сарыаркам — ордам	7
Сарыаркам — ордам	9
Ей, туған жер	10
Отаным	11
Әлемде орны бар бірі алыптың	12
Мен туған жер	18
Төрекелді	14
Жолдыөзектің ақ таңы	15
Нөгербек	16
Балықтым, менің Балықтым	17
Қараағаш	18
Үйіме	19
Ақ қайындар аралы	20
Есіл бойында	22
Әуілдек	23
«Өрнек» ауылындағы жартасты көргенде	24
Қараағашка	25
Ауылды сағыну	26
Өскен жер	27
Ауылды еске түсірдің	28
Азат батыр	30
Жалғыз тау баурайында	31
Зауал	36
Оқжетпес	41
Арагундер — Арғындар	43
Қырық жылғы қалпында	41
Домбыра	46
Балбал	47
Биші ат	48
Құдалықта	49
Жілік ұру	50
Қызылжарым	52
Қызылжардың медресесі	54
Жолдыөзек	56

Тың игеруші	57
Қарлы түн	59
Жана жыл келді	60
Қар кеткенде	61
Көктем үні	62
Көктем, көктем	63
Көктем келді	64
Ауылдастарыма	65
Ауыл таңы	66
Экспромт	68
Орман әні	67
Құйын	69
Аптап	71
Найзағайлар	72
Қариялар	73
Қиып өттім алдынан	74
Бәйге	76
Асауды ұстау	77
Көкпар	78
Дода	79
Күй	80
Бөрібай	82
Тіршілік — маздақ	83
Нәубет жылдар	85
Ғұмырын ұлы елді басқаруға арнаған	87
Аштық	88
Ауыл аман, үй де аман	90
1930—31 жылдары	92
Салық	93
Соңғы қазақ мен болам ба?	94
Қырық жыл қырғын біткелі	96
Соғыстың зар-мұңынан уана алмай	95
Соғыс десе, дiр етедi жүрегiм	97
Соғыс жылы болатын жалындаған	98
Сарғыш хат	100
Сағыныш	102
Қос қарлығаш	104

Бір үзім нан туралы баллада	105
Қол диірмен	106
Боранда	107
Үзілмеген үміт (Баллада)	108
Іздеу	111
Біз көрмейік соғысты	112
Қара жол бұққан шаңдағын	113
Келші, аға	114
Солдат қабірі	115
Он жетіде едің	116
Қаралы хабарды шешеме естірту	117
Өгіз бағын жүруші ек	121
Он бесім	120
Жетімек	122
Интернаттың қара наны	123
Нан не деген дәм еді?!	124
Түсімде көрген өгіз	125
Әке	127
Әке өсиеті	128
Дала перзенттері	129
Ардағым	131
Даланың шапқанбозы	132
Дикан туралы жыр	134
Тіршілік тынысы	136
Қария ажалы (Баллада)	137
Ұлан (Баллада)	193
Жаралы жауынгер (Баллада)	144
Ақан сері	150
Қасқа бұлақ басында	151
Байқадам ауылында	152
Қара торғай	154
Абайға	156
Бөгенбай батырдың тойында оқылған өлең	157
Есілдің өзің өскен атырабы	158
Аға туралы сыр	159
Бәйтерек	160

Мұхтар ескерткіші	161
Мағжан — жыр	163
Өзіңдей қайта тұса Мағжан ақын	164
Есілге жанын жайып Қызылжардан	165
Таланттыға тағдыр өш	166
Мағжанға кім өшігіп, кектенді скен?	
Ұлылығына бас ұрып	169
Күлеке батырдың соңғы сөзі	170
Тыңгердің толғауы	173
Айқас	178
Адамның кейбір кездері	181
Тәңірімбісің	183
Жалыны қызыл—жасыл серпіле атқан	184
Сен күлші, жаным	185
Сүй, жаным, сүйсең—күйдіріп	186
Туған күніңмен	187
Тілек	188
Тұтқындайды сені әйел	189
Ақтоқаш қыз	190
Жаспын деп өзімді айта алман	191
Бозбала шақ	192
Сұлулық	193
Көңіл	194
Ән айтсақ, кеуіп кетер алқымымыз	195
Арманға асқар	196
Дүние тынысын тыңдаймын	197
Ала бергің келеді	198
Ұқсастық	199
Мен даланың ұлымын	200
Журналист	201
Бауырым Қизатқа	202
Жарқырап тұрсын аспаның	203
Ұмтыламын	204
Еркежаным	205
Кездесіп жүрмін бәріңмен	206
Қысқы орман	207
Жұлдыздар	208

Қызығына құлпырып жыр—өмірдің	209
Жақұт	210
Бабалардың айтуынша нағыз дос	211
Түу, апа-ау-	212
Ойлаған жезді алтын деп	213
Келер күн	214
Ағалардың сенімін ақтаймын деп	215
Қорқыныш	216
Ақырғы сәтте	217
Қажырын шыңдап	218
Жастық-ай	219
Саушылықта —бақытың, байлығың да	220
Жүрегім ауырғанда	221
Табиғат ғұмыр бізге аз беріпті	222
Бір аяғым көрде, бір аяғым жерде	223
Сый құрметті ешкімнен тілемеймін	224
Сен аман бол, қоңыр ботам	225
Достан хат	226
Әй, сор маңдай	227
Не тұр алда?	228
Автомобиль апатынан кейінгі ой	229
Не керек маған?	230
Ей, балам-ай	231
Жөңкіліп жүр ме мұң — батпанды бұлыты	232
Кетіп бара жатырмыз	233
Жас қайың едім	234
Бар қызуын көкте күннің сарқып ап	235
Осы күнде Қызылжарда баяғыдай базар жоқ	236
Көңіл құсы	237
Мен осы осалмын ба.	238
Ақыл естен айырылардай	239
Уақыт-ай	240
Күнді өшірмек болғанмен	241
Ширек ғасыр көкірегіме қондырып	242
Зоопарктегі маймыл мен ақын	243
Ашиды жаным	244

Шабыт	245
Алдым жаз	246
Бура тау	247
Ақ көңіл	248
Асау	249
Өтеді күндер	250
Қыс келгенде ауылға	251
Өрлігіңді бер маған	252
Жолаушымын	253
Қиялшыл-ақ	255
Бұлақ	256
Бұлт	257
Көктемде сауық кеші	258
Достарым менің	260
Ұмытып кеттім өзімді	261
Боран	261
Төбемде ойнап тұр жасын	263
Соқшы боран түтетіп, аласұрып	264
Жүзіңді, қас пен көзіңді	265
Қомарово	266
Өсек	267
Жолгұт	218
Қайғыны маған сыйлаңдар	260
Сол жақ көзім тартады	20
Кірпігіңді саялаймын	271
Бейіт	272
Топырақпын	273
Қырға қаулап келе жатқан	274
Қызғаныш	275
Кеудеме сыймай тұрсың-ау	276
Досқа	277
Түн	278

Қайда кетіп барамыз	279
Аркадий Патша	280
Ақ құрымды киялдап	281
Кейде жылап жатамын түсімде мен	282
Шалқыған ән	283
Өзім туралы	284
Жарық дүние, ризамын	285
Оқудан қайтқанда	287
Мен қандаймын	288
Өмір суреттері	289
Ақын болып тумасаң	291
Өрлігіңді бер маған	293
Сел болып ағып келемін	294
Ордабасы	295
Еріңдер маған өжеттер	296
Биіктік	297
Тыныштық бер, тыныштық	298
Жанымды жайлау стейін	299
Ағызып қанды жасымды	300
Ақ сорпа болып, сабылып	301
Қап—қара бұлт емесің	302
Ей, кең өмір	303
Бір шөкім топырақ	304
Өмір	305
Өз тілім	307
Арман—акку	308
Шындық	309
Қайран болып келемін	310
Қырандар	311
Ту ұстаушы	313
Айқайың аңы шықаты	314
Мен ақын боп тумас ем	315

Таң келеді	316
Петергоф	319
Выборг жоталары	320
Петропавл қорғаны	321
Нева	322
Қырым шумақтары	323
Айналайын жарық күн	325
Ялта түні	326
Қарлығаштың ұясы	327
Чуфут кала	328
Терең соқпақ	329
Сапун тау	330
Кипарис	331
Кипаристер аллеясы	332
Бақша сарай	333
Құлпытас	334
Баян көл, Баян ауыл	335
Жарқыратып тұрсыншы аспаныңды	345

Суретші Г. Осипк
Фотосуретші А. Королков
Тех. редактор Ю. Стрюков
Метранпаж Л. Разумова
Линотипист Т. Кулибекова.

«Полиграфенд» өндірістік бірлестігінің № 6 облыстық баспахана-
сында басылды. 1996 жылдың желтоқсаны. 642026. Солтүстік Қа-
зқстан облысы, Петропавл қаласы, Ленин көшесі, 11 үй. Таралымы
1000 дана. Тапсырыс № 5637. Қаріп гарнитурасы «Әдеби» шартты
баспа табағы.